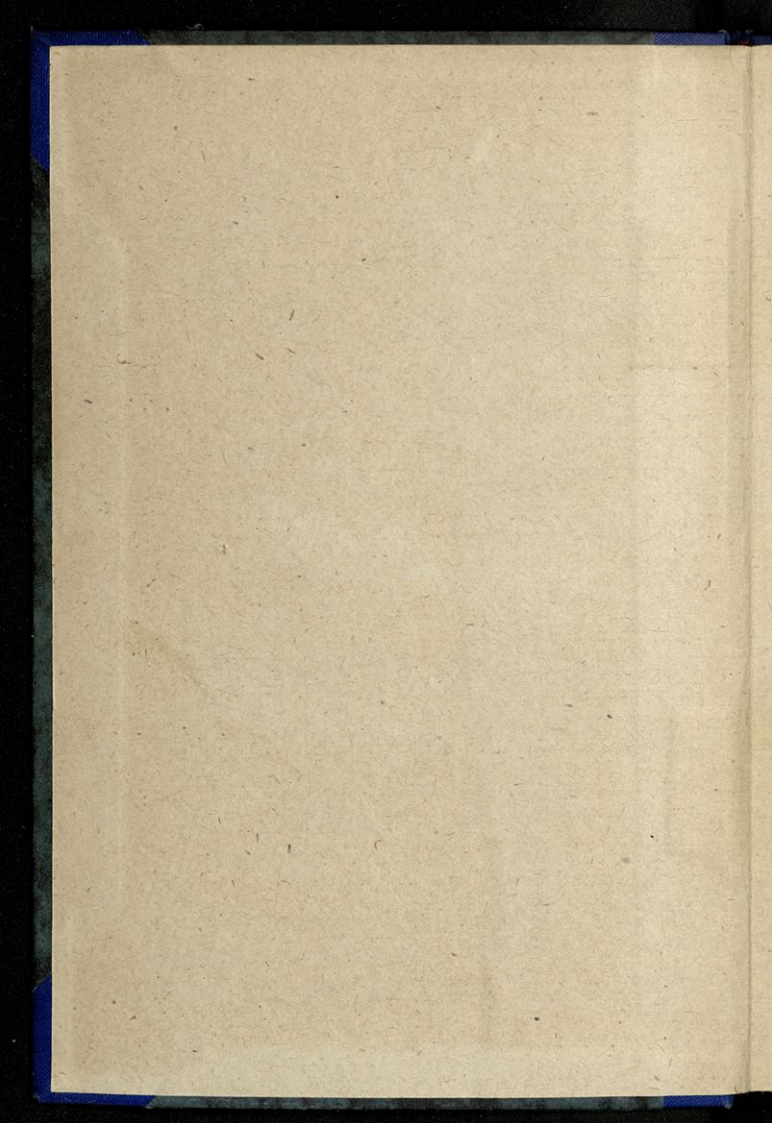
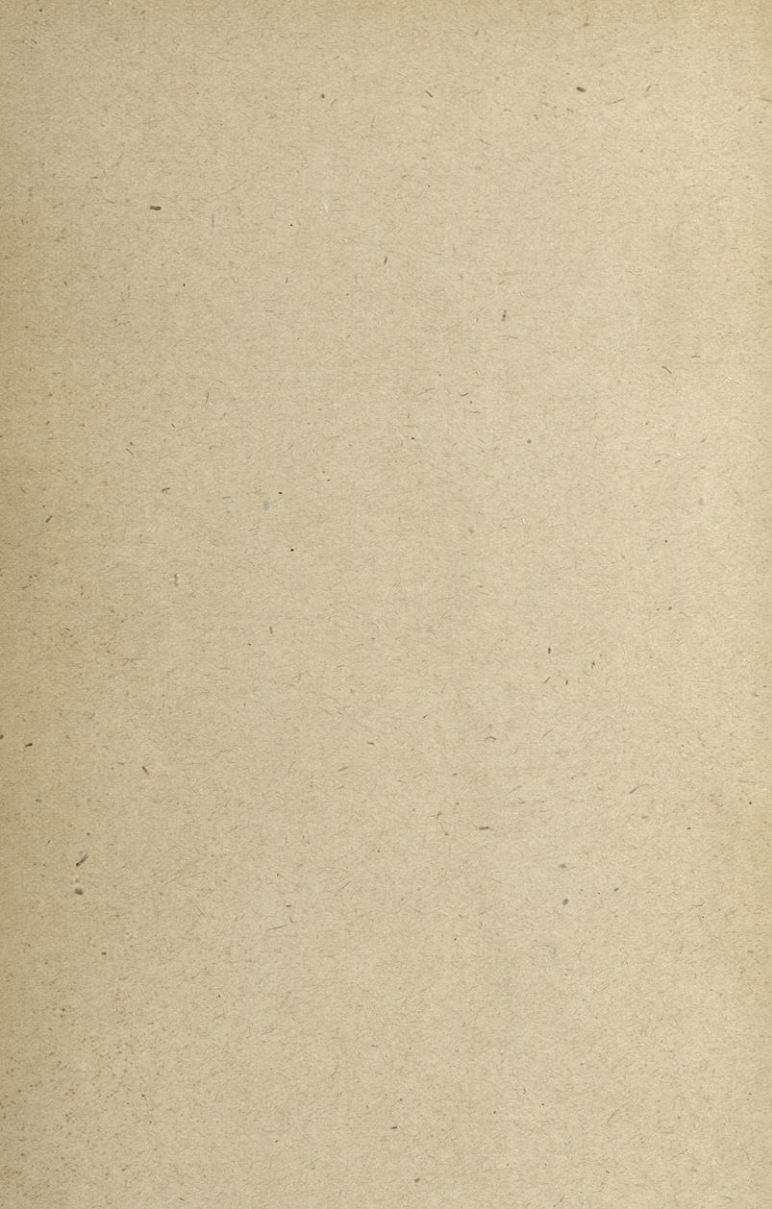

VI
D36766
e
2.

I. zvezek • Sešitek 7.

Mali vitez

Pan Volodijevski

Zgodovinski roman

Spisal H. Sienkiewicz

Po poljskem izvirniku poslovenil Podravski

I. zvezek

V Ljubljani 1902

Natisnila in založila
Kleinmayr & Bamberg

naslednji Vrhovnik župnik

Podpisana založna knjigarna se je odločila izdati slovenski prevod znamenitega romana «Pan Volodijevski» («Mali vitez»), ki ga je spisal Henrik **Sienkiewicz**, vsemu svetu znani poljski pisatelj romanov «Quo vadis?», «Z ognjem in mečem», «Križarji» i. t. d. Zanimiva zgodovinska snov polna življenja, izborna očrtani zgodovinski tipi, vseskozi dovršena tehnika, vse to je porok, da se točni prevod, ki ga je priredil **M. Podravski**, priljubi slovenskemu občinstvu tako, kakor je do cela vreden.

Roman izide, **bogato ilustriran**, v 25 sešitkih, obsežnih po 2 do 2½ pole; posamezni sešitki po 40 h se bodo izdajali na vsakih 14 dni.

V Ljubljani, meseca novembra 1902.

Založna knjigarna

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

MALI VITEZ.

(Pan Volodijevski.)

Zgodovinski roman.

Spisal H. Sienkiewicz.

Pó poljskem izvirniku poslovenil Podravski.

o o

II. zvezek.

V Ljubljani 1903.

Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

III D 36766 e

030034245

I.

Volodijevski je svojo ženo zelo ljubil, pa tudi ona je ljubila njega in obema se je godilo dobro; toda najsi sta bila že četrto leto skupaj, otrok nista imela. Pač pa jima je šlo gospodarstvo izpod rok. Volodijevski je kupil za svoj in Barbkin denar nekoliko vasi okrog Kamenca; dobil jih je po ceni, ker so jih ljudje radi prodali iz strahu pred turškimi napadi. Na svojem zemljišču je uvedel red in strogo vojaško disciplino; nemirni narod se je takoj naselil stalno, zopet postavil požgane hiše in zgradil trdnjave, v katerih so bile časih nastanjene posadke; izkratka, kakor je Volodijevski prej mislil na brambo domovine, tako je začel sedaj vzorno gospodariti, toda sablje le ni odložil iz rok.

Slava njegovega imena je bila za njegova posestva najboljša čuvarica. Z nekaterimi tatarskimi knezi je po starodavnem običaju «lil vodo na sablje» in sklenil z njimi prijateljstvo, druge pa je pobijal. Svoje glavna kazaška krdela, razne orde, lopovi iz stepe in iz pokrajine besarabske so se kar tresli ob spominu na «malega viteza»; zato so črede njegovih konj, ovac in bivolov varno hodile po stepi. Celo njegovim sosedom so pri-

zanašali lopovi. Njegovo imetje je raslo s pomočjo njegove žene. Ljudje po okolici so ga cenili in spoštovali. Rojstni kraj mu je dal v roke oblast, hetman ga je imel rad, hotimski paša je kar cmakal, tako mu je bil všeč, a na daljnem Krimu, v Bakči-saraju, so spoštljivo izgovarjali njegovo ime.

Gospodarstvo, vojna in ljubezen, to so bili pglavitni življi njegovega bitja.

Znojno leto 1671. je našlo naša znanca Volo-dijevska v podedovani Barbkini vasi, v Sokolu. Sokol je bil biser med vsemi njiju posestvi. Ondi sta šumno in vljudno sprejela gospoda Zaglobo, ki je, ne da bi se menil za dolgo pot in za svojo starost, dospel k njima izpolnit obljubo, ki jima jo je bil dal na svatbi. Hrupno gostovanje in radovanje pa je takoj preplašilo hetmanovo povelje, češ, naj Volodijevski prevzame poveljništvo v Hreptovu ob moldavski meji ter prežene nevarne ljudi iz okolice.

Mali vitez, zmerom pripravljen služiti domo-vini, je takoj naročil, naj družina prižene črede s paše in naj se oboroži sama ter pripravi na pohod.

Srce pa se mu je krčilo ob misli na to, da se mora posloviti od žene, ki jo je ljubil kakor mož in oče v tej meri, da brez nje tako rekoč niti dihati ni mogel. Toda na divje stepe je vendar ni mogel jemati s seboj ter jo tako izpostavljati nevarščini, ki ji je grozila ondi.

Toda ona je vztrajala pri tem, da hoče iti z njim.

«Pomisli,» mu je dejala, «ali bi bila varnejša, ako ostanem tukaj, nego bi bila ondi pri tebi? Nečem druge strehe nego tvoj šator, zakaj s teboj sem se omožila, s teboj delila doslej vse nezgode in napore. Tukaj bi me ugonabljal nemir; tam pri takem slovečem bojevniku se bom čutila varnejšo nego kraljica v Varšavi; ako bo pa le treba odriniti s teboj na bojišče, pa odrinem. Tukaj ne zaspim brez tebe, ne vzamem hrane v usta in naposled ne prebijem več, nego sama poletim v Hreptov; ako me ne bi pustili k tebi, pa bom tako dolgo prenočevala pri vratih, tako dolgo prosila in jokala, dokler me ne pripustiš, dokler se me ne usmiliš . . .»

Videč tako ljubezen, objame Volodijevski ženo ter jo vnet poljubi na rdeče lice, pa tudi ona mu vrne to ljubezen v enaki meri.

«Ne bi omahoval,» je dejal naposled, «ako bi tu šlo samo za straženje in četovanje proti Tatarjem. Vojakov kajpada bo dovolj, zakaj z menoj pojde prapor generala podolskega in še drugi gospoda podkomornika; razen tega pojde Motovilo s svojimi semeni in Linkhaus s dragonci. Vsega skupaj bo okrog šeststo vojakov in z družino vred okrog tisoč ljudi. Le tega se bojim, česar nečejo verjeti klepetachi na zborovanju, česar pa mi tu na meji pričakujemo vsak hip: da napoči velika vojna z vso turško močjo. To je potrdil tudi Misliševski, in hotimski paša ponavlja to vsak dan, a tudi hetman verjame, da sultan ne pusti Dorošenka

brez pomoči in da napove ljudovladi vojno. Kaj naj tedaj počnem s teboj, najdražja moja cvetka, nagrada moja, ki te je dal sam Bog?»

«Kaj se zgodi s teboj, to se zgodi tudi z menoj. Nečem druge usode nego ono, ki zadene tudi tebe...»

Tukaj pa mu Zagloba pretrga molk, se obrne k Barbki in reče:

Ako vaju Turki ujamejo, tedaj — najsi hočeš ali nečeš — bo tvoja usoda docela drugačna, nego ona tvojega moža. Ha! Za kazaki, Švedi, septentrionci in brandenburško svojatjo naj pride še Turek! Rekel sem že knezu Olševskemu: „Dorošenka ne spravljajte v obup, zakaj le prisiljeno je naklonjen Turku.“ Toda kaj? Niso me slušali. Hanenka so postavili zoper Doroša, in Doroš sedaj hote ali nehote leze Turku v grlo in mora ga naposled privedi k nam. Ali se še spominjaš, Mihael, da sem vpričo tebe svaril Olševskega?»

«Svarili ste ga, toda morda kdaj drugič, zakaj ne spominjam se, da bi ga bili svarili vpričo mene,» odgovori mali vitez. «Toda to, kar pravite o Dorošenku, je sveta resnica, zakaj tudi sam hetman je takega mnenja; dà, pravijo celo, da ima pisma od Dorošenka, pisana v tem zmislu. Sicer pa, kakor je, tako je, dovolj, da je za mirne dogovore sedaj že prepozno. Tu pojde sedaj za nekaj drugega. Vi ste tako bistrumni, da vas rad vprašujem za svet; povejte mi torej: Ali naj vzamem Barbko v Hreptov s seboj, ali naj jo rajši pustim tukaj? Opozarjam samo, da je ondi grozna puščava.

Mnovega še v tej krajini nikdar ni bilo, toda sedaj, ko so šle čeznjo krdela kazaška in tatarski čambuli, ne vem, ali je tam od koč še ostal tram na tramu. Dokaj je ondi jarkov, poraslih z gostim grmičjem, globokih jam in raznih skritih kotichev, v katerih se lahko skriva na stotine razbojnikov, da ne omenjam onih, ki prihajajo semkaj iz Valahije.»

«Razbojniki ob taki moči so zgolj igrača,» odgovori Zagloba, «a čambuli istotako. Ako jih pride mnogo, se bo dalo o njih slišati, ako manj, pa jih kar pobiješ.»

«Eh kaj!» zakliče Barbka, «vse je igrača. Razbojniki, čambuli — to vse ni nič. S tako močjo me Mihael ubrani vse krimske sile.»

«Ne vznemirjaj me v razsodbi,» de Zagloba, «sicer še izrečem sodbo zoper tebe.»

Barbka urno pritisne obe roki na usta in skrči glavo med ramena, kakor bi se Zaglobe grozno bala, in on, dasi je vedel, da se Barbka samo šali, je kazal, da mu to zelo ugaja. Položil je grbasto roko Barbki na jasno glavo ter dejal:

«No, ne boj se, napravim ti veselje!»

Barbka mu takoj poljubi roko, zakaj od njegovega sveta je bilo res mnogo zavisno, saj se še ni bil nikdar zmotil. Zagloba vtakne obe roki za pas, zre z bistrim zdravim očesom nekaj časa Barbko, pa Mihaela in reče hipoma:

«A potomcev ni, pa jih ni, kaj?»

Pokimal je z glavo ter pomolil naprej spodnjo ustnico.

«Božja volja, nič drugega,» odgovori s povešenimi očmi Barbka.

«Ali bi jih rada imela?» vpraša Zagloba.

«Povem vam odkritosrčno,» odgovori Volodijevski, «da ne vem, kaj bi dal za to; toda časih si mislim, da so tu zaman moje želje. Gospod Jezus mi je itak poslal srečo, da mi je dal to žensko, ali, kakor ste jo imenovali vi — tega 'hajdučka' ter me blagoslovil na slavi in premoženju, torej ga ne smem več prositi česa drugega. Glejte, prišlo mi je celo na misel, da ne bi bilo med to pozemeljsko in med nebeško ljudovlado nobene razlike, ako bi se izpolnile vse človeške želje in ako bi ena kakor druga mogla osrečiti človeka. Torej pa si mislim: Ako tukaj ne učakam enega ali dveh fantov, da me ne minejo ondi in da bom služil ondi pod nebeškim hetmanom, svetim nadangelom Mihaelom in da si pridobim slave in odlikovanj na pohodih zoper nečistega peklenščka.»

Sam od svojih besed ginjen, je pri tej misli pobožni katoliški vitez dvignil oči proti nebu. Toda Zagloba ga je malomarno poslušal, strogo pomežiknil z očmi in naposled rekel:

«Pazi vendar, da se ne boš rogal. Ako si domišljaš, da tako dobro poznaš namere previdnosti božje, pa znaj, da je to morda greh, za katerega se boš moral nekaj časa pražiti v vicah kakor grah na vroči slanini. Bog ima širše rokave nego krakovski škof, toda nima rad, ako mu kdo gleda vanje, kaj je ondi pripravil za ljudi in kaj namerja

še storiti. Glej samo, da boš delal to, kar je tvoja dolžnost; ako torej hočeta imeti potomce, ne hodita vsaksebi, nego ostanita skupaj.»

Ko je Barbka to zaslišala, je poskočila od veselja na sredo sobe, plosknila z rokami in ponovila:

«Dà, ostaniva skupaj! Takoj sem ugenila, da se, gospod, postavite na mojo stran. Takoj sem ugenila. Pojdiva v Hreptov, Mihael. Vsaj enkrat me vzameš s seboj na Tatarje! Moj edini, moj zlati, moj dragi Mihael!»

«Glejte! Že po pohodih se ji hoče!» zakliče mali vitez.

«Poleg tebe se ne bi ustrašila vse orde.»

«Silentium!» zakliče Zagloba, prijazno zroč na Barbko, ki jo je imel zelo rad. «Upam vendar, da Hreptov, ki pa še ni tako daleč, ne bo poslednja stanica na Divjih poljih.»

«Nikakor! Posadke bodo še stale v Mohilovu, v Jampolu in poslednja ima biti v Raškovu,» odgovori Volodijevski.

«V Raškovu? Raškov mi je dobro znan. Od ondot smo privedli Heleno Skretuskemu, iz onega valadinskega jarka, ali se še spominjaš, Mihael? — Ali se še spominjaš, kako sem odpravil onega spaka, onega zlodeja, ki jo je čuval ondi? Ker bo poslednja posadka nastanjena v Raškovu, bo, ako se Krim zgane ali odrine Turčija na pohod, ona tam o tem najprej zvedela ter še pravočasno poslala v Hreptov poročilo; zato tudi ni tolike nevarnosti.

Hreptova ne morejo napasti nenadoma. Res ne vem, zakaj bi Barbka tjakaj ne smela iti s teboj. Odkritosrčno ti pripovedujem to, saj ti je vendar znano, da bi rajši izgubil glavo, nego spraviš Barbko v nevarnost. Vzemi jo s seboj. To vama bo obema služilo v zdravje. Barbka mora samo obljubiti, da se dá, če bi napočila velika vojna, brez upora odgnati v Varšavo, zakaj takrat nastanejo okrutni pohodi, strastne bitve, obleganje taborov in morda celo glad kakor pod Zbaražem. V takšnih časih si celo moški s težavo ohrani glavo, kaj šele ženska!»

«Rada bi celo padla ob Mihaelu, ako bi bilo treba,» odgovori Barbka, «vsekakor pa imam pamet ter vem, kaj je mogoče in kaj ni. Sicer pa naj odloči volja Mihaelova, ne moja. Saj je vendar letos pod poveljništvom Sobijeskega hodil na pohode, toda ali sem kdaj silila z njim? Nikdar! Dobro. Da mi le sedaj ne brani, gospoda, iti v Hreptov z Mihaelom, pa me, če bi nastala velika vojna, lahko pošljeta, kamor vama je drago.»

«Vrli gospod Zagloba te pospremi na Podlesje k Skretuskim,» odgovori mali vitez, «tjakaj vendar ne pride Turek.»

«Gospod Zagloba!» Gospod Zagloba!» reče porogljivo stari plemič. «Sem li morda stražnik? Ne zaupavajte tako svojih žená gospodu Zaglobi, zanašajoč se na to, da je star, zakaj lahko bi se pripetilo kaj povsem drugega! Sicer pa si morda misliš, da se, če nastane vojna s Turkom, že skrijem v Podlesju za peč in da bom ondi pazil na pecivo,

da se ne zasmodi? Nisem še tako star, da ne bi bil sposoben še za kaj drugega. Sicer moram imeti pomočnika, da sedem na konja, toda kadar že sedim, skočim na sovražnika tako dobro kakor vsak mladenič. Hvala Bogu, še ne sipljejo z mene peska ali žaganja. Na rovanje s Tatarji že ne pojdem, po Divjih poljih se ne maram kosati z vetrom, toda ob poglavitnem napadu se drži poleg mene, ako utegneš, in lepe reči boš videl.»

«Vi bi še hoteli iti na vojno?»

«Ali misliš, da si ne želim zapečatiti slavnega življenja s slavno smrtjo po tako dolgi službi? Kaj me utegne zadeti ugodnejšega? Ali si poznal gospoda Devontkeviča? Temu se res ni videlo, kakor bi imel stoinštirideset let, toda imel jih je stodveinštirideset — pa še je služil!»

«Tako star ni bil.»

«Bil je, bil! Naj se ne ganem s tega sedeža. Na veliko vojno pojdem in dosti. A sedaj grem z vama v Hreptov, ker imam Barbko rad.»

Barbka je razveseljena skočila k njemu, ga objela, on pa je zdajinzdaj dvignil glavo in ponavljal:

«Močnejše! Močnejše!»

Volodijevski je še nekaj časa premišljal, na posled pa je rekel:

«Nemogoče je, da bi morali vsi obenem iti tja, zakaj tam je prava puščava in strehe ne najdemo ondi nad glavo. Pojdem naprej, poiščem prostora, se utrdim, dam postaviti kočje za vojake

in hleve za konje našega plemstva, katerim bi utegnili škodovati sirovo ozračje. Dalje dam izkopati vodnjake, nasuti ceste in potem vama pošljem primerno spremstvo. Vsaj tri tedne morata še ostati tukaj.»

Barbka je hotela ugovarjati, toda Zagloba, spoznavši, da govori Volodijevski prav, je dejal:

«Kar je pametno, to hvalimo. Barka, midva hočeva dotlej tukaj gospodariti, in slabo se nama ne bo godilo. Treba je tudi še marsikaj pripraviti, zakaj tega še gotovo ne veste, da se vino in medica nikjer ne ohranita tako dobro kakor v pečinah.»

II.

Volodijevski je ostal mož-beseda. V treh tednih je priredil stanovanja, nato je poslal izdatno spremstvo po svojo ženo: sto Lipkov prapora Lanckoronskega in sto Linkhausovih dragoncev, katerim je načeloval Snitko, grba Mesec. Lipkom pa je načeloval stotnik Azija Melehovič, potomec litevskih Tatarjev, še kaj mlad človek. Ta je prinesel pismo od malega viteza, ki je pisal svoji ženi takole:

«Iz vsega srca ljubljena Barbka! Le takoj pridi, zakaj brez tebe sem kakor brez kruha in ako ne usahnem do tega časa, pa ti neštevilnokrat poljubim rdeče ustnice. Ljudi ti pošljem dovolj, in tudi načelniki so izkušeni možje, toda prvenstvo dajajte gospodu Snitku ter ga vzemite v družbo, zakaj bene natus je moj tovariš. Tudi Melehovič je vrl

vojak, toda Bog ve, odkod je. Ta ne bi mogel biti dostojnik v nobenem drugem praporu nego pri Lipkih, ker bi mu lahko vsakdo očital njegov neznan rod. Objemam te v duhu in ti poljubljam roke in noge. Tukaj sem dal postaviti krepko trdnjavo, pa tudi stanovanja so velika. Za naju je pripravljeno nekoliko sob v posebni hiši. Sedaj še vse diši po smoli, pa tudi čvrčkov se je nabralo toliko, da se, kadar jamejo zvečer škripati, celo psi bude iz sanj. Ako bi imeli nekoliko grahovine, bi se jih lahko iznebili. Morda je daš nekoliko naložiti na vozove. Stekel sedaj še nimamo v oknih, zato smo okvire prevlekli z mehurji. Toda gospod Beloglavski ima med svojimi dragonci steklarja. Stekla lahko kupite pri Armencih v Kamencu. Samo za Boga, vozite oprezno, da se vam ne razbijejo! Sobo zate sem dal lepo opraviti. Razbojnikov smo v goščavi že devetnajst ujeli in obesili; upam, da se še znatno pomnoži to število, preden dospeš semkaj. Gospod Snitko ti bo povedal, kako živimo tukaj. Bogu in najsvetejši Devici te priporočam, dušica moja predraga!

Prečitavši pismo, ga je dala Barbka Zaglobi. Ko ga je ta prečital, je jel takoj kazati Snitku večje spoštovanje, vendar pa ne tolikega, da oni ne bi videl, da se razgovarja z večjim bojevnikom in veljakom, ki mu le iz ljubavi izkazuje toliko zaupanja. Sicer pa je bil gospod Snitko kaj dobrosrčen, vesel, za službo vnet človek, ki mu je vse življenje minilo v vojaški službi. Volodijevskega je

visoko cenil, proti slavnemu gospodu Zaglobi pa se je čutil majhnega, da se nikakor ni ponašal.

Melehoviča ni bilo vpričo, ko so čitali pismo; ko ga je bil oddal, je takoj odšel, da je nadziral ljudi; sicer pa se je tudi nekoliko bal, da ne bi dobil povelja oditi v družinsko sobo.

Zagloba je imel dovolj časa, da ga je ogledal. Imajoč še v spominu besede Volodijevskega, je rekel Snitku:

«Zelo nas veseli, da ste prišli. Prosim! Gospod Snitko . . . ime mi je znano . . . grba Mesec. Prosim! Redka dragocenost . . . Toda ta Tatar — kako mu je že ime?»

«Melehovič.»

«Toda ta Melehovič gleda nekamo kakor volk. Mihael piše, da je to človek neznanega rodu. Ali to je čudno. Vsi naši Tatarji so namreč plemiči, bodisi tudi bisurmani. Na Litevskem sem videl nekoliko vasi, v katerih so stanovali. Tam se imenujejo Lipki, toda tukajšnji ljudje jih imenujejo Čeremise. Dalje časa so zvesto služili ljudovladi ter ji bili hvaležni za kruh; toda za kmetiške vstaje jih je mnogo prestopilo k Hmelnickemu, in sedaj čujem, da so se začeli dogovarjati z ordo . . . Ta Melehovič gleda res nekamo tako kakor volk . . . Ali ga pozna Volodijeviski že dolgo?»

«Izza poslednjega pohoda,» odgovori Snitko, «ko smo z gospodom Sobijeskim, rabotajoči proti Dorošenku in proti ordi, prejezdili Ukrajino.»

«Izza poslednjega pohoda! Žal, nisem se ga mogel udeležiti, ker mi je bil gospod Sobijeski zaupal drug posel . . . A vi imate v grbu mesec? Prosim! . . . Odkod je ta Melehovič?»

«Pravi, da je litevski Tatar, toda to je čudno, da ga ni poznal prej nihče izmed litevskih Tatarjev, dasi služi v njih polku. To je kaj vrl vojak — samo jako molčeč. Pod Braclavom in pod Kalnikom je izkazal ljudovladi dokaj uslug in zato ga je imenoval hetman za stotnika, dasi je bil najmlajši v vsem praporu. Lipki ga imajo jako radi, toda med nami nima prijateljev, ker je kaj mračen človek, in prav ste povedali, da je videti kakor volk.»

«Ako je vrl vojak in ako je prelival za ljudovlado svojo kri,» se oglasi Barbka, «pa je kaj umestno, da ga vzamemo v svojo družbo; saj mi tega moj soprog ni zabranil v pismu.»

Nato se obrne h gospodu Snitku:

«Ali dovolite, gospod?»

«Vaš sluga sem, gospa polkovnica, zapovednica moja!»

Barbka izgine skozi vrata, in Zagloba, odkašljavši se, vpraša gospoda Snitka:

«No, a kako vam prija gospa polkovnikova?»

Ne da bi odgovoril, si stari vojak zakrije oči z rokami, se nasloni na naslanjač in zakliče: «Aj, aj, aj!»

Nato izbuli oči in si zakrije s široko dlanjo usta, kakor bi se sramoval svoje navdušenosti.

«Torta, kaj ne?» reče Zagloba.

V tem hipu se »torta« Barbka zopet prikaže pri vratih, vodeča s seboj Melehoviča, ki je bil prestrašen kakor zajet ptič, ter je klicala:

»Iz pisma svojega moža smo toliko čuli o vaših hrabrih činih, da nas veseli, vas spoznati bliže. Vabim vas torej v našo družbo in obenem k mizi.«

»Prosim, pojdite bliže!« se oglasi Zagloba.

Mračno lice mladega Tatarja se ni razjasnilo docela, toda bilo je videti, da jim je hvaležen za dobri sprejem in za to, da mu niso ukazali ostati v družinski sobi.

Barbka je bila nalašč ljubezniva z njim, ker je s svojim ženskim srcem ugenila, da je nezaupen, ponosen človek in da ga zelo boli to, kar je moral prebiti zaradi svojega negotovega rodu. Torej ni razločevala med njim in gospodom Snitkom v ničemer drugem, nego kar je zahtevala Snitkova starost; vprašala je mladega stotnika po zaslugah, zaradi katerih so ga bili pod Kalnikom povišali za stotnika. Zagloba, pogodivši Barbkino željo, se je pogostoma obračal k njemu z vprašanji, in on, dasi izpočetka v zadregi, je pametno odgovarjal in njegovo vedenje ni kazalo prostaka, marveč je razodevalo nekako plemenitaško dvorljivost.

»Ne more biti to potomec kmetiške krvi, sicer ne bi bil tako ponosen,« si je mislil Zagloba.

Dejal je glasno:

»V kateri krajini živi vaš oče?«

»Na Litvi!« odgovori Melehovič in se zardi.

«Litva je obširna pokrajina. To je tako, kakor bi rekel: v ljudovladi.»

«To že ni več v ljudovladi, ker so one pokrajine odpadle. Moj oče ima posestvo v Smolensku.»

«Imel sem tudi jaz odlično posestvo; podedoval sem ga bil po sorodniku, ki ni imel otrok, toda rajši sem zapustil vse ter vztrajal pri ljudovladi.»

«Tudi jaz storim tako,» reče Melehovič.

«Prav je tako, gospod!» omeni Barbka.

Toda Snitko je, poslušajoč ta razgovor, neznačno skomizgnil z rameni, kakor bi hotel reči: «Bog sam vé, kdo si in odkod si!» Zagloba to zapazi, se novič obrne k Melehoviču in ga vpraša:

«Gospod, ali poznate Kristusa, ali pa še zmerom vztrajate v krivi veri?»

«Sprejel sem krščansko vero in zato sem moral oditi od očeta.»

«Ako ste ga zapustili zbok tega, vas ne zapusti Bog, in prvi dokaz njegove milosti imate v tem, da smete piti vino, katerega ne bi poznali, ako bi vztrajali v blodnji.»

Snitko se je nasmejal, toda Melehoviču niso bila po volji vprašanja o njegovem rodu, zakaj novič se je pomračil. Zagloba pa se ni dosti menil za to, zlasti ne, ker ga je mladi Tatar spominjal ne sicer z licem, pač pa z vedenjem in s pogledi slovečega kazaškega načelnika — Bohuna.

V tem so prinesli obed.

Ostali dan so jim pobrale priprave za odhod. Naslednjega dne so odrinili ob svitu, še skoro ponoči, da bi v enem dnevi dospeli v Hreptov.

Vzeli so s seboj nekoliko voz, zakaj Barbka je hotela primerno napolniti hreptovske jedilne shrambe. Za vozovi so stopali konji in velblodi ter se kar klanjali pod težo svojih bremen — pšena in povojenega mesa — a na koncu karavane so gnali pastirji čredo volov in še večjo krdelo ovac.

Na čelu karavane je jezdil Melehovič s svojimi Lipki; dragonci so jahali tik voza, na katerem sta sedela Barbka in Zagloba. Barbka je bila hotela takoj zasesti svojega čilega konjiča, toda Zagloba jo je naprosil, naj ga nikar ne zasede vsaj ne na početku in na koncu potovanja.

«Če bi še mirno sedela,» je dejal, «ne bi imel ničesar zoper to, toda takoj začneš zbijati šale in se razgovarjati s konjem, kar pa je za poveljnikovo gospo docela neprilичno.»

Barbka je bila srečna in vesela kakor ptič. Od onega časa, kar se je omožila, je imela samo dve veliki želji: da bi Mihaelu povila sina in da bi vsaj leto dni prebila z njim kje na stanici blizu «Divjih polj», da bi se ondi na koncu puščave z njim udeleževala vojaškega življenja in pohodov ter na svoje oči gledala stepe, o katerih je bila že toliko slišala v mladih letih. Sanjala je o tem, ko je bila še dekle, in te sanje naj bi se sedaj uresničile, a to poleg ljubljenega in najslavnejšega

bojevnika v ljudovladi, o katerem so govorili, da izkoplje sovražnika celo izpod zemlje.

Mlada gospa polkovnikova je torej čutila krila na ramenih in takšno veselje v prsih, da bi bila časih kar zakričala in se spustila v skok; zadržavala jo je samo misel na potrebno resnobo. Obljubila je bila, da ostane pridna ter si tako pridobi prijaznost moževih vojakov. Te misli je zaupala tudi Zaglobi, ki pa se je nežno nasmehnil ter dejal:

«Tam te bodo spoštovali vsi in te čuvali kakor oko v glavi, to je gotovo. Ženska v taboru — to je nekaj posebnega!»

«A če bi bilo treba, jim dam dober zgled.»

«Česa?»

«Hrabrosti. Samo nekaj se bojim, namreč da bodo za Hreptovom stale še posadke v Miholovu in Raškovu, celo tja do Jahorlika in da Tatarjev niti ne ugledamo.»

«Jaz pa se bojim le tega, kajpada ne zaradi sebe, ampak zaradi tebe, da jih ugledamo kaj pogostoma. Ali misliš, da so čambuli primorani hoditi k nam preko Raškova in Mohilova? Lahko pridero naravnost od vzhoda, s step, ali pa utegnejo dospeti od moldavske strani, od Dnestra ter vdreti v predele ljudovlade, kjer hočejo, bodisi tudi zgoraj za Hreptovom. Samo, ako bi se razglasilo, da prebivam jaz v Hreptovu, bi se ga nemara izognili, ker me poznajo že dobro dolgo.»

«Ali Mihaela morda ne poznajo? Mihaelu se ne bi izognili?»

«Tudi njega se bodo izogibali, kvečjemu takrat ne, kadar pridejo v velikem številu, kar se tudi lahko pripeti. Sicer pa jih bo sam iskal.»

«Evo, o tem sem bila prepričana! Ali je tam v Hreptovu že res prava puščava? Vprašam to zato, ker ni daleč do tja.»

«Taka puščava je, da ne more biti večja. Nekdaj, v moji mladosti, so še stanovali v tej pokrajini ljudje. Lahko je človek potoval iz hutora v hutor, iz vasi v vas, iz trga v trg. Poznal sem ta kraj, ker sem bil večkrat tam. Spominjam se, kako je bila še Ušica krepka trdnjava. Gospod Konecpoljski, oče, mi je ondi pripravljaj starostvo. A potem so nastali tatarski napadi in vse je bilo uničeno. Ko smo potovali tja po Heleno Skretuskega, je bila ondi že prava puščava, a potem so še tolikokrat drevila tam mimo tatarska krdela . . . Sedaj je Sobijeski kazakom in Tatarjem novič izpulil to krajino iz rok kakor psu kost iz gobca . . . Toda ljudi je ondi še malo, zgolj razbojniki preže po goščah . . .»

Ob tem se jame Zagloba ozirati po okolici in kimati z glavo, spominjajoč se davnih časov.

«Moj Bog,» je dejal, «takrat, ko smo šli po Heleno, se mi je zdelo, da imam že starost za pasom, toda sedaj vidim, da sem bil še mlad, saj bo temu že skoro štiriindvajset let. Mihael je bil takrat še mladenič in ni imel mnogo več brkov nad ustnicami nego jaz na pesti. A ta okolica mi je ostala še tako v spominu, kakor bi jo bil videl

Založba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

~~~~~ v Ljubljani ~~~~~

Kot darila trajne vrednosti priporočava na-
~~~~~ stopna literarna dela svoje zaloge: ~~~~~

Aškerc A., *Balade in romance*. 8°, 155 strani, 2 K.
Elegantno vezane 4 K.

— *Lirske in epske poezije*. 8°, 160 strani, 2 K 60 h.
Elegantno vezane 4 K.

— *Nove poezije*. 8°, 222 strani, 3 K. Elegantno
vezane 4 K.

— *Izmajlov @ Red sv. Jurja @ Tujka*. Tri drame.
8°, 113 strani, broširane 2 K.

Baumbach R., *Zlatorog*, Planinska pravljica, poslovenil
A. Funtek. 8°, 95 strani. Elegantno vezan 4 K.

Bedének Jakob, *Od pluga do krone*. Zgodovinski
roman iz minulega stoletja. 8°, 270 strani, 2 K, v
platno vezan 3 K.

Brezovnik Anton, *Šaljivi Slovenec*. Zbirka najboljših
kratkočasnic iz vseh stanov. Druga, povsem predelana
in za polovico pomnožena izdaja. 8°, 308 strani, 1 K 50 h.

— *Zvončki*. Zbirka pesni za slovensko mladino. 8°,
356 strani, vezan 1 K 50 h.

Dimnik Jakob, *Avstrijski junaki*. 8°, 126 strani, s
17 podobami. Elegantno vezani 1 K 80 h.

Funtek Anton, *Godec*. Poleg narodne pravljice o
Vrbskem jezeru. 8°, 100 strani, elegantno vezan
2 K 50 h.

Gregorčič Simon, *Poezije I*. Druga, pomnožena izdaja.
8°, 160 strani, elegantno vezane 3 K.

Založba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

~~~~~ v Ljubljani ~~~~~

Haymerle dr. Frančišek, vitez, *Životopisni obrazi iz obsega obrta, umetnosti in industrije*, preložil Anton Funtek. 8°, 100 strani, vezani 1 K.

Kosi Anton, *Zlate jagode*. Zbirka basni za slovensko mladino in preprosto ljudstvo. 8°, 148 strani, vezane 1 K.

Majar H., *Odkritje Amerike*. Poučno zabavna knjiga v treh delih: I. Kolumbus, II. Kortes, III. Pisar, 8°, 440 strani, vezana 2 K.

Scheinigg J., *Narodne pesmi koroških Slovencev*. 16°, 463 strani, 2 K, elegantno vezane 3 K 30 h.

V nobeni knjižnici se ne bi smelo pogrešati:

Prešeren dr. France, *Poezije*. Druga, ilustrirana izdaja. 4°, 5 K, v platno vezane 6 K 40 h, v elegantnem usnju vezane 9 K.

— *Poezije*. Ljudska izdaja 1 K, v platno vezane 1 K 40 h.

Jos. Stritar, *Zbrani spisi*. Sedem zvezkov 35 K, v platno vezani 43 K 60 h, v pol francoski vezbi 48 K 40 h.

Tavčar dr. Ivan, *Povesti*. Pet zvezkov po 2 K 40 h, v platno vezani po 3 K, v pol francoski vezbi po 4 K 20 h.

Levstikovi *zbrani spisi*, uredil Frančišek Levec. Pet zvezkov 21 K, v platno vezani 27 K, v pol francoski vezbi 29 K, v najfinejši vezbi 31 K.

Sešitek 8.

Mali vitez

Pan Volodijevski

Zgodovinski roman

Spisal H. Sienkiewicz

Po poljskem izvirniku poslovenil Podravski

V Ljubljani 1903

Natisnila in založila ↗
Kleinmayr & Bamberg

original Vrhovnik izpisnik

Podpisana založna knjigarna se je odločila izdati slovenski prevod znamenitega romana «Pan Volodijevski» («Mali vitez»), ki ga je spisal Henrik **Sienkiewicz**, vsemu svetu znani poljski pisatelj romanov «Quo vadis?», «Z ognjem in mečem», «Križarji» i. t. d. Zanimiva zgodovinska snov polna življenja, izborno očrtani zgodovinski tipi, vseskozi dovršena tehnika, vse to je porok, da se točni prevod, ki ga je priredil **M. Podravski**, priljubi slovenskemu občinstvu tako, kakor je do cela vreden.

Roman izide, **bogato ilustriran**, v 25 sešitkih, obsežnih po 2 do 2½ pole; posamezni sešitki po 40 h se bodo izdajali na vsakih 14 dni.

V Ljubljani, meseca novembra 1902.

Založna knjigarna

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

včera. Samo gošča, gozd in grmičje, odkoder so se bili kmetje izselili.»

Za Kitajgradom so dospeli takoj v velik gozd, s kakršnimi je večinoma pokrita ta krajina. Vendar je bilo tuintam, zlasti okoli Studenic, videti še golo polje. Ondi so ugledali dneprsko obrežje in krajino, ki se je razprostirala na drugem bregu, tja do višav, ki so na moldavski strani zaslanjale obzorje.

Globoki jarki, bivališča divjih živali in divjih ljudi, so jih ovirali na poti. Časih so korakali po ozkih stezah nad propastjo, časih po manj strmi rebri, porasli z goščavo. Melehovičevi Lipki so korakali oprezno, in ko je bil konec karavane še na visokem vrhu, se je njen začetek vgrezal kakor pod zemljo. Pogostoma sta morala Barbka in Zagloba z voza ter hoditi peš, zakaj pot je bila ponekod nevarna, dasi jo je bil dal Volodijevski popraviti.

Na dnu jarkov so izvirali vrelci ali so se stekali vanje po kamenju bistri potočki, ki so pobirali s seboj pomladne vode iz skopnelega snega. Dasi se je solnce krepko upiralo v gozd ter dobro ogrevalo stepo, se je vendar v teh skalnatih jarkih še skrival hlad, ki so ga nepričakovano čutili potovalci. Gozd, zakrivajoč svoja skalnata rebra, se je košatil, kakor bi hotel solncu zakriti svojo notranjost. Ponekod so ležala prevržena debela nakopičena drugo vrhu drugega v divjem neredu; veje so se bile spletele v nepredorno ograjo, ali pa so bile posušene pokrite s suhim listjem in z iglicami.

«Kaj se je zgodilo s tem gozdom?» vpraša Barbka Zaglobo.

«Ponekod utegnejo to biti stare zaseke, narejene za varstvo proti ordi, ali pa so to zaseke, ki so jih lopovi naredili proti naši vojski. Ponekod pa tudi moldavski vetrovi tako razgrajajo po gozdu. Kakor pripovedujejo stari ljudje, izvršujejo v teh vihratih volkodlaki in celo zlodeji svoje ples.»

«Ali ste, gospod, že videli kdaj tak zlodejski ples?»

«Videl, ne, nisem ga videl, toda slišal sem, kako so zlodeji razbrzdani klicali: ,Uha! Uha! Vprašaj Mihaela, saj je tudi on slišal kaj takega.»

Barbka, dasi pogumna, se je vendar nekoliko bala hudih duhov, torej se je takoj prekrizala.

«Strašen kraj je to!» je dejala.

In resnica, v nekaterih jarkih je bilo strašno, ne samo mračno, nego tudi gluho. Veter ni pihal, listje in vejevje na drevju se ni gibalo. Samo konjska kopita so topotala, konji so hrskali, kolesa so škripala in služabniki so kričali na nevarnejših krajih. Časih so tudi zapeli Tatarji ali dragonci, toda v gozdu se jim ni oglasil niti človeški, niti živalski glas.

Dasi so jarki delali na človeka grozen vtisk, se je vendar pogorski kraj celo tam, kjer se je razprostiral gozd, veselo odpiral pred karavano. Vreme je bilo tiho in jasno. Solnce je jadralo po nebeškem oboku, ki ga ni zakrival noben oblaček, ter razlivalo obilno svetlobo na skale, poljane in lesove.

V tem lesku so se ti zdele smreke rdeče in zlate in pajčevina, ki se je razprostirala od drevesnih vej do travnih vrhov, se je lesketala tako močno, kakor bi bila stkana iz samih solčnih žarkov. Vinotok se je že nagibal na polovico svojih dni, zato so se ptice, zlasti one, ki so bile občutnejše zoper hlad, že selile iz ljudovlade proti Črnemu morju. Zlasti mnogo je bilo videti žerjavov in divjih gosi.

Tuintam so orli, ti nevarni prebivalci visokih krajin, visoko razpenjali svoja krila; tuintam je polagoma krožil jastreb ter iskal plena. Evo, gole poljane tudi niso bile brez onih ptic, ki se rade skrivajo v travi. Vsak hip so zletele izpod kopit lipkovskih konj jate jerebic. Ponekod je ugledala Barbka stati štorljo ob gnezdu na straži in pri tem prizoru ji je zagorelo ličece in oči so se ji zalesketale.

«Lovila jih bova z Mihaelom s pomočjo hrtov!» je zaklicala ter plosknila z rokami.

«Ako bi bil tvoj mož poležuh, bi mu poleg takšne žene kmalu osivela brada; toda vedel sem, komu naj te dam. Druga bi mi bila hvaležna za to, he?»

Barbka je poljubila Zaglobo v lice, da se je kar razvnel in dejal:

«Na starost je ljubeče srce tako drago kakor topla pečenka!» Nato se je zamislil in rekel:

«Čudno je to, kako sem vse življenje ljubil ženski spol! Če hočete vedeti, zakaj, tega sam ne

vem, zakaj ženske so nestanovitne in izdajalske ... Morda zato, ker ste slabotne kakor otroci, torej naj le katero doleti nezgoda, pa ti takoj jame srce tarnati od usmiljenosti. No, objemi me še enkrat.

Barbka bi bila rada objela ves svet, zato si ni dala ponavljati naročila. Potem sta potovala židane volje dalje. Napredovali so zelo počasi, ker jih voli, stopajoči zadaj, niso mogli dohajati, vrhutega pa je bilo nevarno, da bi jih bili z malim številom ljudi puščali sredi teh gozdov.

Čim bolj so se bližali Ušici, tem pustejša in hribovitejša je prihajala krajina, tem bolj gluha puščava in tem globočji jarki. Pri vozovih se je vedno kaj pokvarilo, ali pa so se splášili konji in zato so nastajale nezgode. Stara pot, držeča svoje dni v Mohilov, je bila v dvajsetih letih zarasla tako, da je bilo le tuptam moči razločevati njeno sled, torej so se morali držati onih presek, ki so jih bili naredili vojaki na poslednjih vojaških pohodih, ki pa so bile često blodne in težavne. Niso ušli tudi nezgodi. Melehoviču, ki je jahal na čelu Lipkov, se je spodrsnil konj na strmem jarku, da je padel z jezdecem vred na kameniti tlak, a to nikakor ne brez poškodbe, zakaj Melehovič je dobil na glavi tako rano, da je obležal za trenutek nezavesten. Barbka in Zagloba sta takoj presedla na dva čila konja, Tatarja pa je dala mlada poveljnika soproga položiti na voz ter ga oprezno peljati dalje. Pri vsakem vodnjaku je ukazala ustaviti in mu je svojeróčno obezala glavo z obkladki, namočenimi

v mrzli vodi. Nekaj časa je ležal z zaprtimi očmi; naposled pa je izpregledal, in ko ga je jela Barbka, sklonjena nad njim izpraševati, kako mu je, jo je prijel za roko ter jo pritisnil k bledim ustnicam.

Šele čez trenutek se je zavedel in odgovoril po malorusko:

«Oj, dobro, kakor mi ni bilo že dolgo.»

Tako jim je na pohodu minil ves dan. Solnce je naposled zardelo ter prejadralo na moldavsko stran. Dnester se je jel lesketati kakor ognjen trak, a na vzhodu, sem od Divjih polj, se je polagoma temnilo.

Hreptov že ni bil več predaleč, toda treba je bilo dati počitka konjem. Zato so se ustavili za dalje časa.

Nekateri vojaki so začeli peti dnevne ure. Lipki so poskakali s konj, razgrnili po tleh ovčje kože, poklekili in jeli moliti, obrnjeni z licem proti vzhodu. Njih glasovi so časih zveneli vzvišeno, pa zopet zamolklo; časih je zašumelo po vsej vrsti: «Alla! Alla!» Nato so novič utihnili, držeč dlani obrnjene kvišku, pa zopet tesno pri licu in uporno vztrajali v molitvi ter le zdajpazdaj zaspano, kakor zdihaje, ponavljali: «Lohičmen, ah lohičmen!» Solnčni žarki, čimdalje bolj rudasti, so padali nanje, od zapada je zapihal veter, obenem je nastal šum v drevesnih vejah in oni so pred nočjo hoteli počastiti njega, ki na zatemnelo nebo pošilja na tisoče migljajočih zvezd. Barbka je kar najpozorneje ogledovala to molitev, toda srce se ji je trgalo ob

mislih, da toliko dobrih ljudi po trudapolnem življenju, takoj po smrti pride v pekel, a to temveč, ker prostovoljno ostajajo trdovratni, dasi prihajajo vsak dan v dotiko z ljudmi, ki spoznavajo pravo vero.

Zagloba, dobro seznanjen s temi rečmi, je ob pobožnih Barbkinih opombah samo zmigaval z rameni ter dejal:

«Teh kozjih sinov itak ne bi pustili v nebo, da ne bi prinesli s seboj onega nadležnega mrčesa.»

Nato je oblekel kožuh, ki je kaj dober čuvar zoper večerni hlad, ter zapovedal odriniti dalje. Komaj pa se je karavana premaknila, se je na nasprotnem griču pokazalo pet jezdecev.

Lipki so se takoj razstopili.

«Mihael!» zakliče Barbka, ko ugleda jezdeca, jahajočega spredaj.

Res je bil to Volodijevski, ki je prišel ženi naproti. Pohitela sta drug k drugemu in se jela pozdravljati vsa vesela, nato pa si pripovedovati, kaj se jima je bilo vse pripetilo.

Barbka mu je pripovedovala, kako so potovali in kako si je Melehovič «razum poškodoval na kamenu;» mali vitez pa ji je poročal o svoji delavnosti v Hreptovu, kjer, kakor ji je zagotavljal, že vse stoji in čaka sprejema, zakaj petsto sekir je bilo že tri tedne imelo opravka s stavbami.

Ob tem pripovedanju se je Mihael vsak hip nagnil s sedla ter objemal mlado ženo, ki zaradi tega ni bila huda; saj je jezdarila tako tesno ob njem, da sta se konja skoro drgnila z boki.

Konec potovanja že ni bil več daleč, toda v tem je nastala prijetna noč, ki jo je razsvetljeval velik in rdeč mesec. Bledel pa je tem bolj, čim više se je dvigal nad gozdom, dokler ga naposled ni zatemnila zarja, ki se je v iskreči svetlobi prikazala pred karavano.

«Kaj je to?» vpraša Barbka.

«Kmalu spoznaš,» odgovori Volodijevski, migajoč z brki, «brž ko prekoračimo gozdič, ki nas loči od Hreptova.»

«To je že Hreptov?»

«Videla bi ga kakor na dlani, samo drevje ga zakriva.»

Prišli so v gozd, toda preden so prekoračili njega polovico, so ugledali na njegovem koncu vse polno luči kakor množico kresnic. Te lučice so se bližale, in zdajci so po vsem gozdu odmevali glasni klici:

«Živela naša gospa, živela velmožna gospa poveljnikova! Živela! Živela!»

Bili so to vojaki, ki so prišli pozdravljat Barbko. Na stotine se jih je v tem hipu pomešalo z Lipki. Vsak je imel na dolgem drogu povesimo goreče smolovine. Goreča smola je kapala od ognja na tla, kakor bi bile solze.

Barbko je takoj obkolila množica brkastih obrazov, kdaj drugič sirovih na pogled, toda sedaj plamtečih od veselja. Vojaki večinoma niso poznali Barbke, ker je niso bili videli še nikdar. Mnogi so si jo bili predstavljali kot krepko, vzneseno žensko.

zato pa je bilo njih veselje tem večje, ko so ugledali še skoro otroka, jahajočega na belem konjiču. Priklanjala se je na vse strani z rdečim, drobnim, razveseljenim licem, le nekoliko zbeganim od takega nepričakovanega sprejema.

«Hvala vam, gospodje!» se oglasi Barbka. «Vem, da ste storili to meni na ljubo.»

A srebrni njeni glasek se je izgubil med klici «Živela!» ki so se razlegali po gozdu.

Plemstvo izpod prapora generala podoljskega in gospoda podkomornika, kazaki, Lipki, Motovilani in Čeremisi, vse se je strnilo. Vsakdo je hotel videti gospo polkovnikovo, vsakdo se ji je hotel približati; nekateri, ki so bili bolj vročekrvni, so ji poljubljali rob obleke ali pa noge v stremenih. Zakaj celo tem, na pol divjim vojakom je bil ta nenavadni prikaz tako nov, da jim je zbujal v trdih srcih doslej neznane občutke. Prišli so jo pozdravljat iz ljubezni do Volodijevskega, da mu napravijo veselje ter se mu prikupijo, tu pa so bili zdajci globoko ganjeni. To ličece z vednim nasmehom, z jasnimi očmi in z razširjenimi nosnicami se jim je hipoma omililo. «To je naše dete!» so klicali stari kazaki, pravi volkovi puščave. «Jutranja zarja! Ljubljena cvetka!» je kričalo plemstvo. «Drug za drugim pademo zanjo!» Čeremisi pa so mlaskali z usti ter si polagali dlani na široke prsi, kličeč: «Alla! Alla!» Volodijevski je bil zelo ginjen, obenem pa vesel; oprl se je z roko ob bok ter bil ponosen na svojo Barbko.

(Str. 26.) Pohitela sta drug k drugemu in se jela pozdravljati vsa vesela.

Glasni pozdravi so se ponavljali neprestano. Karavana je naposled dospela iz gozda, in prišlecem so se takoj pokazale močne lesene stavbe, zgrajene v kolobaru na griču.

Bila je to utrdba hreptovska. Svetlo je bilo kakor podnevi, zakaj naokrog so gorele velike grmade, na katere so bila naložena cela debila. Pa tudi na »majdanu« (prostoru med stavbami) je bilo vse polno ognjišč, seveda manjših, da niso škodovale stavbam.

Vojaki so sedaj pogasili plamenice, za to pa je vsak snel z ramen puško ali pa potegnil samokres izza pasa ter streljal gospe polkovniki v pozdrav.

Pred utrdbina vrata so prišli tudi godci, noseči s seboj rogove, bobne in različno drugo orodje. Lajanje psov in mukanje goved je še bolj povečavalo ta hrup.

Spremistvo je sedaj ostalo nekoliko zadaj, in naprej je jezdila Barbka, ki sta jo spremljala Volodijevski in Zagloba. Nad vrati, lično okrašenimi z jelkovimi vejami, se je črnil na mehurjih, z lojem namazanih in znotraj osvetljenih, napis:

«Kupido daj sreče, veselja vam dosti,
Cvetite, množite se, mili nam gosti!»

«Živeli, cvetite!» so kričali vojaki, ko sta Barbka in mali vitez obstala, da prečitata napis.

«Za Boga!» zakliče Zagloba, »saj sem tudi jaz gost; toda ako se ta želja ‚Množite se‘ razteza i name, naj me vrane razkljujejo, ako vem, kaj bi storil z njo.»

Zagloba pa je našel zase poseben transparent in je nemalo zadovoljen čital na njem:

«Živel, velmožni Onufrij Zagloba,
vsega viteštva največja ozdoba (kras)!»

Volodijevski se je zelo razveselil ter pozval dostojnike in plemstvo k sebi na večerjo, vojakom pa je dal prikotaliti dva sodčka žganjice. Padlo je tudi nekoliko volov, ki so jih jeli peči takoj na ognjiščih. Vsi so se dobro imeli. Dolgo v noč so se v utrdbi razlegali klici, streli iz pušk, da je bilo kar strah tolpo razbojnikov, skritih v ušickih jarkih.

III.

Volodijevski na svoji stanici ni praznoval, in tudi njegovi vojaki so neprestano delali. Sto, časih še manj vojakov je ostalo za posadko v Hreptovu, drugi pa so bili venomer na četovanju. Najvrlejšše oddelke so pošiljali na preiskavo ušickih jarkov; ti so živeli neprenehoma v bojih, zakaj razbojniška krdela so se jim časih krepko postavila po robu in čestokrat je bilo treba imeti z njimi pravo bitko. Taki pohodi so trajali časih po več dni; manjše oddelke je pošiljal Volodijevski po novice k Braclavu, k ordi in k Dorošenku. Ti oddelki so morali pri-
našati novice, zato so lovili ljudi na stepi. Drugi oddelki so zahajali v jarke k Dnestru, k Mohilovu in Jampolu, da so ohranjali zvezo s poveljniki v teh mestih; drugi so obračali svojo pozornost na

valaško stran, zopet drugi pa so gradili mostove ter popravljali staro cesto.

Krajina, v kateri je zavladovalo tako gibanje, se je polagoma pomirjala; prebivalci, ki so bili mirnejše naravi ter manj zaljubljeni v plenitev, so se vračali v svoje naselbine, izpočetka skrivoma, potem pa čimdalje drznejše. V Hreptovu se je naselilo nekoliko židov, rokodelcev, časih je došel kak odličnejši trgovec Armenec, pa tudi drugi barantači so dohajali čimdalje pogostejše. Volodijevski se je nadejal, da dobi ta pokrajina povsem drugo lice, ako mu Bog in hetman dovolita biti dalje časa tukaj za poveljnika. Sedaj je bil to šele začetek, mnogo je bilo še treba storiti, pota še niso bila varna, pokvarjeni narod se je rajši bratil z razbojniki nego z vojniki in se iz neznanih vzrokov skrival v skalnatih globelih. Preko Dnestra so se pogostoma prikradle tolpe Valahov, kazakov, Ogrov, Tatarjev in Bog ve kakšne še. Spuščale so se v globel krajine, napadale kakor Tatarji vasi in trge ter pobirale in plenile vse, kar se je dalo doseči. Niti za trenutek ni bilo mogoče v tem kraju spustiti sablja iz rok, ali obesiti puško na klin — toda začetek je bil že storjen in prihodnost je že kazala prijaznejše lice.

Najskrbnejše je bilo treba paziti na vzhod. Od Dorošenkovičevih vojakov in od čambulov, ki so mu pomagali, so se vsak hip ločevala večja ali manjša krdela, napadala poljske vojake ter pustošila in požigala po okolici. Ker pa so ta krdela delala

očito na svojo pest, se malemu vitezu, ko jih je pobijal, ni bilo treba bati, da pozove v deželo večjo burjo. Neprestano skrbeč za oporo, jih je sam iskal po stepi tako uspešno, da je sčasoma preplašil celo najdrznejše.

V tem se je Barbka poprijela gospodinjstva v Hreptovu.

Neizrečno jo je veselilo to vojaško življenje, ki si ga doslej še nikdar ni bila ogledala tako blizu: gibanje, pohodi, vrnitev s pohodov, pogled na jetnike. Rekale je tudi Volodijevskemu, da se mora vsaj enkrat udeležiti takega pohoda, toda za sedaj je morala biti zadovoljna s tem, da je časih zasedla konja ter z možem in Zaglobo ogledovala hreptovsko okolico. Na takih izprehodih so preganjali lisice in droplje; časih je celo srna skočila iz trave ter zbežala v daljo. Takoj je nastala gonja in Barbka je na vso moč dirjala za psi, da bi prva dosegla utrujeno žival ter ji sprožila strel med zardele oči. Zagloba je najrajši lovil z dobro izurjenimi sokoli, katerih so imeli dostojniki nekoliko parov s seboj.

Barbka ga je spremljala na takem lovu, a Volodijevski je pošiljal skrivoma za njo nekoliko ljudi, da bi ji v nepričakovani sili prišli na pomoč. Dasi je bilo v Hreptovu znano, kaj se godi dvajset milj naokrog, je bil Mihael vendarle oprezen.

Vojaki so ljubili Barbko vsak dan bolj, ker se je tudi marljivo trudila za njih hrano in pijačo ter skrbela za bolnike in ranjence. Celo mračnemu Melehoviču, ki je še neprestano bolehal na glavi

ter imel srce bolj trdo in divje nego drugi, se je zvedrilo lice, kadar jo je ugledal. Stari vojaki pa so se kar čudili nje srčnosti in znanju v vojaških rečeh.

«Da ni malega sokola,» so dejali, «bi lahko ona prevzela poveljništvo, in nikomur ne bi bilo žal umreti pri takem polkovniku.»

Časih, kadar je bil Volodijevski z doma, se je pripetilo, da je nastal v službi nered. Takrat je Barbka pokarala vojake, in vsi so jo slušali na prvo besedo. Graja iz njenih ust je celo starim vojakom bolj sezala do srca nego kazen, s katero Volodijevski, vnet za službo, nikakor ni štedil pri prestopkih zoper disciplino.

Volodijevski je imel v svojem taboru zmerom zgleden red. Vzgojen v šoli kneza Jeremije, je držal vojake z železno roko, toda Barbkina navzočnost je v marsičem ublažila še nekoliko divje običaje. Vsakdo se je prizadeval, da se ji prikupi, vsakdo se je trudil zato, da je uživala mir in ugodno življenje, ter se je izogibal vsemu, kar bi jo bilo utegnilo vznemiriti.

V praporu Mikolaja Potockega je bilo nekoliko plemičev, izkušenih in vljudnih vojakov, ki so, dasi osiroveli po neprestanih vojnah, sicer vendar tvorili odlično družbo. Ti so z dostojniki izpod drugih praporov prebili marsikateri večer pri polkovniku, pripovedovali o starih dogodkih in o bojih, katerih so se bili udeležili. Prvo besedo je imel Zagloba. Bil je najstarejši, videl je bil največ in marsikaj učinil;

toda ko je, izpraznivši prvi in drugi kozarec, zadremal v nalašč zanj prirejenem naslanjaču, so prišli na vrsto tudi drugi. In imeli so dokaj pripovedovati. Bili so med njimi celo taki, ki so bili na Švedskem, v Moskvi, in drugi, ki so prebili mlada leta pred vojno s Hmelnickim na Siči; bili so taki, ki so njega dni kot sužnji strigli ovce na Krimu, ki so v Bakčisaraju kopali vodnjake, ki so prišli v Malo Azijo, ki so na turških galejah veslali po Arhipelagu, ki so v Jeruzalemu trkali s čelom ob Kristusov grob, ki so doživeli vsakovrstne čudne dogodbe, vsakovrstne nezgode, naposled pa so se vendar vrnili, da branijo te obmejne, s krvjo pokropljene krajine do konca življenja.

Ko so se mesta listopada še podaljšali večeri ter je bilo na široki stepi vse mirno, ker je že trava ovenela, se je zbirala družba pri polkovniku vsak dan. Dospel je Motovilo, poveljnik Semenov, po rodu Rusin, človek suh kakor treska in dolg kakor kopje. Ni bil že več mlad, toda od svojega dvajsetega leta ni odstopil z bojišča; prišel je Dejm, brat onega, ki je bil posekal Ubiša; za njim gospod Mušalski, nekdanjako imovit človek, ki pa je bil v rani mladosti prišel v sužnost ter je veslal na turških galejah. Oprostivši se iz sužnosti, je popustil svoje imetje ter se s sabljo v roki osvetil potomcem Mohamedovim za svoje krivice. Bil je to neprekosljiv lokostrelec, ki je čapljjo, kvišku letečo, na zahtevo dosegel s pušico. Prišla sta tudi dva gonjača, Vilga in Nenašinec, oba vrla

vojaka, gospod Hromika, gospod Bavdinovič in dokaj drugih. Ako so ti pripovedovali ter postali ob tem gostobesedni, se je v njih pripovedovanju zrcalil ves takratni vzhodni svet: Bakčisaraj, Stambul, minareti in svetišča krivega preroka, višnjev-kaste vode Bosporove, vodometi in sultanov dvor, sploh vse to mravljišče v pozidanem mestu, množica vojská, janičarjev in dervišev in ogromne množice strašnih kobilic, pred katerimi je ljudovlada s krvavimi prsmi ščitila ruske in za njimi vse križe in cerkve v vsej Evropi.

V obširni sobani so sedeli v krogu stari vojaki kakor jata čapelj, ki, utrujene od letanja, kam posedejo na stepno mogilo ter ondi glasno klokotajo. Na ognjišču so gorela smolnata polena ter širila rdečkast blesk po vsej sobi. Moldavsko vino se je na Barbkino povelje grelo pri ognju in strežniki so ga s kositrskimi ponvicami zajemali ter nudili vitezom. Zunaj se je slišala kličoča straža. Čvrčki, o katerih se je bil pritoževal Volodijevski, so čirikali v sobi; časih je zapihal skozi špranje, zamašene z mahom, listopadni veter; pihajoč od severa, je prihajal čimdalje mrzlejši. V takšnem hladu je bilo najprijetneje sedeti v zatišju, v svetli sobi ter poslušati pripovedovanje o viteških dogodkih.

Nekega takega večera je pripovedoval Mušalski takole:

«Najvišji imej v svojem varstvu vso ljudovlado, nas vse in med drugimi zlasti tu navzočo

gospo soprogo našega poveljnika, katere mičnosti skoro niso vredne gledati naše oči. Nečem se kosati z gospodom Zaglobo, čigar dogodkom bi se čudila Didona z dvornicami vred; ker pa si, gospoda, želite, naj vam kaj povem iz svojega življenja, se nečem upirati, da ne želim tako vrle družbe.

V mladosti sem podedoval na Ukrajini poleg Tarašče precejšnje premoženje. Imel sem dve vasi po materi v mirnem kraju nedaleč od Jasle, toda nastanil sem se v domovini, ker sem imel tam bliže do Tatarjev, in čudovitih dogodkov ni bilo nikoli premalo. Junaška samozavest me je vlekla na Sič, toda ondi že ni bilo ničesar za nas. Vendar po Divjih poljih sem hodil z nemirneži ter doživel obilico razkošja. Dobro se mi je godilo na zemljišču, samo to mi je mrzelo, da sem imel zlobnega soseda. Bil je to preprost kmet izpod Bele cerkve, ki je prebil mladost na Siči in dosegel ondi dostojanstvo atamansko; pozneje je odšel kot poslanec v Varšavo, ter ondi dosegel plemiški grb. Imenoval se je Didiuk. Treba je vedeti, da se imamo mi za potomce samnitskega poveljnika, ki mu je bilo ime Musca; to pomeni po naše muha. Oni Musca je po nesrečnih pohodih proti Rimljanom dospel na dvor Ziemovita, Piastovega sina, tam so ga imenovali Muscalskega, iz česar je pozneje nastalo ime Mušalski. Smatrajoč sebe za tako odličnega potomca, sem onega Didiuka preziral na vso moč. Ako bi bil ta lopov vsaj cenil dostojanstvo njega, s katerim

je živel v dotiki, cenil večjo dovršenost plemiškega stanu mimo drugih stanov, pa bi mu morda ne bil rekel ničesar. Toda on, ki je imel zemljišče kakor plemič, se je dostojanstvu celo rogal ter dejal pogostoma: „Ali je moja senca sedaj večja? Kazak sem bil in kazak ostanem, a plemstvo in vsi vražji Lahi — proč od mene . . .“ Ne morem vam povedati, kaj je vse počenjal, zakaj tega mi ne dopušča navzočnost naše gospe. Toda gojil sem v srcu željo, da ga kaznujem. Lahko bi ga bil pozval na dvoboj s sabljo, toda tega nisem hotel, ker sem se oziral na njegov nizki stan. Sovražil sem ga kakor kugo, pa tudi on je meni kazal sovraštvo. Nekoč je v Tarašči na trgu pomeril name ter bi me bil skoro ubil, jaz pa sem ga nato oplazil po glavi s čakunom. Dvakrat sem se zadrevil nanj s svojimi ljudmi, pa tudi on je prišel dvakrat name. Ni me premagal, pa tudi jaz njemu nisem mogel priti do živega. Hotel sem nastopiti proti njemu pot pravice, toda kaj je na Ukrajini pravica, ako se ondi iz pogorišč še kadi dim? Kdor tam skliče postopače, njemu se ni treba meniti za ljudovlado. Tako je storil tudi on. Na posled se je rogal skupni naši materi in se ni menil za to, da ga je poplemenitila ter ga s tem pritislila na prsi, da mu je dala privilegije, na katerih osnovah je imel v lasti zemljo ter užival prostost, kakršne ne bi bil dosegel pod nobeno drugo vlado. Ako bi se bila kdaj srečala kot soseda, gotovo ne bi bilo nedostajalo razlogov, toda nisva

se srečala drugače nego s puško v eni in s sabljo v drugi roki. Jeza je tako rasla v meni vsak dan, da sem ves orumenel. Neprestano sem mislil na to, kako bi ga ujel. Čutil sem, da je sovraštvo velik greh; torej sem mu hotel za to, da se je odrekal plemstvu, najprej z bičem razorati kožo in ga potem po oprostitvi vseh grehov, kakor se spodobi pravemu kristjanu, dati kar ustreliti...

Toda Bog je obrnil drugače.

Imel sem za vasjo obširen čebelnjak in некоč sem šel gledat k njemu. Bilo je proti večeru. Pomudil sem se ondi toliko, da bi izmolil deset očenasev, kar mi je zadonelo na uho nekako vpitje. Ogledam se: Dim visi nad menoj kakor oblak. Črez nekaj časa jamejo bežati ljudje s klicem: 'Orda! Orda!' in tesno za njimi je bila prava tema — pravim vam! Pušice so švigale kakor takrat, kadar prši dež, in kamor ste pogledali, povsod je bilo vse polno ovčjih kožuhov in peklena moritev orde. Spustim se h konju. Toda preden se z nogo dotaknem stremena, me že ujame kakih pet ali šest zadrgalic... Trgal sem jih — bil sem močan... Nec Herkules!... Tri mesece pozneje sem bil kot jetnik za Bakčisarajem v tatarski vasi Suhajolzigu.

Mojemu gospodarju je bilo ime Salma-bej. Bil je bogat Tatar, toda neusmiljen s svojimi sužnji. Kadar so delali na polju, so jih topli z biči. Hotel sem se odkupiti, imel sem pomočke za to. Poslal sem po odkupnino nekega Armenca, pisal pisma

na svoj dom pod Jaslom. Ne vem, ali pisma niso dospela, ali je bila odkupnina na poti zaplenjena; dovolj, prišlo ni nič . . . Odgnali so me v Carigrad in me tam prodali na galejo.

Mnogo bi se dalo povedati o tem mestu, in ne vem, ali je še kje večje in lepše na svetu. Ljudi je ondi kakor trave na stepi ali kamenja v Dnestru. Zidovje na obzidju je strmo, stolp stoji pri stolpu. Po vrtovih so poleg ljudi jate psov, katerim Turki ne store nič žalega; iz tega se vidi, da imajo sebe za sorodnike psov. Med njimi sta le dva stanova: gospoda in sužnji, toda ni je hujše sužnosti nego pod pogansko roko. Bog ve, ali je to resnica, toda ljudje pripovedujejo, da so ondotne vode, kakor Bospor in Zlati rog, ki sezajo globoko v mesto, nastale iz suženjskih solzá. Nemalo se je tja prelilo tudi mojih . . .

Strašna je turška moč in nobenemu izmed mogočnikov ni podložno toliko kraljev kolikor sultanu. A Turki sami pravijo, da bi bili, ako ne bi bilo Lehistana (tako imenujejo našo poljsko domovino), že davno zagospodarili vsemu svetu. Za hrbtom Leha (pravijo) živi ostali svet v zlobi, ker leži (pravijo) kakor pes pred križem ter nas grize v roko. In prav govore, zakaj tako je bilo in tako je. Kaj delamo mi tu v Hreptovu, v Jampolu, v Mohilovu in Raškovu drugega? Dokaj slabega je v naši ljudovladi, vendar pa si mislim, da nam Bog kdaj to dobro delo prišteje v zaslugo.

Toda da se vrnem k temu, kar se mi je pri-
petilo. Oni sužnji, ki živijo na suhem v mestih in
po vaseh, so v manjših stiskah nego oni, ki morajo
veslati na galejah. Zakaj one galejnice prikujejo
k veslu in potem jih ne odkujeje nikdar več, niti
na noč, niti na praznik, tako da morajo siromaki
živeti v verigah do smrti. Ako utone ladja v bitvi
na morju, utonejo tudi oni z njo vred. Vsi so nagi,
gloda jih mraz, moči dež in mori glad, toda po-
moči ni; ostajajo jim samo solze in težko delo,
zakaj vesla so tolika, da je za eno treba dvoje
ljudi.

Tudi mene so prignali in prikovali ponoči in
meni naproti so posadili sotrpina, katerega nisem
mogel spoznati v temi. Ko sem začul, kako udarja
kladivo in rožljajo verige, se mi je zdelo, da zabijajo
nad menoj žreblje v mojo rakev. Pa še to bi mi
bilo ljubše. Molil sem, toda kakor bi mi bil veter
odpihnil upanje iz srca . . . Moje zdihtovanje pa je
zadušil nadzornik, tepoč z bičem; presedel sem
brezglasno vso noč do svita . . . Takrat sem pogledal
onoga, ki je imel veslati z menoj — ljubi Jezus
Kristus! — ugenite, gospodje, kdo je sedel meni
nasproti? — Didiuk!

Spoznal sem ga takoj, dasi je bil nag in
shujšan in dasi mu je brada sezala do pasu; bil je
namreč že davno prodan na galejo. Gledal sem
njega in on jegl edal mene: tudi on me je spoznal.
Ničesar nisva govorila . . . Evo, kaj se je bilo pri-
petilo nama obema!

Oba sva tako sovražila drug drugega, da se nisva pozdravila, dà, polastila se naju je celo radost, da mora trpeti tudi sovražnik. Ladja je odplula še istega dne. Čudno je bilo, držati z največjim sovražnikom za eno veslo ter jesti iz ene sklede pomije, kakršnih pri nas ne dobivajo niti psi, prenašati eno tiranstvo, dihati eno ozračje, enako trpeti, enako plakati. Jadrali smo po Helespontu in potem po Arhipelagu. Tam je bil otok pri otoku, a vsi v turški oblasti. Tako tudi oba bregova in — — — ves svet. Hudo se nam je godilo. Podnevi nas je oblival znoj. Solnce ondi tako pripeka, da se ti zdi, kakor bi voda gorela od njega, in kadar jamejo solnčni žarki skakati po valovih, porečete, da prši ogenj. Pot je kar curkoma lil po nas, jezik se nam prilepljal k nebu . . . Ponoči pa nas je grizel mraz kakor pes . . . A tolažbe od nikoder, ničesar drugega nego trpljenje in toga po izgubljeni sreči. To se ne dá popisati z besedami . . . Nekje na postaji, že na grški zemlji, smo videli s krova slavne razvaline neke stavbe, ki so jo bili postavili še stari Grki. Tam stoji steber poleg stebra kakor od zlata, toda le marmor je tako orumenel od starosti. Razločno se je dalo to videti, ker stoji razvalina na strmem griču in nebo je ondi kakor turkis. Nato smo veslali mimo Pelepona. Dan je mineval za dnevom, teden za tednom, a midva z Didiukom nisva izpregovorila niti besedice, zakaj še sta ponos in jeza vladala v najinih srcih . . . Toda polagoma sva jela omahovati pod roko božjo. Od truda in drugačnega ozračja

nam je jelo grešno meso odpadati s kosti, in rane, ki smo jih dobili od sirovih nadzornikov, so se nam gnojile na solncu. Ponoči sva molila in prosila Boga smrti. Zadremal sem, toda skoro sem se zbudil ter slišal, kako je Didiuk molil: ‚O Kristus, usmili se nas! Sveta Prečista, usmili se nas in daj mi umreti!‘ Pa tudi on je slišal in videl, kako sem jaz k Materi božji in njenemu Detetu iztezal roke... Ali tedaj, kakor bi nama bil morski veter odpihnil razžalitev iz srca! Čimdalje manj ga je bilo, čimdalje manj. Naposled, ko sem objokoval samega sebe, sem objokoval tudi njega. In res sva jela drugače zreti drug drugega.

Dà, začela sva si vzajemno pomagati. Ko me je zalil pot in sem bil utrujen na smrt, je veslal on sam; kadar pa je oslabel on, sem veslal zanj jaz. Ko so prinesli skledo, sva oba pazila, da je tudi drugemu kaj ostalo v njej. Toda glejte, gospodje, takšna je človeška narava! Odkritosrčno povedano, že sva se ljubila, ali nobeden ni hotel izreči tega prvi... V njem je tičala prava ukrajinska trdovratnost... Potem, ko nam je bilo že kruto hudo in težko, so nam povedali nekega dne, da se drugi dan srečamo z beneškim brodovjem. Živeža so nam dajali malo, pač pa biča v izobilju. Napočila je noč, potihoma smo ječali; jaz in on sva po svoje molila tem iskreneje; tedaj sem v mesečini zapazil, kako mu curkoma kapljajo solze na brado. Srce se mi je zgenilo, torej sem dejal: ‚Didiuk, iz istega kraja sva, odpustiva si.‘ Ko je to zaslišal — mili Bog! —

je planil nem urno pokonci, da so kar verige za-
rožljale. Preko vesla sva se zgrudila drug drugemu
v naročje in se plakaje poljubljala; ne morem reči,
kako dolgo sva stala tako, zakaj spomin naju je
zapustil; kar tresla sva se od ihtenja.*

Zdaj je Mušalski umolknil ter si nekaj s prsti
otiral okrog oči. Nastala je za trenutek tišina, samo
mrzel veter je pihal skozi špranje, v sobi pa je
sikal ogenj. Nato se je Mušalski odkašljaj in na-
daljeval takole:

«Kakor se bo pokazalo, je naju gospod Bog
blagoslovil ter nama izkazal svojo milost, toda v
tem hipu sva trpko poplačala ta pojav bratovske
ljubezni. Objemaje se sva si zapletla verige, da
jih nisva mogla sama razplesti. Prišli so nadzorniki,
ki so naju razpletli, zato pa je bič dalje nego pol
ure žvižgal nad nama. Bili so naju, ne gledaje
kam. Kri se je polila meni, polila pa se je tudi
Didiuku, se strnila in stekla v enem potočku v
morje. No, to ni nič, stari dogodki . . . na hvalo
božjo . . .

Od tega časa mi ni prišlo več v glavo, da
sem jaz potomec Samnitov, on pa da je kmet od
Bele cerkve, šele ravnokar sprejet med plemiče.
Niti rodnega brata ne bi bil mogel ljubiti bolj, nego
sem ljubil njega. Bilo bi mi eno, ko bi tudi ne bil
plemitaš, dasi mi je bilo to seveda še ljubše. In
on mi je, kakor nekdanj sovražstvo, tako sedaj kazal
neizmerno ljubezen. Takšna je bila pač njegova
narava . . .

Drugega dne je bila bitev. Benečani so razkropili naše brodovje na štiri vetrove. Naša galeja je bila močno poškodovana od krogel ter se je zadržala ob pustem otoku, podobnem skali, strleči iz morja. Treba jo je bilo popraviti. Ker pa so bili vojaki popadali in ni bilo dovolj delavnih rok, so nas morali odkovati in nam dati sekire. Brž ko smo stopili iz ladje na zemljo, sem pogledal Didiuka, pa tudi njemu se je rodila ista misel v glavi kakor meni. „Ali takoj?“ me vpraša. „Takoj,“ mu odgovorim, in ne da bi premišljal dolgo, udarim nadzornika po glavi, Didiuk pa samega kapitana. Ostali so šli za nama kakor plamen. Uro pozneje smo s Turki opravili, nato pa smo sami kolikor toliko popravili ladjo, sedli nanje brez vesel, in usmiljeni Bog je zapovedal vetrovom, naj nas zaneso v Benetke. Beračila sva po poti in dospela v ljudovlado. Tu sva si z Didiukom razdelila podjaselsko zemljišče, potem pa sva odšla zopet na vojno, da se osvetiva za svojo kri in svoje solze. Didiuk je odšel na Sič k Sirki in obenem z njim na Krim. Kaj sta tam opravila in dosegla, to gospodje dobro veste.

Didiuku je bilo naposled že dovolj maščevanja; na povratku je padel, zadet od pušice. Jaz sem še ostal in kadarkoli napenjam lok, se spominjam Didiuka ter si mislim, da mu s tem delam veselje. In da sem v tem oziru že pogostoma razveselil njegovo dušo, temu imam tudi v tej vrli družbi dokaj prič.»

Mušalski je zopet umolknil; slišalo se je samo, kako je žvižgal sever in prasketal ogenj. Stari bojevnik je uprl oči v ogenj in po daljšem molku končal takole:

«Bila sta Nalevajko in Loboda, bila Hmelniščina in sedaj je Dorošenko, na zemlji se ne posuši kri; mi se prepiramo in bijemo, a vendar je poslal Bog v naša srca seme ljubezni, ki globoko leži v neplodni zemlji in šele pod poganskim bičem in v tatarski sužnosti iznenada rodi sad.»

«Kmet je kmet!» zakliče Zagloba, prebudivši se iz spanja.

IV.

Melehovič je polagoma okreval, toda doslej se še ni udeležil četovanja, nego je sedel zaprt v sobi. Zato si nihče ni dosti belil glave zaradi njega. Zdaj pa se je zgodilo nekaj, kar je obrnilo nanj splošno pozornost.

Kazaki gospoda Motovila so ujeli Tatarja, ki se je klatil okrog trdnjave, ter ga prignali v Hreptov. Po temeljiti preiskavi se je pokazalo, da je bil to Lipek, toda eden izmed onih, ki so bili nedavno odšli iz službe v ljudovladi ter se uslužbili sultanu. Dospel je od drugega obrežja Dnestrovega ter imel s seboj pisma Kričinskega za Melehoviča.

Volodijevski je bil zelo vznemirjen ter je pozval starejšine na posvet.

«Gospodje,» je dejal, «dobro veste, kako so mnogi Lipki, tudi izmed onih, ki so od pamtiveka

sedeli na Litevskem in v Rusiji, sedaj prestopili k ordi ter ljudovladi njeno gostoljubje poplačali z izdajo. Zato je umestno, da ne zaupamo preveč onim, ki so še ostali, nego da z bdečim očesom opazujemo njih delovanje. Imamo tudi tukaj litevski prapor stoinpetdeset konj, katerim zapoveduje Melehovič. Tega Melehoviča še ne poznam dolgo. Vem samo to, da ga je hetman za znamenite zasluge povzdignil v stotnika in mi ga z ljudmi vred poslal semkaj. Čudno je tudi to, da ga ni spoznal nihče izmed vas, gospodje, preden je stopil v službo. Da ga imajo naši Lipki neizmerno radi in ga slepo slušajo, to pripisujem njegemu junaštvu in slavnim činom, toda tudi njim ni znano, odkod je in kdo je. Doslej ga nisem še imel na sumu, niti ga nisem vprašal po ničemer, dasi se zavija v nekatere tajnosti. Različni ljudje imajo različne navade, in meni ni dosti do drugega, samo da pravilno opravlja svojo dolžnost. Sedaj pa so vojaki gospoda Motovila ujeli Tatarja, ki je prinesel Melehoviču pisma Kričinskega, in ne vem, ali je vam, gospodje, znano, kdo je Kričinski.»

«Kako?» odgovori Nenašinec, «Kričinskega sem poznal osebno, a sedaj je na slabem glasu pri vseh, ki ga poznajo.»

«V šolo sva ...» povzame Zagloba, toda takoj preneha, ko se spomni, da bi moral biti potemtakem Kričinski devetdeset let star in da se v takih letih ljudje navadno ne bojujejo.

«Izkratka,» reče mali vitez, «Kričinski je poljski Tatar. Bil je polkovnik enega naših lip-tovskih praporov; nato pa je izdal domovino ter prestopil k dobruški ordi, kjer so ga, kakor čujem, sijajno odlikovali. Domišljajo si namreč ondi, da potegne tudi druge Lipke na pogansko stran. S takim človekom je torej Melehovič v dotiki; najboljši dokaz temu je tole pismo, ki slove takole.»

In mali polkovnik razvije pismo, udari po njem z dlanjo ter začne čitati:

«Moji duši zelo dragi brate! Tvoj poslanec je dospel k nam in oddal pismo . . .»

«Po poljsko piše?» mu seže Zagloba v besedo.

«Kričinski kakor vsi naši Tatarji govori le poljski in maloruski,» de mali vitez, «pa tudi Melehovič gotovo ne govori tatarski. Poslušajte, gospodje, in ne motite me.»

« . . . in oddal pismo. Bog bo dal, da se izide vse dobro in da dosežeš, kar želiš. Mi se tu pogostoma posvetujemo z Moravskim, Aleksandrovičem, Tarasovskim in Groholskim, drugim bratom pa pišemo in zahtevamo od njih sveta, da bi se to, kar si želiš, zgodilo čim prej. Pošiljam ti človeka, ker nam je došla novica, da si se poškodoval. Hočem, naj te ogleda na svoje oči in nam prinese tolažbo. Našo tajnost čuvaj skrbno ter pazi, da se ne razglasi prezgodaj. Naj Bog pomnoži tvoj rod kakor zvezde na nebu! Kričinski.»

Volodijevski je končal ter se ozrl po starejšinah. Ker pa so molčali, očitno preudarjajoč vsebino tega pisma, je dejal:

«Tarasovski, Moravski, Groholski, Aleksandrovič, to so vsi bivši tatarski konjiški stotniki in izdajalci.»

«Takisto kakor Potužinski, Tvorovski in Adurovič,» dodá gospod Snitko.

«Kaj pravite na to pismo?»

«Očitno izdajstvo, o tem ni treba premišljati,» reče Mušalski. «Spoprijateljili so se z Melehovičem, da bi naše Lipke privedel na njih stran, in on se strinja s tem.»

«Za Boga! Kakšna nevarnost je to za našo stanico!» zakliče nekoliko glasov.

«Lipki bi dali za Melehoviča celo dušo, in ako zapove, nas napadejo ponoči. Najbolj črno izdajstvo pod solncem!» zakliče Dejm.

«A sam gospod hetman je Melehoviča povzdignil v stotnika!» reče Mušalski.

«Gospod Snitko,» se oglasi Zagloba, «kaj sem rekel, ko sem prvič ugledal Melehoviča? Ali vam nisem dejal, da zreta odpadnik in izdajica iz oči tega človeka? Zadoščal mi je en sam pogled. Vse je vedel prekaniti, mene pa ni prekanil. Ponovite moje besede, toda ne izpreminjajte ničesar. Ali nisem rekel, da je to izdajalec?»

Snitko je iztegnil noge pod klop in povetil glavo.

«Res se je treba čuditi vaši bistrosti, vendar pa se ne spominjam, da bi ga bili imenovali izdajico. Rekli ste, vrli gospod, samo to, da je videti kakor volk.»

«Torej trdite, da je pes izdajalec, volk pa da ni izdajalec, da volk ne bi popadel roke, ki ga gladi in mu daje jesti? Torej pes je izdajalec. Morda boste še Melehoviča branili ter nas druge imeli za izdajice?»

Snitko, zbežan po teh besedah, široko odpre oči in usta. Tako je bil osupel, da niti ni mogel izpregovoriti.

Mušalski pa, ki je bil učen v besedi, reče:

«Najprej zahvalimo Boga, da so se te gnusne spletke odkrile, in potem zapovejmo šestim dragoncem, naj priženo Melehoviča — nato pa mu treba pognati kroglo v glavo!»

«A potem imenovati drugega stotnika!» dodá Nenašinec. «Izdajstvo je tako očitno, da tu ne more biti kake pomote.»

Volodijevski pa reče:

«Najprej je treba Melehoviča izprašati in potem gospodu hetmanu poslati poročilo o tem, zakaj, kakor mi je povedal Boguš iz Zembic, so gospodu kraljevemu maršalu Lipki zelo pri srcu.»

«Toda vam,» reče Motovilo, obrnivši se k malemu vitezu, «pripada docela pravica, da sodite Melehoviča, zakaj nikdar še ni bil plemič.»

«Poznam svojo pravico,» odgovori Volodijevski, «in treba ni, da bi mi je opominjali.»

Drugi pa zakličejo:

«Naj pride pred nas ta zlobni sin, podkupnik in izdajica!»

Glasni klici prebude Zaglobo, ki je nekoliko zadremal, kar se mu je pripetilo večkrat. Hitro se je spomnil, o čem so se menili, in dejal:

«Nikakor, gospod Snitko, mesec se je skril, toda vaša bistrournost se je še bolj skrila; niti s svečo je več ne najde nihče. Kako morete reči, da je pes, canis fidelis, izdajalec, a volk da ni izdajalec! No, dovolite! Vaši pojmi so gotovo že docela zmedeni.»

Snitko je dvignil oči, češ, da trpi po nedolžnem, toda s prepirom ni hotel dražiti starca. V tem hipu mu naroči Volodijevski, naj gre po Melehoviča. Torej je naglo odšel in bil vesel, da se more odtegniti.

Trenutek kesneje se vrne z mladim Tatarjem. Ta izvestno še ni ničesar vedel o tem, da je bil Lipek ujet, zakaj pogumno je stopil v sobo. Zagorelo, lepo lice mu je bilo sicer jako blede, sicer pa je bil zdrav in tudi glave ni imel več obezane, nego jo je imel pokrito s krimsko kučmo iz rdečega žameta. Vse oči so bile uprte vanj kakor v tarčo. Malemu vitezu se je priklonil globoko, drugim tovarišem pa dovolj ponosno.

«Melehovič!» reče Volodijevski, uprši bistre oči v Tatarja, «ali poznate polkovnika Kričinskega?»

Melehoviča izpreleti ob teh besedah zdajci senca groze po licu.

«Poznam ga!» reče.

«Čitaj!» reče mali vitez in mu ponudi pismo, ki so ga našli pri Lipku.

Melehovič jame čitati, toda preden ga dovrši, se mu že vrne mir na lice.

«Čakam povelja!» reče, vračaje pismo.

«Kako dolgo že kujete izdajstvo in kakšne tovariše imate tukaj v Hreptovu?»

«Torej sem obdolžen izdajstva?»

«Odgovarjajte ter ne vprašujte!» reče mali vitez grozeče.

«Torej odgovarjam takole: Na izdajstvo ne mislim, tovarišev nisem imel, ako pa sem jih imel, so bili taki, kakršnih vi ne boste sodili.»

Ko vojaki to zaslišijo, jamejo škripati z zobmi, in takoj se oglasi nekoliko grozečih glasov:

«Pokorneje, pasji sin, pokorneje! Pred boljšimi stojiš, nego si sam!»

Melehovič jih premeri s pogledom, v katerem se je zrcalilo hladno sovraštvo.

«Vem, kaj sem dolžan gospodu poveljniku kot svojemu predstojniku,» odgovori in se novič prikloni Volodijevskemu, «vem, da sem manj vreden nego vi, gospodje, zato pa tudi ne iščem vaše družbe. Vaša milost (ob tem se zopet obrne k malemu vitezu) ste me vprašali po tovariših; pri svojem poslu imam dva, eden je gospod namestnik novograjskega podtočaja, Boguš, drugi pa je gospod veliki kraljevski hetman.»

Zaslišavši te besede, so bili vsi zelo osupli. Za trenutek je vladala tišina, končno pa ga je vprašal Volodijevski:

«Kako to?»

«Tako,» odgovori Melehovič, «da so sicer Kričinski, Moravski, Tvorovski, Aleksandrovič in drugi prestopili k ordi ter storili domovini mnogo zla, toda sreče v tej novi službi niso našli. Morda se jim je tudi zbudila vest; dovolj je, da jim je zoprno ime izdajalec. Hetmanu je to dobro znano, torej je naročil Bogušu in Misliševskemu, naj provzročita njih vrnitev pod prapore v ljudovladi. Gospod Boguš je oddal to naročilo meni ter mi ukazal, naj se dogovorim s Kričinskim. V stanovanju imam pisma Boguševa, ki jih lahko pokažem; verjeli jim boste, vaša milost, rajši nego meni.»

«Pojdite z gospodom Snitkom ponja in prinesite jih takoj.»

Melehovič odide.

«Vrli gospodje,» reče zdajci mali vitez, «s svojo naglo obsodbo smo storili temu vojaku veliko krivico. Ako ima pisma in govori resnico — mislim že, da je temu tako — tedaj je to mladenič, ne samo proslavljen z bojnimi čini, nego tudi ljubeč svojo domovino. Dà, nagrado, ne pa krivične obsodbe bi moral dobiti za to. Za Boga, to bo treba skoro popraviti.»

Vsi so molčali, ker niso vedeli, kaj reči. Zagloba je mižal ter se delal, kakor bi dremal.

Melehovič se vrne ter poda Volodijevskemu Boguševo pismo.

Mali vitez jame čitati:

«Od vseh strani čujem, da nimam nikogar sposobnejšega za tako uslugo, a to spričo one ljubezni, ki jo goje do tebe. Gospod hetman jim je pripravljen odpustiti ter vzame tudi oprostilo ljudovladino nase. S Kričinskim se pogodi kar najhitreje in mu po zanesljivih ljudeh obljubi nagrado. Tajnost pa skrbno čuvaj, zakaj, za Boga, vse bi pogubil. Volodijevskemu že smeš zaupati to tajnost, zakaj on je tvoj predstojnik in ti lahko olajša marsikaj. Dela in skrbi ne hrani; spominjaj se, da finis coronat opus, in bodi prepričan, da ti to ljubezen naša skupna mati nagradi z enako ljubeznijo.»

«To je moja nagrada!» zahrumi mladi Tatar.

«Za Boga! Zakaj mi niste niti besedice črhnili o tem?» zakliče Volodijevski.

«Vaši milosti sem hotel povedati vse, toda nisem še utegnil, ker sem bolehal po oni nezgodi. Vpričo teh gospodov pa (pri tem se Melehovič obrne k dostojnikom) mi je bilo naročeno molčati. Blagovolite jim, milost, ponoviti to povelje, da ne pogubimo tam onih.»

«Dokazi vaše kreposti so tako jasni, da bi jih mogel tajiti le še slepec,» reče mali vitez. «Le nadaljujte svoje delo s Kričinskim. Nihče vas ne sme ovirati v tem, nego rajši vam hočemo pomagati; kot vrlemu plemiču vam na to podajam roko. Pridite nocoj k nam na večerjo.»

Melehovič mu stisne podano desnico ter se mu tretjič prikloni. Iz kota dospo drugi častniki in reko:

«Nismo te poznali, toda sedaj ti ne odtegne roke nihče, kdor ljubi krepost.»

Toda mladi Lipek se zdajci zravnja in nagne glavo nazaj kakor grabežljiv ptič, ki hoče kljuvati.

«Pred boljšimi stojim,» reče.

Nato odide iz sobe.

Po njegovem odhodu nastane hrup. «To ni nič čudnega,» so dejali častniki med seboj; «zbuja se mu še srd zaradi tega suma, toda to ga mine. Moramo se vesti drugače proti njemu. Samozavest ima res plemenitaško. Gospod hetman je vedel, kaj dela. Čuda se gode, no, no!...»

Snitko je bil na tihem vesel, a naposled se le ni mogel premagati. Približa se Zaglobi, se skloni in reče:

«Dovolite, gospod, torej tudi ta volk ni izdajica.»

«Ni izdajica?» odgovori Zagloba. «Izdajica je, samo pošten izdajalec je, ki ne izdaja nas, ampak ordo. Ne izgublajte nadeje, gospod Snitko, vsak dan hočem moliti za vašo bistrournost in morda se vas usmili sveti duh.»

Barbka je bila zelo vesela, ko ji je Zagloba povedal vso stvar, ker je bila Melehoviču naklonjena in ga je pomilovala.

«Treba je,» je dejala, «da se oba z Mihaelom odpraviva na prvo nevarno pot, zakaj tako mu najlaže izkaževa svoje zaupanje.»

Toda mali vitez pogladi Barbko po rožnatem licu ter odgovori:

«O ti izmučena mušica, poznam te! Tebi ni toliko do Melehoviča, nego odriniti želiš na stepo in se udeležiti bitke. Toda iz tega ne bo nič.»

Po teh besedah jo jame poljubljati na usta.

«Mulier insidiosa est!» reče Zagloba resno.

Melehovič je v tem sedel z onim Lipkom, ki je bil prinesel pismo, v svojem stanovanju ter se potihoma razgovarjal z njim. Sedela sta tako blizu drug drugega, da sta se skoro dotikala. Svetilnica iz ovčjega loja je brlela na mizi ter metala žolte žarke na Melehovičevo lice, ki je bilo navzlic vsej lepoti naravnost strašno. V njem se je zrcalila upornost, grozovitost in divja radost.

«Halim, čuj!» šepne Melehovič.

«Effendi!» odgovori poslanec.

«Povej Kričinskemu, da je pameten, zakaj v pismu ni bilo ničesar, kar bi me bilo utegniti pogubiti. Reci mu, da je pameten. Naj nikdar ne piše razločneje. Oni mi bodo odslej zaupali še bolj . . . vsi! Sam hetman, Boguš, Misliševski, tukajšnji poveljnik — vsi! Ali čuješ? Kuga naj jih zaduši!»

«Čujem, effendi.»

«Toda najprej moram priti v Raškov in potem se vrnem semkaj.»

«Effendi, mladi Novoveški te pozna.»

«Ne pozna me. Videl me je že pod Kalnikom, pod Braclavom, a ni me spoznal. Gledal me je,

ježil obrvi, toda ni me spoznal. Imel je petnajst let, ko je zbežal z doma. Osemkrat je že od tedaj sneg pokrila stepe. Izpremenil sem se. Stari bi me spoznal, toda ta mladič me ne pozna . . . Iz Raškova ti pošljem poročilo . . . Naj bo Kričinski pripravljen in naj bo tu blizu. S Perkalubo morate takisto biti sporazumljeni. V Jampolu je tudi naš prapor. Boguš naprosim, da mi pridobi od hetmana ukaz, naj se preselim tjakaj; zakaj odondot se utegnem laže pogajati s Kričinskim. Toda semkaj se moram vrniti . . . moram. Ne vem, kaj se vse pripeti, kako se vse zvrši . . . Ogenj me pali in ponoči beži spanec od mene . . . Ako ne bi bilo nje, bi bil umrl . . . »

«Blagoslovljene naj bodo njene roke . . . »

Melehoviču zadrhte ustnice. Skloni se še bolj k Lipku in mu šepne kakor v vročnici:

«Halim, blagoslovljene naj bodo njene roke, blagoslovljena glava, blagoslovljena zemlja, po kateri hodi, ali čuješ, Halim! Povej jim tam, da sem že zdrav — z njeno pomočjo.»

V.

Duhovnik Kaminski, v mladih letih vojak in plemič velike samozavesti, je sedel v Ušici ter prenavljal župnijo. Toda cerkev je bila podrtá, in župljanov ni bilo, zato je ta pastir brez ovac često zahajal v Hreptov ter ostajal ondi po cele tedne in vodil viteštvo k pobožnemu življenju.

Pozorno je poslušal pripovedovanje gospoda Mušalskega, in dejal potem nekoliko večerov pozneje:

«Vedno sem rad poslušal takšna pripovedovanja, v katerih se žalostni dogodki srečno končavajo. Saj veste: Kogar brani božja roka, tega tudi otme iz stiske in ga bodisi celo s Krima pospremi pod mirno domačo streho. Zato si zapomnite, gospodje, enkrat za vselej, da Bogu ni nič nemogoče, ako človek celo v najhujših trenutkih ne izgubi zaupanja vanj.

Evo, kaj se je zgodilo!

Gospod Mušalski je dosegel nagrado, ker se je v preprostega človek zaljubil z bratovsko ljubeznijo. Zgled za to nam je dal Odrešenik, ki je bil potomec kraljeve krvi, vendar pa je ljubil prostake, mnoge izmed njih imenoval apostole ter jih pomagal povišati, tako da imajo sedaj v nebeškem senatu svoj sedež.

Toda kaj drugega je zasebna ljubezen, in zopet kaj drugega je splošna ljubezen, naroda do naroda, katero ljubezen je naš Gospod in Odrešenik gojil enako marljivo. Toda kje je ta ljubezen? Kamorkoli se človek ozira po svetu, povsod nahaja v srcih trdovratnost, kakor bi ljudje slušali zapovedi zlodejeve, ne pa božjih.»

«Vrli moj gospod,» odgovori Zagloba, «težavno nas je prepričati, da bi morali ljubiti Turka, Tatarja ali druge barbare, ker jih mora celo Bog sam prezirati.»

«Do tega vas ne nagovarjam, nego trdim samo to, da smo se otroci iste matere dolžni ljubiti; namesto tega pa od vstaje Hmelnickega, ali že trideset let, ne neha teči kri po teh krajih.»

«A kdo je temu kriv?»

«Kdor to prvi prizna, temu odpusti Bog prvemu.»

«Vi, častiti gospod, nosite sedaj duhovniško obleko, toda v mladosti ste pobijali vstaše — kakor smo slišali . . .»

«Pobijal sem jih, ker sem jih moral kot vojak, in to ni moj greh. Ali to je greh, da sem jih sovražil kot kugo. Imel sem svojo zasebno mnenje, o katerem pa ne mislim govoriti, zakaj to pripada starim časom in te rane so se že zacelile. Samo tega se kesam, da sem storil več, nego je bila moja dolžnost. Zapovedoval sem stotniji vojakov izpod prapora Nevodovskega in pogostoma sem šel z njimi požigat, sekati in obešati vstaše . . . Saj veste, gospodje, kakšni časi so bili. Požigali in pobijali so ljudi Tatarji, pozvani Hmelnickemu na pomoč; požigali in pobijali smo jih tudi mi. Kazaki so tudi puščali za seboj samo zemljo in vodo ter učinjali še hujše okrutnosti nego mi. Nič ni strašnejšega, nego je domača vojna. Kakšni časi so bili, ne more povedati nihče; dovolj je, če povem, da smo bili bolj podobni steklim psom nego ljudem . . . Nekoč dobimo poročilo, da lopovi oblegajo gospoda Ruseckega v njegovi trdnjavi. Pa me pošljejo z mojimi ljudmi oblegancem na pomoč. Prišel sem prepozno. Trdnjava je bila že porušena do tal. Vendar

pa sem napadel pijane lopove ter jih dokaj pobil. Samo nekateri so se poskrili v žitu; te sem zapovedal žive ujeti, da jih obesim drugim za svarilo. Toda kje? Laže je bilo zapovedati, nego izvršiti povelje; v vsej vasi ni bilo ostalo niti eno drevo, celo hruške, stoječe na samoti, so bile posekane. Nismo utegnili postavljati vešal — lesa pa v tem kraju tudi ni bilo blizu. Kaj mi je bilo storiti? Vzel sem svoje jetnike in odšel. Saj se vendar dobi kje kak košat hrast. Grem eno miljo, dve milj, samo stepa in stepa, da bi bil lahko kroglo potočil po njej. Naposled najdemo sled nekake vasi, bilo je to zvečer, a jaz gledam ter ugledam tuintam kupček oglja in siv pepel, a drugega nič! Na majhnem griču je bil vendarle ostal nepoškodovan velik hrastov križ, postavljen šele pred kratkim časom, zakaj les še ni bil počrnel, nego se je svetil v večerni zarji, kakor bi bil iz ognja. Kristus je bil na njem vrezan iz kositra, toda naslikan tako dobro, da je spoznal človek šele od strani, da ne visi pravo telo na njem. Lice je imel spredaj tako živo, od bolečin samo nekoliko obledelo, na glavi trnjevo krono in oči dvignjene proti nebu, polno velike žalosti in tožnosti. Ko torej ugledam križ, mi šine v glavo misel: „Evo stolp, drugega ni!“ Toda takoj se prestrašim. „V imenu Očeta in Sina! Na križ jih ne bom obešal!“ Vendar pa sem si mislil, da potolažim oči Kristusove, ako dam pred njim vzeti glavo onim, ki so prelili toliko nedolžne krvi. Torej rečem: „Mili Gospod, naj se Ti zdi, da so to oni

židje, ko so Te prebili na križ, zakaj ti niso boljši, nego so bili oni.' Nato jih zapovem po vrsti odgnati na grič in jih ondi obglaviti. Bili so med njimi sivolasi starčki in mladi dečki. Prvi, ki so ga prignali, je dejal: 'Na muke tega Kristusa, usmili se me, gospod!' A jaz rečem: 'Obglavite ga!' Dragonec zamahne s sabljo in ga obglavi. Priženo drugega, a tudi ta reče: 'Zaradi tega Kristusa usmiljenega — usmili se me!' A jaz rečem zopet: 'Obglavi ga!' Tako se je zgodilo tudi s tretjim, četrtim, petim; vseh je bilo štirinajst in vsak me je prosil v imenu Kristusovem . . . Že je ugasnila večerna zarja, ko smo opravili svoj posel. Zapovedal sem položiti njih trupla okrog križa . . . Glupec! Mislil sem si, da s tem pogledom razveselim edinega Sina; oni so se še gibali, ta z rokami, ta z nogami, časih se je premetaval kdo izmed njih kakor riba, vzeta iz vode, toda le kratko je trajalo to. Preden smo odšli z griča, so že ležali mirno okoli križa.

Že se je popolnoma stemnilo, zato sem sklenil, tukaj prenočiti, dasi nismo imeli s čim kuriti. Bog je dal toplo noč, torej so moji vojaki plegli na tla, jaz pa sem šel molit pod križ Kristusov in se priporočat njegovi milosti. In mislil sem si, da tem hvaležneje sprejme mojo molitev, ker mi je ves dan minil v delu, v izvrševanju takih del, kakršna sem si štel v zaslugo.

Časih se pripeti utrujenemu vojaku, da zaspi, kadar jame moliti večerno molitev. Tako se je pripetilo tudi meni. Dragonci, videči, da sem klečal,

Založba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

~~~~~ v Ljubljani ~~~~~

**Kot darila trajne vrednosti priporoča na-
stopna literarna dela svoje zaloge:**

Aškerc A., *Balade in romance.* 8°, 155 strani, 2 K.
Elegantno vezane 4 K.

— *Lirske in epske poezije.* 8°, 160 strani, 2 K 60 h.
Elegantno vezane 4 K.

— *Nove poezije.* 8°, 222 strani, 3 K. Elegantno
vezane 4 K.

— *Izmajlov v Red sv. Jurja v Tujka.* Tri drame.
8°, 113 strani, broširane 2 K.

Baumbach R., *Zlatorog.* Planinska pravljica, poslovenil
A. Funtek. 8°, 95 strani. Elegantno vezan 4 K.

Bedének Jakob, *Od pluga do krone.* Zgodovinski
roman iz minulega stoletja. 8°, 270 strani, 2 K, v
platno vezan 3 K.

Brezovnik Anton, *Šaljivi Slovenec.* Zbirka najboljših
kratkočasnic iz vseh stanov. Druga, povsem predelana
in za polovico pomnožena izdaja. 8°, 308 strani, 1 K 50 h.

— *Zvončki.* Zbirka pesni za slovensko mladino. 8°,
356 strani, vezan 1 K 50 h.

Dimnik Jakob, *Avstrijski junaki.* 8°, 126 strani, s
17 podobami. Elegantno vezani 1 K 80 h.

Funtek Anton, *Godec.* Poleg narodne pravljice o
Vrbskem jezeru. 8°, 100 strani, elegantno vezan
2 K 50 h.

Gregorčič Simon, *Poezije I.* Druga, pomnožena izdaja.
8°, 160 strani, elegantno vezane 3 K.

Založba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

~~~~~ v Ljubljani ~~~~~

Haymerle dr. Frančišek, vitez, *Životopisni obrazi iz obsega obrta, umetnosti in industrije*, preložil Anton Funtek. 8°, 100 strani, vezani 1 K.

Kosi Anton, *Zlate jagode*. Zbirka basni za slovensko mladino in preprosto ljudstvo. 8°, 148 strani, vezane 1 K.

Majar H., *Odkritje Amerike*. Poučno zabavna knjiga v treh delih: I. Kolumbus, II. Kortes, III. Pisar, 8°, 440 strani, vezana 2 K.

Scheinigg J., *Narodne pesmi koroških Slovencev*. 16°, 463 strani, 2 K, elegantno vezane 3 K 30 h.

V nobeni knjižnici se ne bi smelo pogrešati:

Prešeren dr. France, *Poezije*. Druga, ilustrirana izdaja. 4°, 5 K, v platno vezane 6 K 40 h, v elegantnem usnju vezane 9 K.

— *Poezije*. Ljudska izdaja 1 K, v platno vezane 1 K 40 h.

Jos. Stritar, *Zbrani spisi*. Sedem zvezkov 35 K, v platno vezani 43 K 60 h, v pol francoski vezbi 48 K 40 h.

Tavčar dr. Ivan, *Povesti*. Pet zvezkov po 2 K 40 h, v platno vezani po 3 K, v pol francoski vezbi po 4 K 20 h.

Levstikovi *zbrani spisi*, uredil Frančišek Levec. Pet zvezkov 21 K, v platno vezani 27 K, v pol francoski vezbi 29 K, v najfinejši vezbi 31 K.

Sešitek 9.

Mali vitez

Pan Volodijevski

Zgodovinski roman

Spisal H. Sienkiewicz

Po poljskem izvirniku poslovenil Podravski

V Ljubljani 1903

Natisnila in založila ✧
Kleinmayr & Bamberg

original Volodijevski

Podpisana založna knjigarna se je odločila izdati slovenski prevod znamenitega romana «Pan Volodijevski» («Mali vitez»), ki ga je spisal Henrik **Sienkiewicz**, vsemu svetu znani poljski pisatelj romanov «Quo vadis?», «Z ognjem in mečem», «Križarji» i. t. d. Zanimiva zgodovinska snov polna življenja, izborna očrtani zgodovinski tipi, vseskozi dovršena tehnika, vse to je porok, da se točni prevod, ki ga je priredil **M. Podravski**, priljubi slovenskemu občinstvu tako, kakor je do cela vreden.

Roman izide, **bogato ilustriran**, v 25 sešitkih, obsežnih po 2 do 2½ pole; posamezni sešitki po 40 h se bodo izdajali na vsakih 14 dni.

V Ljubljani, meseca novembra 1902.

Založna knjigarna

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

z glavo oprt ob križ, so si mislili, da sem zatopljen v molitev, in nihče me ni hotel motiti. Takoj sem zaspal ter imel čudne sanje. Nečem reči, da sem imel prikazen, zakaj nisem je bil in je še sedaj nisem vreden; toda trdo zaspavši, sem razločno videl trpljenje Kristusovo. Ob pogledu na trpljenje nedolžnega Jagnjeta se mi je užalilo srce, solze so se mi ulile iz oči in obšla me je neizmerna žalost. ‚Gospod,‘ mu rečem, ‚imam perišče vrlih fantov; ako hočeš videti, kaj so naši jezdec, samo pokimaj z glavo, in jaz hipoma razsekam s sabljo te pasje sinove, krvnike tvoje!‘ Toliko da sem to izrekel, mi je že vse izginilo izpred oči; ostal je samo križ, a na njem Kristus, pretakajoč krvave solze . . . Objel sem križevo drevo ter poslušal. Kako dolgo, ne vem, toda čez trenutek, ko sem se nekoliko pomiril, sem dejal: ‚Gospod, Gospod! Zakaj si med trdovratnimi židi oznanjal svoj sveti nauk? Da si prišel iz Palestine v našo ljudovlado, bi te gotovo ne bili križali, nego hvalležno bi te bili sprejeli z vsakovrstnimi bogatimi darovi in celo domovinstvo bi ti bili dali, da pomnože tvojo čast in hvalo. Zakaj nisi storil tega, Gospod?‘

Po teh besedah dvignem oči (v sanjah je bilo to, zapomnite si!) in kaj vidim? Gospod Jezus me pogleda strogo, obrvi se mu naježe in zdajci izpregovori z velikim glasom: ‚Poceni je sedaj vaše plemstvo, ker si ga za vojne lahko kupi vsakdo, toda kaj zato? Vredni ste vzajemno drug drugega,

vi in vstaši. Vi in oni ste hujši od židov, zakaj vi me vsak dan pribijate na križ. Ali vam nisem zapovedal ljubiti sovražnike in odpuščati krivice, vi pa kakor besne zverine trgate iz života drobovje drug drugemu! In jaz, zroč na to, trpim neizrečno. Ti sam, ki si me hotel oteti in si me vabil v ljudovlado, kaj si storil? Glej, trupla leže tu okrog mojega križa in njih kri je obrizgala njega podnožje, a vendar so bili med njimi nedolžni, še mladi dečki ali zaslepljeni ljudje, ki so šli sami brez razsodnosti za drugimi kakor ovce. Ali si bil usmiljen z njimi? Ali si jih sodil pred smrtjo? Ne! Dal si jih obglaviti in še si mislil, da me razveseliš s tem. Res, nekaj drugega je, kaznovati in karati tako, kakor kaznuje oče sina, kakor kaznuje starejši brat mlajšega, in vse kaj drugega, maščevati se, ne soditi človeka ter ne poznati mere v kazni in krutosti. Dà, prišlo je že tako daleč, da so v tej deželi volkovi bolj usmiljeni nego ljudje, zakaj tu že trava poti krvavi pot, vetrovi ne pihajo, nego tulijo, po rekah teko solze in ljudje iztezajo k smrti roke, kličeč: Zavetje naše! . . .

„Gospod!“ sem zaklical, „ali pa so oni boljši, nego smo mi? Kdo je učinjal največje krutosti? Kdo je priganjal pogane?“

„Ljubite jih tudi takrat, kadar jih kaznujete,“ odgovori Gospod, „in takrat jim pade mrena z oči, upornost jim izgine iz src in moja usmiljenost bo z vami. Drugače pride na vas naval tatarski in vam naloži verige; njim in sovražnikom boste

morali služiti v mukah, v preziranju, v solzah do tistega časa, ko se jamete iznova vzajemno ljubiti. Ako pa vztrajate v svoji jezi, ne bo usmiljenosti ni za vas, ni za one in pogani zasedejo to deželo na veke vekov!'

Ves potr t sem poslušal to napoved in dalje časa nisem mogel izpregovoriti besedice. Naposled se zgrudim na lice in vprašam:

„Gospod, kaj naj storim, da izbrišem svoje grehe?“

A Gospod reče:

„Idi, ponavljaj moje besede ter oznanjaj ljubezen!“

Po tem odgovoru so sanje minile. Ker je pa noč poleti kratka, sem se zbudil že ob svitu. Ves sem bil pokrit z roso. Pogledam: Odsekane glave leže okrog križa, a bile so že zasinele. Čudna stvar! Včeraj me je razveselil ta pogled, danes pa se me je polastila groza, zlasti ob pogledu na glavo nekega dečka, blizu sedemnajstletnega, ki je bila nenavadno lepa. Zapovedal sem vojakom, naj dostojno pokopljejo trupla, in od tega časa sem bil docela drugačen človek.

Izpočetka sem si mislil: Sanje so sanje! A vendar so se mi zarile v spomin ter me obhajale čimdalje bolj. Nisem si mogel misliti, da bi bil sam Bog govoril z menoj, nisem se imel vrednega za to, toda mogoče, da se je vest, ki je bila za vojne skrita v duši kakor Tatar v travi, sedaj naglo prebudila ter mi oznanjala voljo božjo. Šel

sem k izpovedi, in duhovnik mi je pritrdil. ,To je (pravi) očitna volja božja, svarilo božje, slušajte, sicer se vam bo godilo slabo.‘

Od tega časa sem jel oznanjati ljubezen.

Toda plemiči in dostojniki so se mi smejali v oči. Ali si duhovnik, da nas učiš? So li ti psi malo žalili Boga, požgali malo cerkvá, malo onečastili križev? Ali naj jih ljubimo zato? Izkratka, nihče me ni poslušal. Del sem torej po beresteški vojni to obleko nase, da bi uspešneje oznanjal voljo božjo.

Že dvajset let jo oznanjam brez počitka. Že so mi pobelili lasje. Usmiljeni Bog me ne bo kaznoval zato, da je bil moj glas glas vpijočega v puščavi.

Vrli gospodje, ljubite svoje sovražnike, kaznujte jih, kakor kaznuje oče otroke, kakor kaznuje starejši brat mlajšega, sicer gorje njim, pa tudi gorje vam — gorje vsej ljudovladi!

Glejte, kaj provzroča vojna in jeza brata zoper brata! Evo, ta dežela je izpremenjena v puščavo, v Ušici imam grobove namesto župljanov, cerkve so podrte, razrušena so mesta, razsute vasi . . . Poganska moč narašča nad nami kakor morje, ki hoče poplaviti naše pokrajine.»

Nenašinec je jako pozorno poslušal pripovedovanje duhovnika Kaminskega ter bil tako ginjen, da mu je kar znoj stopil na čelo; potem pa se je oglasil ob splošnem molku:

«Da so celo med kazaki vrli ljudje, temu priča tu pričujoči gospod Motovilo, ki ga vsi ljubimo in spoštujemo. Toda kar se tiče splošne ljubezni, o kateri je govoril gospod Kaminski, priznavam, da sem živel doslej v težkem grehu, ker je dosihdob ni bilo v meni, niti se nisem trudil, da bi jo bil imel. Sedaj mi je duhovnik odprl oči. Brez posebne milosti božje je ne najdem v srcu, zakaj v njem že izdavna nosim krute krivde, katere povem tu ob kratkem.»

«Napijmo se česa toplega,» mu seže Zagloba v besedo.

«Naložite drv na ogenj,» veli Barbka služabnikom.

Kmalu na to je obširno sobo zalila svetloba in pred vsakega viteza je postavil strežnik vrč s pogretim pivom. Vsi so takoj veseli namočili vanj brke in ko so se napili drug za drugim, je gospod Nenašinec povzel besedo in pripovedoval, kakor bi drdral voz po cesti.

«Umirajoča mati mi je zaupala v varstvo mojo sestro, Betko po imenu. Nisem imel niti žene, niti otrok, zato sem ljubil to deklico kakor zenico v očesu. Bila je za dvajset let mlajša nego jaz, in nosil sem jo na rokah. Izkratka, imel sem jo za rodnega otroka. Kesneje sem odšel na pohod, njo pa je zajela orda. Ko sem se vrnil, sem butal z glavo ob steno. Premoženje mi je bilo prepalo ob napadu, toda kar sem imel, sem prodal — celo poslednje jermenje s konj — ter odšel z Armenci,

da jo odkupim. Našel sem jo v Bakčisarju. Bila je pri haremu, a ne v haremu, ker je imela komaj dvanajst let. Nikdar ne pozabim tega trenutka, ko sem našel svojo Betko, kako se mi je ovila okrog vratu, kako me poljubljala. Toda kaj! Pokazalo se je, da je bilo premalo, kar sem prinesel s seboj. Deklica je bila lepa. Jehu-aga, ki jo je bil zajel, je zahteval zanjo trikrat toliko. Hotel sem dodati celo samega sebe. Niti to ni izdalo. Vpričo mene jo je kupil na trgu Tuhaj-bej, oni sloveči naš sovražnik, ki jo je hotel imeti tri leta pri haremu, nato pa jo vzeti za ženo. Vrnil sem se v domovino ter si pulil lase. Na poti sem zvedel, da nekje v primorski naselbini prezimuje ena izmed Tuhaj-bejevih žen s sinom Azijo, ki ga je jako ljubil... Tuhaj-bej je imel po vseh mestih in mnogih vaseh žene, da je imel povsod ugodnost pod svojo streho. Ko sem zvedel o tem sinu, sem si mislil: Bog mi je pokazal pomoček, da osvobodim ljubljeno Betko. Takoj sem sklenil, da otmem Azijo in ga potem zamenim za svojo deklico. Toda sam tega nisem mogel izvršiti. Bilo je treba iti na Divja polja ali na Ukrajino ter ondi nabrati bojno krdelo. To pa ni bilo lahko, zakaj ime Tuhaj-beja je bilo strašno vsej Rusiji, sicer pa je bil tudi on kazakom pomagal v boju proti nam. Toda po stepi se klati nemalo ljudi, ki so takoj pripravljeni iti plenit kamorsibodi. Teh sem nabral znatno množico. Koliko smo prebili, preden smo s čajkami dospeli na morje, tega jezik ne pove, zakaj celo kaza-

kom smo se morali skrivati. Toda Bog me je blagoslovil, otel sem Azijo in z njim vred dokaj plena. Lovili so nas, toda niso nas ujeli; srečno smo dospeli na Divja polja, odkoder sem hotel dospeti z njim v Kamenec, da bi se takoj pričel pogajati s posredovanjem ondotnih kupcev.

Razdelil sem plen med kazake ter obdržal zase samo Tuhaj-bejevega psa. Ker sem bil že prej darežljiv in velikodušen proti tem ljudem, ker sem z njimi prebil toliko nezgod, večkrat z njimi trpel glad in nastavljal zanje svoje prsi, sem sedaj spoznal, da bi bil vsakdo izmed njih skočil celo v ogenj zame, da sem si pridobil njih srca za vselej. Toda tega sem se skoro pokesal kaj bridko.

Ni mi prišlo v glavo, da ti ljudje raztrgajo i svoje atamane na kosce, samo da razdele njih plen; pozabil sem, da so ti ljudje brez vere, brez kreposti, brez hvaležnosti, brez vesti. Blizu Kamenca jih je obšla izkušnja. Domislili so si, da dobe za Azijo bogato odkupnino. Pa so me napadli ponoči kakor volkovi, me davili z vrvjo in z noži zbadali moje telo. Naposled, ko so me imeli za mrtvega, so me pustili v puščavi ter pobegnili z otrokom. Bog pa mi je poslal rešitev ter mi vrnil zdravje, toda moja Betka je propadla za vselej. Morda je še živa, morda jo je po Tuhaj-bejevi smrti dobil v roke drug pogan, morda je sprejela Mohamedovo vero, morda je docela pozabila brata, morda njen sin kdaj prelije mojo kri . . . Evo, to je moja zgodovina! . . .»

Gospod Nenašinec umolkne ter upre oko mračno v tla.

«Koliko naše krvi in solzá se je že prelilo za to krajino!» se oglasi Mušalski.

«Ljubite svoje sovražnike,» omeni duhovnik Kaminski.

«Ali ko ste ozdravili, ali niste iskali, gospod, onega psička?» vpraša Zagloba.

«Pozvedel sem pozneje, da je ono tolpo napadlo drugo krdelo in jo popolnoma pobilo. Ti so s plenom vred gotovo zajeli tudi otroka. Iskal sem ga povsod, toda bilo je, kakor bi bil kamen vrgel v vodo.»

«Morda ste ga videli kdaj pozneje, toda niste ga spoznali,» reče Barbka.

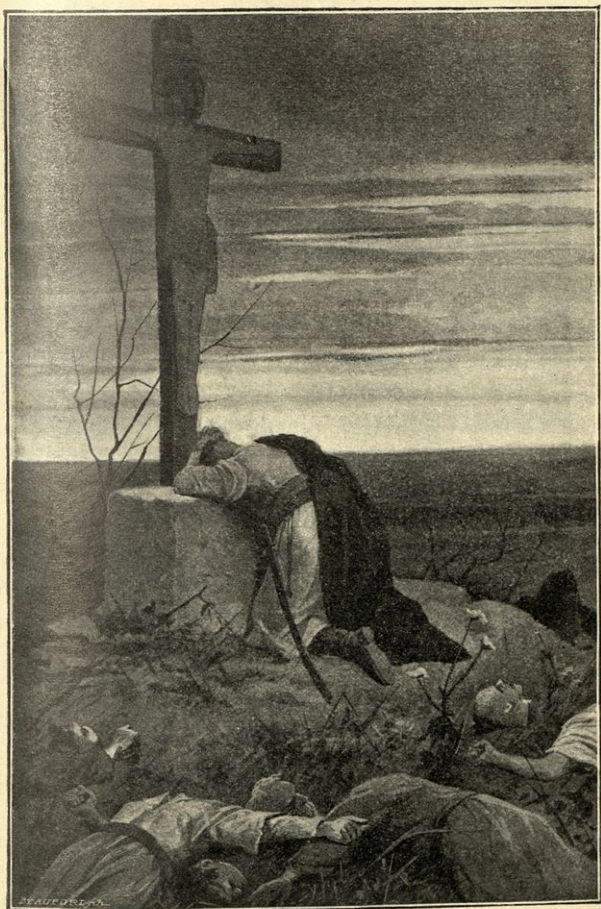
«Otrok, ne vem, ali je že imel tri leta. Komaj je bil zmožen povedati, da mu je Azija ime. Toda tudi sedaj bi ga spoznal, ker je imel na prsih z iglo vbodeno ribo, sivo pobarvano.»

Melehovič, ki je sedel doslej mirno, povzame s čudnim glasom iz kota sobane:

«Po ribi, gospod, ne bi ga spoznali, zakaj dokaj Tatarjev nosi to znamenje, zlasti oni, ki bivajo ob morju.»

«Ni res,» odgovori osiveli Hromika; «po be-resteški bitki smo si ogledali Tuhaj-bejevo telo, ki je ostalo na mestu. Vem, da je imel ribo na prsih, drugi pa so imeli drugačna znamenja.»

«Toda pravim vam, da nosijo ribo mnogi kot znamenje na prsih.»

(Str. 65.) Takoj sem zaspal ter imel čudne sanje.

«Dà, toda vsi taki so potomci Tuhaj-bejevi.»

Daljši razgovor jim ustavi dohod gospoda Lelčica, ki je bil zarana poslan na četovanje in se je sedaj vrnil.

«Gospod poveljnik,» reče takoj pri vhodu, «pri Širokem brodu, na moldavski strani leži neko krdelo, ki je očitó namenjeno k nam.»

«Kdo so ti ljudje?» vpraša Volodijevski.

«Lopovi. Nekoliko je Valahov, nekoliko Ogrov, največ pa je Tatarjev, vseh skupaj okoli 200 ljudi.»

«To so prav oni, o katerih sem pozvedel, da so plenili na valaški strani,» odgovori Volodijevski. «Perlakub jih je moral pregnati odondot, zato so namenjeni k nam. Toda tam je bilo samih Tatarjev nad dvesto! Ponoči prebrodijo reko, in zarana jim zastopimo pot. Gospod Motovilo in Melehovič naj bosta pripravljena po polnoči. Nekaj volov je treba zaklati, sedaj pa na ležišče!»

✱

Vojaki so se razhajali, toda niso še vsi odšli, ko je skočila Barbka k možu, ga objela okrog vratu ter mu nekaj zašepetala na uho. On se je smehljal ter odkimaval. Ona pa je le očitó silila vanj ter ga čimdalje močnejše objemala okrog vratu. Zagloba, to videč, reče:

«Stori ji to ljubav, pa tudi jaz starec odrinem z vama.»

VI.

Razna krdela, ki so živela ob plenu ter razsajala na obeh straneh Dnestra, so bila sestavljena iz ljudi vsakršnih narodnosti, bivajočih v ondotnih krajih. Največ pa je bilo med njimi Tatarjev, ubežnikov od dobruške in belograjske orde, ki so bili še bolj divji in še bolj pogumni nego njih krimski pobratimi. Dokaj pa je bilo tudi Valahov, kazakov in Ogrov, dalje nekaj poljskih ubežnikov iz utrdb ob Dnestru. Sedaj so plenili na poljski, pa zopet na valaški strani, prehajajoč z obrežja na obrežje, kakor se jim je bilo sploh treba umikati preganjalcem. V jarkih, lesovih in jamah so imeli svoja nepristopna skrivališča. Poglavitni njih napadi so bili namerjeni na črede volov in konj blizu stanic (utrdeb), katerih celo pozimi niso gonili s step, ker so si ondi same iskale hrane izpod snega. Poleg tega pa so napadali vasi, trge, naselbine, manjše vojaške oddelke, poljske in turške trgovce in poslance, potujoče z odkupnino na Krim. Te tolpe so imele svojo vlado in svoje poveljnike, toda le malokdaj so se združile. Pogostoma se je pripetilo, da so močnejše tolpe pobile slabše. Množile so se povsod, sosebnost v ruskih krajih, in sicer izza kazaško-poljske vojne, ko je docela izginila varnost v teh krajinah. Tolpe ob Dnestru, ki so se pomnoževale s tatarskimi ubežniki, so bile posebno grozne. Nekatere so štejele do petsto glav. Poveljniki so se imenovali beji. Opustošali so

pokrajino docela po tatarsko, in često sami vojaški poveljniki niso vedeli, ali imajo posla z razbojniki ali s prednjimi oddelki vse tatarske orde. Zamejni vojski, zlasti poljski konjici, se ta krdela niso mogla postavljati po robu, toda kadar so bila v škripcih, so se obupno borila, dobro vedoč, da čaka ujetnike vrv. Oboroženi so bili ti razbojniki različno. Sicer pa niso imeli lokov in pušk, ki jih tudi ni bilo uspešno rabiti ob nočnih navalih. Večinoma so bili oboroženi s handžari in turškimi jatagani, s konjskimi čeljustmi, privezanimi ob hrastove palice. To orožje v krepkih rokah je razsajalo strahovito, ker je ugonobilo vsako sabljo. Nekateri so imeli dolge vile, z železom okovane, nekateri pa zgolj sulice, ki so jih ob napadu nastavljali proti konjici.

Tolpa, ki se je ustavila pri Širokem brodu, je morala biti ali zelo številna, ali pa so jo preganjali na moldavski strani, da se je drznila napasti hreptovsko utrdbo, navzlic vsemu strahu, ki ga je zbujalo ime Volodijevskega vsem razbojnikom na obeh straneh dnestrskih. Druga ogledna četa je prinesla novico, da šteje ona tolpa nad 400 glav, da ji načeluje Azba-bej, sloveč razbojnik, ki je bil že nekoliko let strah poljski in moldavski strani.

Volodijevski se je razveselil, ko je zvedel, s kom bo imel opravka, in je takoj oddal potrebna povelja. Razen Melehoviča in Motovila sta odrinila tjakaj prapora generala podolskega in premiškega točaja. Odrinili so že ponoči na razne strani, da

kakor ribiči široko nastavijo mrežo ter se naposled ob svitu snidejo pri Širokem brodu.

Barbki je utripalo srce, ko je zrla na odhajajočo vojsko, zakaj bil je to prvi pohod, ki naj bi se ga bila udeležila. Hrabrost in pogum sta ji rasla ob pogledu na izurjenost teh starih stepnih volkov. Stopali so tako tiho, da jih v utrdbi niti ni bilo slišati. Niti sablja ni trčila ob sabljo, niti stremen ni zadel ob stremen. Noben konj ni zarazgetal. Noč je bila lepa in nenavadno svetla. Mesec je dobro osvetljeval grič, utrdbo in stepo, prostrto na vse strani; vendar pa je opazovalcu izginil prapor izpred oči, brž ko je prišel ven izza ograje, izginil kakor jata jerebic, ki se skrije v travo. Bilo je nekaj tajnostnega v tem pohodu. Barbki se je zdelo, kakor bi bili lovci odšli na lov, ki naj se prične ob svitu, ki pa korakajo nalašč tako tiho in oprezno, da ne preplaše zverine. Torej se ji je v srcu zbudila izkrena želja, da bi se udeležila tega lova.

Volodijevski ji ni nasprotoval, ker ga je bil Zagloba pripravil do tega. Sicer pa je dobro vedel, da bo treba ustreči Barbkini želje, in hotel ji je ustreči takoj, češ, da razbojniki ob napadu navadno ne rabijo lokov in samokresov.

Odrinili so šele čez tri ure po odhodu prvih praporov, kakor je bil Volodijevski odločil že prej. Z njimi je šel tudi gospod Mušalski in dvesto Linkhausovih dragoncev, Mazurjev, samih krepkih mož, za katerih sabljami je bila mična poveljnikova gropa tako varna kakor v sobi soprogovi.

Namenjena iti z možem, je nosila tudi primerno obleko. Imela je široke hlače iz žameta, podobne janki, zatlačene v visoke, žolte škornje, siv kožuh, podšit s krimsko kožuhovino, puško s srebrom okovano in lahko turško sabljico, obešeno na svilnatem pasu, in samokrese za pasom. Na glavi je imela klobuk z okrajcem iz beneškega žameta, s čapljevim perjem odičen in s kožuhovino podšit. Izpod klobučka je zrlo jasno, rožnato ličece, skoro otroško, in dve radovedni očesci, jasni kakor oglje. Tako opravljena in sedeča na lepem konjičku, se je čutila za nekako hetmansko dete, ki pod varstvom starih bojevnikov odhaja na prvo vajo. Vsi so jo občudovali. Zagloba in Mušalski sta drezala drug drugega z lehtmi in vsak hip poljubljala vsak svojo pest v znamenje, da nenaavadno občudujeta Barbko; oba pa sta tudi z Voldijevskim vred mirila njeno bojazen, češ, da se zakasnejo s pohodom.

«Vojne še ne poznaš,» ji je dejal mali vitez, »in zato nas sumničiš, da te hočemo privedi tja, ko bo že vse končano. Nekateri prapori gredo v krogu, kakor bi položil srp, da napadejo sovražnika, drugi morajo zapreti prehode, a potem šele udarimo mi na tolpo. Dospemo še pravočasno, zakaj tu je preračunjena vsaka ura.»

«Kaj pa, ako nas sovražnik zapazi ter se izmuzne med drugimi prapori?»

«Sicer je zviti in oprezen, toda tudi nam ni takšno bojevanje nič novega.»

«Verjemi Mihaelu,» zakliče Zagloba, «zakaj ni ga bolj izkušenega človeka, nego je on. Zla usoda je prinesla semkaj te čvrčke.»

«V Ljubnem sem bil še mladenič,» odgovori Volodijevski, «pa so mi že zaupavali take naloge, a sedaj, ko ti hočem pripraviti mičen prizor, sem vse pretehtal in premislil še koreniteje. Prapori se zdajci prikažejo sovražniku, ga hitro naskočijo, hipoma zakriče, kakor bi z bičem počil.»

«Jiii!» zavrisne Barbka od veselja, se spne v stremenih in objame malega viteza. «In tudi jaz ga bom utegnila naskočiti. Kaj, Mihael, kajneda?» ga vpraša z iskrimi očmi.

«V gnečo te ne pustim, ker se ti ondi lahko kaj pripeti, da ne rečem: Celo konj utegne provročiti nesrečo. Toda naročil sem, naj potem, ko razbijemo tabor, priženo k nam kako krdelo, potem pa poženeva konje v skok in lahko posekaš dva, tri lopove. Toda pazi ter napadaj le od leve strani, zakaj tako se napadanec ne more dobro braniti, ti pa ga imaš na piki.»

Barbka zakliče:

«Ho, ho! Ne bojim se! Sam si mi že dejal, da rabim sabljo bolje nego stric Makoveški.»

«Pazi, da boš krepko držala vajeti,» omeni Zagloba. «Oni imajo svoje zvijače, morda celo takšno: Ti ga preganjaš, on pa zdajci obrne konja in obstane z njim, a preden stečeš mimo njega, te že udrihne s sabljo. Star izkušenec nikdar preveč ne spušča konja, nego ga kroti po potrebi.»

«A sablje ne dvigaj nikdar previsoko, da jo imaš pripravljeno za sunek,» reče Mušalski.

«Jaz ostanem pri njej, da jo bom čuval nezgode,» odgovori mali vitez. «Vidiš, v bitki je najtežavnejše to, da je treba misliti na vse: na konja, na sovražnika, na uzdo, na sabljo, na udarec in na sunek — na vse obenem. Kdor se privadi vsemu temu, temu gre delo dobro izpod rok, toda izpočetka so tudi znameniti borilci kaj okorni in marsikateri slabotnej, ako je le izurjen, vrže dokaj močnejšega borilca-novinca s konja . . . Zato hočem biti pri tebi.»

«Samo ne odpravljaj me, pa tudi drugim naroči, naj me ne odpravljajo brez potrebe.»

«No, no, bomo videli, ali te ne mine dobra volja, kadar se res spoprimumo!» odgovori mali vitez smehoma.

«Ali če še katerega izmed nas ne pograbiš za suknjo,» dodá Zagloba.

«Bomo videli!» reče Barbka razjarjena.

Ob takih razgovorih so dospeli v puščavo, tuintam pokrito z goščo. Do zore že ni bilo daleč, toda sedaj se je stemnilo, ker je bil mesec zašel. Z zemlje se je dvigala lahna sopara ter zakrivala daljnješe stvari. V tej lahni megli in v tem mraku so grmi v dalji dobivali v Barbkini domišljiji podobo živih ljudi. Zdajci se ji zazdi, da vidi različno ljudi in konje.

«Mihael, kaj je to?» vpraša šepetaje ter pokaže s prstom na oni prikaz.

«Nič, grmičje.»

«Mislila sem, da so jezdeci. — Ali bomo že skoro tam?»

«Črez dobre pol ure se spoprimemo.»

«Oh!»

«Ali se bojiš?»

«Ne, samo srce mi glasno utriplje od koprnjenja. Česa naj bi se bala? Ničesar. Glej, kako je tu poteptana zemlja . . . To se razločno vidi, dasi je tema.»

Res je bil videti kos stepe, na kateri so bila poteptana dolga stebila suhe trave. Volodijevski pa pogleda in reče:

«Gospod Motovilo je šel tukaj mimo. Za pol milje daleč leži kje skrit v gošči. Že se svita.»

In res se je že danilo. Mrak se je izgubljal. Nebo in zemlja sta sivali, ozračje je bledelo, vrhovi dreves in grmičev so bili videti, kakor bi se prevlekali s srebrom. Daljnější griči so se polagoma odkrivali, kakor bi kdo polagoma odgrinjal zaveso.

V tem se iz bližnje gošče zdajci približa jezdec na konju.

«Od gospoda Motovila?» vpraša Volodijevski, ko obstane vojak tik njega.

«Tako je, milost.»

«Kaj je slišati?»

«Prekoračili so Široki brod, nato so se obrnili h Kalusiku, kjer so pobrali vole, in sedaj stoje na Jurgovem polju.»

«A kje je gospod Motovilo?»

«Nastanil se je na griču, a gospod Melehovič pri Kalusiku. Za druge prapore ne vem.»

«Dobro,» reče Volodijevski, «jaz vem zanje; pojdi sedaj k Motovilu in zapovej zapreti vrsto. Naj zastavi s posameznimi vojaki pol ceste proti Melehoviču. Odrini!»

Vojak se uleže na sedlu, odjezdi na vso sapo in kmalu izgine. Oni pa so jezdili dalje še tiše in oprezneje. V tem se je popolnoma zdnilo. Megla, ki se je bila dvigala ob svitu, je plegla popolnoma, in na vzhodni strani se je prikazal dolg svetel in rdečkast trak, čigar svetloba je barvala ozračje, vrhove oddaljenih gozdov in griče.

Jezdecem je prihajalo na uho od Dnestra nekakšno krokanje, in takoj se je prikazala nad njimi jata vran, leteča proti vzhodu. Posamezni ptiči so zleteli od krdela, toda niso leteli dalje, nego so krožili nad stepo kakor kanja ali jastreb, kadar ugleda svoj plen.

Zagloba dvigne sabljo, pokaže s klino one vrane in reče Barbki:

«Le čudi se razsodnosti teh ptic. Brž, ko naj se kje začne bitka, se zbirajo od vseh strani, kakor bi jih kdo sipal iz vreče. Kadar gre samo ena vojska na pohod, ali kadar se imata dve vojski prijateljski srečati, jih ni videti nikjer, kakor bi te mrcine poznale namene ljudi, dasi jih ne oznanja nihče. Sama sagacitas narium ti ne pojasni tega; zato imaš dovolj vzroka, da se čudiš.»

V tem so se ptiči, krokajoči čimdalje močnejše, znatno približali. Gospod Mušalski se obrne k malemu vitezu, udari po loku in reče:

«Gospod poveljnik, kaj ne, da mi ne branite ustreliti enega vrana vaši gospe v zabavo? To vendar ne provzroči hrupa.»

«Ustrelite, gospod, če hočete, dva,» odgovori Volodijevski, vedoč, da se stari vojak rad ponaša s tem, kako meri in pošilja svoje pušice.

Nato neprekosljivi strelec poseže za hrbet, potegne iz tula pernato pušico, jo položi na tetivo, dvigne lok in glavo ter čaka.

Krdelo se je bližalo čimdalje bolj. Vsi so ustavili konje ter radovedni zrlji kvišku. Zdajci se začuje otožen žvižg tetive, podoben žgolenju lastovičnemu, in strela izgine pod krdelom.

Za trenutek je bilo moči misliti, da je Mušalski izgrešil ptiča, toda en ptič se je zavrtel in padal nad jezdecu niže in niže. Padal je z razprostrtimi krili kakor list, ki se upira vetru. Trenutek pozneje je padel na tla nekoliko korakov pred Barbkinim konjem. Pušica ga je bila prebodla tako, da se je videla na hrbtu iz života.

«Na dobro znamenje!» reče Mušalski in se prikloni Barbki. «Od daleč hočem jahati za gospo poveljnikovo, veliko svojo dobrotnico, in ako bo treba, izpustim od sebe pušico. Dasi švigne, vas vendar zagotavljam, da vas ne rani.»

«Ne hotela bi biti v koži onega Tatarja, ki ga vzamete vi na piko,» meni Barbka.

Daljši razgovor jima ustavi Volodijevski. Pokazavši na ne preveč oddaljen grič, reče:

«Ondi se ustavimo.»

Po teh besedah poženo konje v skok. Na polovici griča zapove mali vitez jezdit počasneje, naposled, nedaleč od vrha, pa popolnoma ustavi konja.

«Na grič sam ne pojdemo,» reče, «zakaj ob tako jasnem vremenu nas lahko ugledajo od daleč. Pač pa razjašemo ter se približamo oprezno onemu, odkoder je najširši razgled, tako da glave le nekoliko pomolimo iznad grmičja.»

Po teh besedah skoči s konja, za njim Barbka, Mušalski in nekoliko drugih. Dragonci obstanejo pod gričem ter podrže konje, oni pa odrinejo dalje tja, kjer je bila na drugi strani griča globoka vdrtna.

Ob vznožju te vdrtnine je raslo v ozkem pasu visoko, gosto grmičje; dalje tam pa se je razprostirala stepa, katere veliko prostranstvo se je dalo premeriti z očmi.

Po tej ravni se je pretakal nevelik potok, tekoč proti Kalisku, ki pa je bil tudi pokrit z grmičjem. Iz največje skupine grmičja se je dvigal lahek dim proti nebu.

«Glej,» reče Volodijevski, «tam se je skril sovražnik.»

«Vidim dim, toda ne vidim ne ljudi, ne konj,» odgovori Barbka utripajočega srca.

«Ker so skriti v gošči; pa vendarle jih vidi izkušeno oko. Evo, glej tamle! Dva, tri, štiri — kar kopico konj vidiš; eden je lisast, drugi popolnoma bel — toda tukaj se ti zdi, kakor bi bil modrikast.»

«Ali skoro odrinemo k njim?»

«Priženo jih semkaj k nam. Saj imamo še čas, zakaj do one gošče je več nego četrť milje.»

«Kje so naši?»

«Ali vidiš ondi kosček gozda? Prapor gospoda podkomornika se mu mora sedaj že bližati. Pa tudi Melehovič se prikaže iz gošče od nasprotne strani. Drugi variški prapor jih napade od tehle skal. Ugledavši ljudi, bodo jeli sami bežati proti nam, zakaj tukaj je lahko mogoče prodreti k reki, na oni strani pa je kaj strmo brezdno, preko kate-rega ne more nihče.»

«Torej so v mreži?»

«Kakor vidiš.»

«Za Boga! Komaj še stojim!» zakliče Barbka. Trenutek kesneje pa dodá:

Mihael, da so pametni, kaj bi napravili?»

«Udarili bi po bliskovo na prapor gospoda podkomornika in bi jim zbežali čez trebuhe. Takrat bi bili prosti, toda tega ne store, ker prvič nečejo priti na oči redoviti vojski, drugič pa se bržkone boje, da ne preži v gozdu še več vojakov nanje; torej krenejo k nam.»

«Toda mi jih ne pridržimo, ker imamo samo dvesto vojakov.»

«A Motovilo?»

«Res, kje je on?»

Volodijevski, ne da bi odgovoril, zdajci zapiska, kakor zapiska jastreb ali sokol.

Takoj mu odgovore mnogoštevilni glasovi izpod griča. Bili so to Motovilovi Semeni, ki so se bili tako dobro skrili v gošči, da Barbka, tesno stoječa poleg njih, ni videla nikogar.

Torej je za trenutek zrla osupla okrog sebe, pa zopet na malega viteza; zdajci pa ji je zagorelo ličece in iskreno je objela moža okrog vratu.

«Mihael, ti si največji poveljnik na svetu!»

«Samo izkušenj imam nekoliko,» ji odgovori Volodijevski nasmehoma. «Ali ne trepetaj mi od veselja, nego pomni, da mora biti vrl vojak miren.»

Toda svarilo ni nič pomagalo. Barbka je bila kakor v vročnici. Vsak hip je hotela zasesti konja ter odjezditi z griča, da bi se združila z Motovilovim oddelkom. Toda Volodijevski jo je pridržal, ker je hotel, da bi dobro videla začetek.

V tem je solnce izšlo ter pokrilo vso ravnino s hladno, blede-zlato svetlobo. V bližnji gošči se je zjasnilo, pa tudi ona oddaljenejša je bila videti razločnejše. Rosa se je jela sušiti, ozračje je bilo prozorno, in nič ni oviralo pogleda po brezmejnem prostranstvu.

«Prapor gospoda podkomornika ravnokar prihaja iz gozda,» se oglasi Volodijevski. «Že vidim ljudi in konje.»

Res so se jeli usipati iz gozda jezdec, in videlo se je, kako so se raztegnili nalik dolgemu traku po travi, pobeljeni od jutranje rose. Belo prostranstvo med njimi in gozdom je naraščalo čimdalje bolj. Toda očitno niso hoteli preveč, da bi imeli čas tudi drugi prapori. Sedaj se Volodijevski obrne na drugo stran.

«Tudi Melehovič je tukaj!» reče.

A trenutek pozneje dodá:

«Tudi ljudje premiškega logarja prihajajo. Nihče ni zamudil niti za dva očenaša.»

Nato si Volodijevski urno zaviše brke.

«Živ človek nam ne sme uiti. Sedaj na konje!»

Hitro se obrnejo proti dragoncem, skočijo na sedla in odjezdijo po rebri z griča sredi spodaj rastoče gošče. Kmalu dospo med Motovilove Semene. Nato se z njimi vred približajo koncu gošče, pozorno zroč na vse strani.

Sovražnik je bil izvestno že ugledal prapor gospoda podkomornika, zakaj v tem hipu so se usule iz gošče tolpe jezdecev, kakor bi bil kdo preplašil čredo srn. Vsak hip jih je bilo več. Sklenili so se v verigo in jahali izpočetka korakoma ob gošči. Jezdec, so polegali konjem na vrat, tako da je bilo od daleč videti, kakor bi se drevilo krdelo konj brez ljudi. Očitno še niso bili gotovi, ali se drevi oni prapor nanje in ali jih že vidi, ali pa je oni oddelek prišel nalašč ogledovat okolico. Za ta slučaj bi jih utegnili gošča še skriti napadalcem.

S kraja, kjer je stal Volodijevski na čelu Motovilovih vojakov, je bilo moči dobro videti gibanje onega «čambula», podobno gibanju zverin, ki so zavohale nevarnost.

Ko so dospeli do polovice gošče, so jeli jezdit skokoma. Ko njih vrste dospo na odprto stepe, zdajci ustavijo konje in z njimi vred se ustavi vsa tolpa.

Evo, ugledali so od te strani prihajajoči oddelek Melehovičev.

Obrnivši se v polkrogu okrog gošče, so imeli pred očmi premiški prapor, ki se je tudi že bližal skokoma.

Sedaj je bilo vsem jasno, da vedo vsi prapori zanje in da se tudi dreve proti njim. Iz gošče se oglasi divji krik in med napadenci nastane velika zmeda. Poljski prapori glasno zakriče svoja gesla in planejo z velikim hrupom na sovražnika, da kar zemlja zabobni od topota konjskih kopit. Napadenci se hipoma raztegnejo v dolgo vrsto ter se na vso moč poženo proti griču, na katerem je stal mali vitez z Motovилоm in z njegovimi ljudmi.

Prostranstvo, ki je delilo druge od drugih, se je manjšalo izredno naglo.

Barbka je od razburjenosti nekoliko obledela in srce ji je utripalo čimdalje urneje; ko pa je videla, da jo vsi gledajo, in ko ni zapazila na nobenem obrazu nemira, se je kmalu premagala. Tolpa sovražnikov, ki so se urno bližali, je obrnila nase vso njeno pozornost. Nategnila je uzdo,

stisnila sabljo močnejše in kri se ji je z velikim tokom zagnala od srca v lice.

«Dobro!» reče mali vitez.

Ona ga za trenutek pogleda, razširi nosnice in šepne:

«Ali kmalu stečemo?»

«Še je čas!» odgovori Volodijevski.

Preganjanci pa so se podili kakor volkovi, čuteči pse za seboj. Ne več nego za pol streljaja so bili še od gošče; že so se razločno videli naprej moleči konjski nosovi in nad njimi tatarske glave, kakor prirasle h grivi. Bližali so se čimdalje bolj... Že se je razločno čulo hropenje konj, in njih izbuljene oči so razločno pričale, da jim že zastaja sapa... Sedaj dá Volodijevski vojakom znamenje in vsi namerijo puške proti prihajajočim.

«Sprožite!»

Začuje se pok in dvigne se dim, kakor bi bil veter zapihnil v kopico plev. Hipoma se tudi tolpa z groznim hrupom in tuljenjem razkropi na vse strani. V tem stopi mali vitez iz gošče ter z liptovskim in podkomornikovim praporom vred sklence polkrog, ki zažene preplašenega sovražnika na sredo. Zaman so se Tatarji trudili, da bi ušli posamezno; zaman so se zaganjali na desno, na levo, naprej in nazaj. Krog je bil že sklenjen ter se je ožil čimdalje bolj, zakaj tudi drugi prapori so bili že dospeli, in nastala je strašna borba.

Razgrajalci so spoznali, da le ta uide živ iz tega kroga, kdor si napravi pot z mečem; torej

so se tudi neredno, vsak na svojo pest jeli braniti besno in obupno. Takoj izpočetka se jih je pri prvem spopadu dokaj zgrudilo, tako srdito so se spoprijeli. Vojaki so jih navzlic gneči potiskali naprej ter jih sekali in prebadali s tako neizprosno in strašno izurjenostjo, kakršno kaže le vaje v vojak. Odmev, ki ga je povzročalo sekajoče orožje, je bil popolnoma podoben odmevu cepcev, ki mlatijo snopje na skednju. Tatarji so dobivali udarce preko glave, preko vratu in preko rok, s katerimi so si zaslanjali glave; vojaki so mahali po njih brez odmora, brez prizanašanja in brez usmiljenja. Oni pa so se branili, s čimer so se mogli: s handžari, sabljami, ta z nožem, drugi s konjsko čeljustjo. Njih konji, potiskani na sredo, so se spenjali ali pa celo padali znak. Drugi so grizeč in cvileč besno bili s kopiti ter povzročali grozno zmedo. Po kratkem boju, ki se je vršil molče, je privrelo iz vseh tatarskih prsi grozno tuljenje; ugonabljala jih je prevelika sila, boljše orožje in večja izurjenost. Spoznali so, da jim ni več rešitve, da tukaj ne uide nihče, ne s plenom, dà, celo ne s svojim življenjem. Vojaki so se razgrevali čimdalje bolj in so čimdalje bolj razvneti pobijali sovražnika. Nekateri izmed lopovov so poskakali s sedel, da bi ušli konjem pod nogami. Toda konjska kopita so jih poteptala. Časih se je obrnil vojak nazaj ter z gibčno roko prebodel ubežnika; nekateri so popadali na tla, češ, da na ta način dospo iz kroga, ko se prapori umaknejo na stran, in da dobe priliko za beg.

Krdelo se je res vsak hip manjšalo, čimdalje več je padalo ljudi in konj. Azba-bej, to videč, je svoje ljudi v naglici postavil v klin ter se na vso moč zagnal na Motovilove Semene, da bi naposled razbil ta krog.

Toda oni ga ustavijo na mestu, in prične se grozno klanje. V tem času je Melehovič, razgrajajoč kakor plamen, razklal krdelo na dvoje; pustivši eno polovico drugim praporom, je sam sedel na vrat onim, ki so se drevili za Semeni.

Oddelek razbojnikov je tako res dospel na polje ter se razkropil po ravni kakor listje ob vetru, toda vojaki iz zadnjih vrst, ki se prej niso bili mogli udeležiti bitke, so se takoj zadrevili za njimi, bodisi posamično, bodisi po dva ali trije skupaj. Nato pa so oni, ki niso mogli ubegniti, šli slepo pod meč, navzlic obupni brambi ter padali kakor žito na polju, ki ga jamejo kositi ženjci.

Barbka je stekla obenem s Semeni, kričeča s tankim glasom, da je hrabrila sama sebe, zakaj v prvem hipu se ji je bilo nekoliko stemnilo v očeh. Ko je dospela tik sovražnika, je videla izpočetka pred seboj samo temno, razburkano, premično kepo. Obšla jo je nepremagljiva želja, da bi zatisnila oči. Tej želji se je pač uprla, pa tudi s sabljo je le kar na slepo otepala okrog sebe. Toda to je trajalo le za trenutek. Njen pogum je naposled obladal zbeganost, in takoj je videla jasneje. Najprej je ugledala konjske glave in za njimi razpaljena divja lica; eno izmed njih se je pojavilo tesno pred njo.

Barbka gibčno zamahne s sabljo, in to lice zdajci izgine kakor prikazen.

V tem začuje Barbka mirni glas svojega moža:
«Dobro!»

Ta glas ji vrne vso zavest; zakriči še bolj tanko ter hoče odpreti ustnice, kar se pojavi pred njo nova strašna glava s štrlečimi zobmi, ploščatim nosom in z velikimi licnimi kostmi. Barbka nemudoma zamahne s sabljo po njej. Ondi novič neka roka dvigne konjsko čeljust. Barbka zamahne po njej, ugleda prsi v razgaljeni kožuhovini in jim zadá smrtni udarec. Nato je sekala na desno, na levo in predse; kamorkoli je mahnila, povsod je padel kdo na tla. Barbka se je sama čudila, da je to tako lahko. Lahko pa je bilo zato, ker je na eni strani jezdil tesno poleg nje mali vitez, na drugi pa gospod Motovilo. Volodijevski je pozorno čuval svojo ljubljenko, ko je ta ugašala življenje ljudem kakor svečo, ter je časih sam odsekal kako oboroženo roko, časih vtaknil ostro sabljo med Barbko in nasprotnika, in sovražna sablja je uporniku zletela kakor krilata ptica iz rok.

Gospod Motovilo, vojak hladne krvi, je čuval hrabro gospo od druge strani. In kakor skrben vrtnar, korakajoč med drevesi, tuintam odreže ali ulomi suho vejo, tako je tudi on mirno in hladno-krvno polagal ljudi na krvava tla, kakor bi ob tem mislil na vse kaj drugega. Oba sta dobro vedela, kje smeta Barbki dovoliti, da napada sama, kje pa

jo prestreči ali vzeti v varstvo. Čuval pa jo je še tretji, nedosežni lokostrelec, ki je, nalašč stoječ nekoliko dalje, vsak hip polagal pušico na tetivo ter spuščal nevarno poslanko smrti med največjo gnečo.

Toda gneča je nastala kmalu tolika, da je Volodijevski naročil Barbki, naj se z nekaj vojaki umakne, zlasti ker so na pol divji konji tatarski jeli grizti in besneti. Barbka ga je tudi nemudoma slušala. Dasi jo je navdušenost obhajala čimdalje bolj ter je njeno hrabro srcece koprnelo po nadaljnjem boju, jo je vendar premagala ženska narav in jelo ji je biti zoprno, gledati prelito kri, poslušati tuljenje, stok, hropenje umirajočih bojnikov in duhati smrad znoja, kožuhovine in krvi.

Polagoma se je umikala s svojim konjem in kmalu zaostala za borilci. Gospoda Volodijevski in Motovilo pa sta sedaj, oproščena tega čuvanja, lahko docela zadoščala svoji bojevitosti.

Gospod Mušalski, stoječ doslej v dalji, se približa Barbki.

«Vrla gospa, kaj junaško ste se vedli,» ji reče. «Kdor ne bi vedel, bi si bil mislil, da je nadangel Mihael stopil z nebes med Semene, da bi pobijal to tatarsko svojat. Kakšna čast je to zanje, giniti pod tako roko, ki mi jo bodi dovoljeno poljubiti pri tej priliki.»

Rekši prime Mušalski Barbko za roko ter jo pritisne na brke.

«Ali ste me videli, gospod? Ali sem se res dobro ponašala?» ga vpraša Barbka, loveč sapo z odprtimi nosnicami in usti.

«Tako ste se ponašali, da se niti mačka pri miših ne ponaša bolje. Srce mi je raslo, kakor Boga ljubim! Toda prav ste storili, da ste se umeknili iz bitke, zakaj proti koncu se najrajša pripeti nesreča.»

«Mož mi je naročil tako, in obljubila sem mu bila pred odhodom, da ga takoj slušam.»

«Ali naj namerim svoj lok? Nikakor! Sedaj vam ni potreben. Tudi jaz skočim nanje s sabljo. Vidim, da prihajajo trije vojaki, ki jih gospod polkovnik bržkone pošilja v vašo varstvo. Sicer bi ostal tukaj jaz, toda sedaj pohitim, zakaj do konca že ni več daleč.»

Trije dragonci so res prihiteli čuvat gospo Barbko; Mušalski pa je izpodbodel konja ter skokoma odjezdil. Barbka je za trenutek omahovala: Ali naj ostane, ali pa naj se spne na grič, s katerega sta bila prej z možem ogledovala ravnino. Toda ker je čutila veliko utrujenost, je sklenila ostati. Ženska narav se je čimdalje močneje prebujala v njej. Kakih dvesto korakov od nje so vojaki pobijali ostanke lopovov, in črna kepa borilcev je čimdalje bolj vrvela na krvavem bojišču. Obupen krik je prodiral ozračje, in Barbki, še pred trenutkom tako vneti in bojeviti, je prišlo zdajci slabo. Polastil se je je velik strah, da ne bi omedlela popolnoma, in samo stid pred dragonci

jo je še držal pokonci. Skrbno pa jim je skrivala obraz, da ne bi videli njene bledice. Sveži zrak ji je polagoma vračal moč in pogum, toda ne tolikanj, da bi hotela novič skočiti med borilce. Storila pa bi bila to bržkone zato, da bi izprosila pomilostitev ostalim Tatarjem. Toda vedela je, da bi bila njena prošnja zaman, in z velikim koprnjenjem je pričakovala konca bitke.

Toda ondi so se še neprestano pobijali. Udarci z orožjem in kriki niso prenehali niti za trenutek; prapori so treskali čimdalje huje drug ob drugega. Zdajci pa se tolpa razbojnikov, močna kakih dvajset jezdecev, izvije iz morilnega kroga ter zdirja proti griču.

Bežeča tesno poleg strmine, je ta tolpa res dospela na kraj, kjer se je grič mirno zlival z ravnino, in se je tako otela. Toda na poti ji je bila Barbka z dragonci. Pogled na nevarnost ji je vlil v tem hipu v ude novo moč in zavest. Spoznala je, da je pogubno ostati ondi, zakaj tolpa jih v naglici potepta s kopiti ali pa jih pobije s sabljami. Stari dragonski stražnik je bil bržkone tudi teh misli, zakaj pograbil je uzdo Barbkinega konja ter obupno zakričal:

«Na konja, jasna gospa!»

Barbka zbeži kakor vihar sama, oni trije vojaki pa ostanejo na mestu, da bi vsaj za trenutek ustavili napadnike.

V tem so se za tem bežečim krdelom razpršili tudi drugi vojaki in s tem se je razbil krog,

Založba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

~~~~~ v Ljubljani ~~~~~

**Kot darila trajne vrednosti priporoča na-
stopna literarna dela svoje zaloge:**

Aškerc A., *Balade in romance.* 8°, 155 strani, 2 K.
Elegantno vezane 4 K.

— *Lirske in epske poezije.* 8°, 160 strani, 2 K 60 h.
Elegantno vezane 4 K.

— *Nove poezije.* 8°, 222 strani, 3 K. Elegantno
vezane 4 K.

— *Izmajlov v Red sv. Jurja v Tujka.* Tri drame.
8°, 113 strani, broširane 2 K.

Baumbach R., *Zlatorog,* Planinska pravljica, poslovenil
A. Funtek. 8°, 95 strani. Elegantno vezan 4 K.

Bedének Jakob, *Od pluga do krone.* Zgodovinski
roman iz minulega stoletja. 8°, 270 strani, 2 K; v
platno vezan 3 K.

Brezovnik Anton, *Šaljivi Slovenec.* Zbirka najboljših
kratkočasnic iz vseh stanov. Druga, povsem predelana
in za polovico pomnožena izdaja. 8°, 308 str., 1 K 50 h.

— *Zvončki.* Zbirka pesni za slovensko mladino. 8°,
356 strani, vezan 1 K 50 h.

Dimnik Jakob, *Avstrijski junaki.* 8°, 126 strani, s
17 podobami. Elegantno vezani 1 K 80 h.

Funtek Anton, *Godec.* Poleg narodne pravljice o
Vrbskem jezeru. 8°, 100 strani, elegantno vezan
2 K 50 h.

Gregorčič Simon, *Poezije I.* Druga, pomnožena izdaja.
8°, 160 strani, elegantno vezane 3 K.

Založba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

~~~~~ v Ljubljani ~~~~~

Haymerle dr. Frančišek, vitez, Životopisni obrazi
iz obsega obrta, umetnosti in industrije, preložil
Anton Funtek. 8°, 100 strani, vezani 1 K.

Kosi Anton, Zlate jagode. Zbirka basni za slovensko
mladino in preprosto ljudstvo. 8°, 148 strani, vezane
1 K.

Majar H., Odkritje Amerike. Poučno zabavna knjiga
v treh delih: I. Kolumbus, II. Kortes, III. Pizar, 8°,
440 strani, vezana 2 K.

Scheinigg J., Narodne pesmi koroških Slovencev.
16°, 463 strani, 2 K, elegantno vezane 3 K 30 h.

V nobeni knjižnici se ne bi smelo pogrešati:

Prešeren dr. France, Poezije. Druga, ilustrirana
izdaja. 4°, 5 K, v platno vezane 6 K 40 h, v ele-
gantnem usnju vezane 9 K.

— *Poezije.* Ljudska izdaja 1 K, v platno vezane
1 K 40 h.

Stritar Josip, Zbrani spisi. Sedem zvezkov 35 K, v
platno vezani 43 K 60 h, v pol francoski vezbi
48 K 40 h.

Tavčar dr. Ivan, Povesti. Pet zvezkov po 2 K 40 h,
v platno vezani po 3 K, v pol francoski vezbi po
4 K 20 h.

Levstikovi zbrani spisi, uredil Frančišek Levec.
Pet zvezkov 21 K, v platno vezani 27 K, v pol
francoski vezbi 29 K, v najfinejši vezbi 31 K.

Sešitek 10.

Mali vitez

Pan Volodijevski

Zgodovinski roman

Spisal H. Sienkiewicz

Po poljskem izvirniku poslovenil Podravski

V Ljubljani 1903

Natisnila in založila ↗
Kleinmayr & Bamberg

Podpisana založna knjigarna se je odločila izdati slovenski prevod znamenitega romana «Pan Volodijevski» («Mali vitez»), ki ga je spisal Henrik **Sienkiewicz**, vsemu svetu znani poljski pisatelj romanov «Quo vadis?», «Z ognjem in mečem», «Križarji» i. t. d. Zanimiva zgodovinska snov polna življenja, izborno očrtani zgodovinski tipi, vseskozi dovršena tehnika, vse to je porok, da se točni prevod, ki ga je priredil **M. Podravski**, priljubi slovenskemu občinstvu tako, kakor je do cela vreden.

Roman izide, **bogato ilustriran**, v 25 sešitkih, obsežnih po 2 do 2½ pole; posamezni sešitki po 40 h se bodo izdajali na vsakih 14 dni.

V Ljubljani, meseca novembra 1902.

Založna knjigarna

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

ki je bil doslej obkoljal razbojnike. Ti so jeli bežati po dva, po trije ali še po več skupaj. Ogromna večina izmed njih je bila že pobita, toda nekateri, z Azbo-bejem na čelu, so pobegnili ter v majhnih tolpah hiteli proti griču. Trije dragonci niso mogli pridržati napadnikov ter so po kratkem boju popadali s konj. Krdelo, ki je sledilo Barbko za petami, je dospelo na visoko stepo. Poljski prapori, zlasti še liptovski, so se skokoma drevili za njimi.

Na visoki stepi, presekani s skritimi prepadi in jarki, se je sestavila iz jezdecev nekaka velikanska kača, katere glavo je tvorila Barbka, vrat razbojniki in drugo telo Melehovič z Lipki in dragonci, katerim je jezdil na čelu Volodijevski z ostrogami, zapičenimi v konjski bok ter z grozo v svoji duši.

V tistem hipu, ko se je ono perišče razbojnikov izvilo iz kroga, je imel on opravka na drugi strani, zato ga je Melehovič prehitel na preganjanju. Lasje so se malemu vitezu ježili ob misli, da bi utegnili razbojniki Barbko ujeti, da bi utegnili izgubiti zavest ter pobegniti proti Dnestru, da jo kak razbojnik utegne doseči s sabljo, handžarom ali s konjsko čeljustjo. Srce mu je kar umiralo od strahu za življenje ljubljenega bitja. Ležeč skoro docela na vratu svojega konja, ves blede, s stisnjenimi zobmi, z vihro strašnih misli v glavi, je zbadal žrebca z oboroženimi petami, ga tepel s palašem ter letel kakor draplja, kadar jame leteti. Pred očmi so mu migljale ovčje kučme Lipkov.

«Bog daj, da bi jo Melehovič dohitel! Vrlega konja ima. Bog daj!» je ponavljal z obupom v duši.

Toda njegov strah je bil prazen in nesreča ni bila tolika, kakor se je zdelo ljubečemu vitezu. Tatarjem je bilo dokaj bolj do svoje kože; preganjajoči Lipki so jim bili preblizu za petami, da niso utegnili zasledovati posamičnega jezdeca, najsi bi bil ta jezdec tudi najlepša huriska iz Mohamedovega raja, najsi bi ta jezdec imel na sebi plašč, ves posut z dragimi kameni. Barbki je bilo treba samo kreniti proti Hreptovu in oteta bi bila preganjalcev. Tja bi se gotovo ne drevili za njo v pravo levje žrelo, ko so imeli pred seboj reko s trsičjem, v katero so se mogli skriti. Lipki, ki so imeli boljše konje, so se jim bližali čimdalje bolj. Barbka pa je sedela na konju, še dokaj boljšem od navadnih tatarskih konj, ter ni izgubila zavesti. Drzna njena narav se je ozvala v njej z vso močjo in viteška kri ji je novič zaigrala v žilah. Njen konjič je tekel kakor srna, veter ji je žvižgal v ušesih in namesto strahu jo je prevzela nekaka opojnost.

«Tako me že smejo loviti vse leto, pa me še ne dobe,» si je mislila. «Podirjam še nekoliko, potem pa se obrnem in jih pustim naprej; ako bi me pa le ne nehali preganjati, jih počakam s sabljo.»

Prišlo ji je na misel, da so se morda Tatarji že močno razpršili po stepi, da bi se torej ne bilo pretežavno spoprijeti s katerim.

«Ha, kaj!» si je rekla v bojeviti duši. «Mihael me je že naučil toliko, da se smem drzniti kaj takega. Še bi si utegnili misliti, da bežim od strahu pred njimi, naši bi me na drugi pohod ne vzeli s seboj, a Zagloba bi se mi smejal na vse grlo...»

Po teh besedah se je ozrla za razbojniki, toda ti so bežali v tolpi. Na dvoboj torej ni bilo niti misliti, toda Barbka je hotela vpričo vse vojske dokazati, da ne beži slepo, brez zavesti. Spomnila se je, da ima dva izvrstna samokresa, ki ju je pred odhodom nabil sam Mihael, torej je jela pridrževati konja in se obrnila proti Hreptovu.

Toda čudo, v tem hipu je vse krdelo razbojnikov izpremenilo smer svojega bega in krenilo nekoliko bolj na levo k rebri griča. Barbka ustrelil dvakrat po najbližjih konjih, nato se zavrti ter na vso sapo zdirja proti Hreptovu.

Toda komaj konjič hitro kakor lastovica predirja nekoliko sto korakov, kar se pokaže pred njo prepad. Barbka brez pomisleka izpodpode konja in plemenita žival skoči čez jarek. Ali konj je le s prednjimi kopiti dosegel breg, z zadnjimi pa je iskal opore na strmem jarku. Ali ne dovolj zmrzla in trda zemlja se mu je usipala izpod nog, naposled pa se je z Barbko vred zakotalil v jarek.

Na srečo ni padla pod konja, ker si je še o pravem času oprostila noge iz stremenov. Padla je na dno jarka, toda padla je srečno. Obležala je na debeli plasti mahu. Toda preveč se je pretresla in prestrašila — omedlela je.

Volodijevski ni videl tega, kar se je zgodilo, zakaj Lipki so mu zakrivali obzorje. Toda Melehovič je zaklical svojim vojakom z groznim glasom, naj se ne ustavijo, nego se še dalje dreve za razbojniki, sam pa je stekel k onemu prepadu.

Kakor bi trenil, skoči s sedla, spleza v globel in dvigne Barbko. Njegove sokolje oči so jo mahoma premerile, ali ne ugledajo kje krvi; toda bilo je treba le pogledati na mah, in spoznal je, kako je bilo mogoče, da se ni poškodovala niti Barbka, niti konj.

Zamolkel krik veselja se izvije mlademu Tatarju iz prsi. Barbka mu je ležala v naročju, torej jo je na vso moč pritisnil k prsim; na to ji je jel z obledelimi ustnicami poljubljati oči, kakor bi jih hotel izpiti, naposled pa se je ves svet zavrtel z njim in strast, skrita na dnu prsi kakor zmaj v duplini, ga je prevzela kakor vihar. V tem hipu je začel odmevati z visoke stepe topot konjskih kopit, ki se je bližal čimdalje bolj. Mnogo glasov je jelo klicati: «Tukaj! Tukaj! V tem jarku!» Melehovič položi Barbko na mah ter pokliče prihajače:

«Semkaj! Tukaj! Semkaj!»

Trenutek pozneje skoči Volodijevski na dno jarka, za njim še Zagloba, Mušalski, Nenašinec in nekoliko drugih častnikov.

«Nič ji ni,» zakliče Tatar. «Mah jo je otel.»

Volodijevski prime omedlelo ženo za roko, drugi skočijo po vodo, katere ni bilo v bližini. Zagloba se dotakne senc omedlele gospe in zakliče:

«Barbka! Najdražja Barbka! Barbka!»

«Nič ji ni!» ponovi Melehovič bled kakor smrt.

Zagloba se udari z roko po boku, vzame čutaro, vlije na dlan žganjice ter jame Barbko drgniti po sencem; nato pristavi čutarico k njenim ustom. To ji je očitno dobro delo, zakaj še preden so prinesli vodo, je Barbka izpregledala, jela loviti z usti sapo in ob tem kašljala, ker jo je žganjica ščegetala v ustih. Črez nekoliko minut se je zavedela popolnoma.

Volodijevski, ne da bi se menil za navzoče častnike in vojake, jo pritisne na prsi, ji jame poljubljeni roke in zakliče:

«Oh, ti ljubezen moja! Toliko, da nisi izpustila duše! Ali ne čutiš ničesar? Ali te nič ne boli?»

«Nič mi ni!» odgovori Barbka. «Aha! Že vidim, zakaj se mi je stemnilo pred očmi. Konj se je prevrnil z mano vred . . . Ali je bitka že končana?»

«Dà. Azba-bej je ubit. Vrnimo se sedaj urno, ker se bojim, da ne bi zbolela od truda.»

«Prav nič nisem trudna,» odgovori Barbka.

Potem hitro pogleda navzoče in reče:

«Le nikar si ne mislite, gospodje, da sem zbežala od strahu. Oho! Še v glavo mi ni prišlo kaj takega. Kakor Mihaela ljubim, sem le njim na veselje dirjala pred njimi in potem sem še dvakrat ustrelila po njih iz samokresov.»

«En konj je padel od te krogle, a razbojnika smo ujeli živega,» reče Melehovič.

«Eh kaj!» odgovori Barbka. «Taka nezgoda pri skoku se lahko pripeti vsakomur. Ali ne? Tega ne ubrani človeka nobena vaja, da se konju časih spodrsne. Dobro, gospodje, da ste me ugledali, zakaj sicer bi bila utegnila tu dolgo ležati.»

«Prvi te je ugledal Melehovič in pritekel prvi k tebi, ker smo bili daleč za njim,» reče Volodijevski.

Ko Barbka to zasliši, se obrne k mlademu Lipku in mu podá roko.

«Hvala vam, gospod, za to uslugo.»

On ni odgovoril ničesar, nego je pritisnil k ustom njeno roko; potem se je sklonil in pokorno objel njene noge kakor podložnik.

V tem se je čimdalje več poljskih praporov shajalo ob reki. Bitka je bila končana. Volodijevski je ukazal Melehoviču, naj preganja one Tatarje, ki so se utegnili vojakom skriti, in takoj so vsi odrinili v Hreptov.

Na poti je Barbka z griča še enkrat videla bojišče.

Konjska in človeška trupla so ležala ponekod na kupih, drugje posamično. Na obnebju se je zbiralo čimdalje več vranov; sedali so tupatam na tla in čakali, da odidejo poslednji vojaki z bojišča.

«Glej pogrebce vojakov!» reče Zagloba, kažoč s sabljo na vrane, «brž ko odidemo, pridero semkaj volkovi, ki bodo z zobmi zvonili mrtvecem. Odlična je ta zmaga, najsi smo jo dosegli proti nečimurnemu sovražniku, zakaj ta Azba-bej je tu

razgrajal že več let. Poveljniki so ga lovili kakor volka, toda vedno zaman; naposled je naletel na Mihaela in prišla je nanj črna ura.»

«Azba-bej je ubit.»

«Melehovič ga je dohitel prvi, in pravim ti, ako mu ni razklal buče, mu je segla sablja celo do zob.»

«Melehovič je vrl vojak!» reče Barbka.

Nato se obrne k Zaglobi:

«A kaj ste učinili vi, gospod?»

«Nisem čvrčal kakor ščurek, nisem skakal kakor bolha ali poljska kobilica, zakaj tako zabavo prepuščam mrčesu, niso pa me tudi pobrali na mahu kakor gobo, nihče me ni vlačil za nos, niti mi ni pihal v usta . . .»

«Nič vas nimam rada!» odgovori Barbka in pomakne naprej ustnico, da ji nehote seže k rdečkastemu nosu.

Toda on jo je prijazno gledal, se ji nasmihal in mirno pomežikoval z očmi, dražiti pa je ni nehal.

«Borila si se hrabro,» je dejal, «bežala si hrabro, prevračala kozelce — tudi hrabro, a sedaj si boš na kosti, ki te bole, pokladala kašo — tudi hrabro. Pač moramo paziti, da te s tvojo bojevitostjo vred ne pozobljejo vrabci, zakaj ti so zelo lakomni na kašo.»

«Vi, gospode, delujete na to, da bi me Mihael ne vzel na drug pohod. To vem dobro!»

«Seveda, seveda ga poprosim, naj te zmerom jemlje s seboj na orehe, zakaj nežna si in veja se

ne zlomi pod teboj. Moj Bog, ali je to hvaležnost! A kdo je prigovarjal Mihaelu, naj te vzame s seboj? Jaz! Sedaj se bridko kesam tega, zlasti zato, ker mi tako vračaš prijateljstvo. Čakaj! Odslej boš sekala z leseno sabljo stebličje na hreptovskem majdanu. To bodi tvoj pohod. Vsaka druga bi objela starca, ta zbadljivi zlodejček pa mi nažene najprej strahu, sedaj pa me še draži!»

Barbka ni premišljala dolgo, nego je objela gospoda Zaglobo. Ta reče, zelo razveseljen zaradi tega:

«No, no, priznati moram, da si dokaj pomogla k današnji zmagi, zakaj vojaki so se bili strastno, ker so se hoteli odlikovati na vsak način.»

«Kajpada!» zakliče Mušalski. «Človeku ni žal umirati, ako ga gledajo take oči.»

«Živela naša gospa!» zakriči gospod Nenašinec.

«Živela!» ponovi na stotine glasov.

«Bog ji daj zdravje!»

Zagloba se skloni k njej ter zamrmra:

«Po omedlevici!»

In jezdili so veseli dalje in vriskali. Saj so vedeli za gotovo, da bodo zvečer gosti. Bilo je krasno vreme. Trobci so zapiskali na rogove, bobnarji udarili po kotlih ter z velikim hrupom došli v Hreptov.

(Str. 98.) Barbka pa je sedela na konju, še dokaj
boljšem . . .

VII.

V Hreptovu sta Volodijevski in njegova žena nepričakovano našla goste. Dospel je bil gospod Boguš, ki je hotel prebiti tukaj nekoliko mesecev, da bi se s posredovanjem Melehovičevim dogovarjal s tatarskimi konjiškimi stotniki Aleksandrovičem, Tvorovskim, Kričinskim in drugimi, bodisi že iz Lipkov ali Čeremisov, ki so se uslužbili sultanu. Bogušu se je pridružil že postarni gospod Novo-veški s hčerko Evico in gospa Boska, vrla žena s takisto mlado in lepo hčerko Zofijo. Pogled na ženske v praznem in divjem Hreptovu je viteze razveselil in jih napolnil še z večjim čudenjem. Pa tudi one so bile osuple ob pogledu na gospoda poveljnika in gospo poveljnikovo. Prvega so si bile namreč predstavljale kot nekakega velikana, ki s samim pogledom strahuje ljudi, pa tudi njegovo ženo so si bile slikale kot velikanko z večno nagubančenim čelom in zamolklim glasom. Zdaj pa so ugledali pred seboj drobnega vojaka s prijaznim, veselim licem in takisto drobno in rdečo njegovo ženo, ki je bila v širokih hlačah in s sabljico ob pasu prej podobna lepemu dečku nego odrasli osebi. Gospodarja sta z razprostrtimi rokami sprejela goste. Barbka je presrčno poljubila vse tri ženske, ne čakajoč, da bi se bile predstavile, potem pa, ko so ji povedale, kdo so in odkod prihajajo, je rekla:

«Rada bi vam, gospodje in gospe, napravila veselje. Zelo sem vas vesela. Dobro, da vas ni

na poti zadela nezgoda, kar v našem kraju ni nič novega, toda prav danes smo pobili razbojnike do zadnjega.»

Videč pa, da jo gospa Boska gleda kaj ne-zaupno, udari z roko po sabljici in de ponosno:

«Tudi jaz sem bila v bitki. Zakaj ne! Tako se nam spodobi. Za Boga, dovolite mi, da odidem ter oblečem svojemu spolu primernejšo obleko in da si omijem kri z rok, zakaj ravnokar se vračamo iz krute bitke. Oho! Ako ne bi bil Azba odpravljen, bi morda gospa ne bila srečno dospela v Hreptov. Hipoma bom zopet tukaj, v tem pa naj me nadomešča Volodijevski.»

Po teh besedah izgine skozi vrata, in mali vitez, ki je bil že pozdravil gospoda Boguša in gospoda Novoveškega, se pomakne bliže k Boski.

«Bog mi je dal takšno ženo,» ji reče, «da mi ni samo doma mila tovarišica, nego tudi na bojišču vrl tovariš. Sedaj pa se vam na njen ukaz priporočam v službo.»

Gospa Boska pa de:

«Naj jo Bog blagoslovi z vsem, kakor jo je oblagodaryl z lepoto! Jaz sem Antonija Boska; nisem prišla zato semkaj, da bi mi služili, nego prišla sem vas na kolenih prosit varstva in pomoči v nesreči. Zofija, poklekni tudi ti pred tem vitezom, zakaj ako nam on ne pomore, nam ne pomore nihče.»

Po teh besedah se Boska res zgrudi na kolena, in krasna Zofija stori takisto. Obe jameta prelivati mnogo solzá in klicati:

«Pomagajte, vitez! Usmilite se sirot!»

Častniki so se radovedni približali, ko so videli ženski na kolenih; zlasti jih je močno zanimala zala Zofija. Mali vitez, zelo zbeگان, začne Boski prigovarjati, naj vstane in sede na klop.

«Za Boga!» zakliče, «kaj delate, gospa? Pravzaprav bi moral jaz poklekniti pred vas, tako vrlo žensko. Govorite, gospa, s čim vam utegnem pomagati, in kakor je Bog v nebesih, ne opustim tega.»

«Stori to, pa tudi jaz storim svoje! Zagloba sem! To vam naj zadošča, vrla gospa!» zakliče stari bojevnik, ginjen od ženskinih solzá.

Gospa Boska migne Zofiji in ta urno potegne iz nedrij pismo ter ga podá malemu vitezu.

Ta pogleda pismo in reče:

«Od gospoda hetmana!»

Nato prelomi pečat in jame čitati:

Predragi in ljubljени mi Volodijevski! Po gospodu Bogušu sem ti poslal iskren pozdrav in navodilo, ki ti ga gospod Boguš naznani osebno. Sedaj, ko sem se po mnogem trudu nastanil v Javorovu, se nam že nudi nova stvar. Ta mi je pa zelo pri srcu in sicer spričo ljubezni, ki jo gojim do vojakov. Ako bi te pozabil, bi tudi Bog pozabil mene. Gospoda Boskega, kaj vrlega plemiča in najdražjega mi tovariša, so zajeli Tatarji že pred nekaj leti pod Kamencem. V Javorovu sem jaz preskrbel ženo in njegovo hčerko, ki pa tudi plakata za očetom in za možem. Pisal sem s posredo-

vanjem Petrovičevim gospodu Zlotnickemu, našemu poveljniku na Krimu, naj ondi povsod iščejo Boskega. Bržkone so ga tudi našli ter ga skrili, zato ni bil izdan z drugimi jetniki in gotovo še vesla kje na galeji. Ženski sta se brezupni že povsem odrekli nadeji ter sta celo mene že nehali prositi pomoči. Toda jaz, ki po vrnitvi vidim to njiju nepomirjeno žalost, ne morem drugače, nego da iščem novih pomočkov za njegovo rešitev. Ti si tam blizu njih ter si že z mnogimi — kakor vem — sklenil pobratimstvo. Torej ti pošiljam te ženski, ti pa jima podaj pomoč. Petrovič skoro odide. Daj mu pisma na pobratime. Sam ne morem pisati niti kanu, niti vezirju, ker mi nista naklonjena ter bi glede na moja pisma gospoda Boguša sniatrala za preznamenito osebo in bi preveč povišala odkupnino. Petroviču še posebno priporoči to stvar ter mu zapovej, naj se ne vrne brez Boskega, pa tudi vse pobrati mepregovori do tega. Dasi pogani, ostanejo vendar zvesti prisegi ter imajo zlasti do tebe posebno spoštovanje. Sicer pa stori, kar hočeš; obljubi odlične Tatarje v zameno, samo da se Boski vrne, ako je še živ. Tega pa tudi nihče ne zna bolje od tebe, zakaj, kakor čujem, si že nekoč odkupoval sorodnike. Bog te potem blagoslovi, meni pa boš še stokrat ljubši, ker mi potem neha krvaveti srce. O tvojem hreptovskem gospodarstvu sem slišal, da je tam že vse mirno. Tega sem se tudi nadejal. Pazi pa zlasti na Azijo. De publicis ti gospod Boguš o tem pove vse podrobnosti. Za Boga, pazi

tudi na to, kar začuješ iz Valahije, zakaj mislim si, da nam poplava ne odide. Priporočam tvojemu srcu in tvojemu trudu gospo Bosko ter ostajam i. t. d. i. t. d.»

Gospa Bosko se je ob čitanju tega pisma neprestano jokala in Zofija ji je pomagala, dvigajoč modre oči proti nebu.

Preden je Mihael nehal čitati, je pritekla Barbka, že odeta v žensko obleko. Videča solze v očeh obeh žená, je jela skrbno vpraševati po vzroku te žalosti. Gospod Volodijevski ji torej še enkrat prečita hetmanovo pismo. Pozorno ga je poslušala, nato pa je takoj jela iskreno priporočati prošnjo hetmanovo in gospe Boske.

«Gospod hetman ima zlato srce!» je zaklicala in objemala moža, «pa tudi mi se nečemo pokazati bolj trdega srca. Gospa Boska ostane pri nas, dokler se ne vrne mož, z njim pa ti v dveh ali treh mesecih prideš s Krima. V dveh ali treh mesecih — kaj ne?»

«Ali že jutri, ali čez eno uro!» odvrne Volodijevski.

Nato se obrne h gospe Boski:

«Kakor vidite, gospa, je moja soproga kaj odločna ženska.»

«Bog jo blagoslovi zato!» ponovi gospa Boska. «Zofija, poljubi gospe poveljnikovi roko.»

Toda gospa poveljnikova ni niti v mislih dopustila, da bi si bila dala poljubiti roko. Zato sta se z Zofijo še enkrat objeli, ker sta se bili takoj prikupili druga drugi.

«Na posvetovanje, gospodje!» je zaklicala.
«Na posvetovanje, in sicer hitro!»

«Hitro, zakaj glava je v ognju!» zamrmra Zagloba.

«Meni ne gori glava, toda tema ženskama gori srce od žalosti!»

«Nihče ne bo nasprotoval tvojemu poštenemu namenu!» reče Volodijevski, «samo prej je treba zaslišati podrobno poročilo gospe Boske.»

«Zofija, povej ti, kako je bilo, zakaj jaz ne morem od joka,» reče matrona.

Zofija povesi oči in jih popolnoma zakrije s trepalnicami, nato se zardi kakor višnja. Vedela ni, kje začeti, in sram jo je bilo, da bi govorila vpričo tolike družbe.

Toda gospa Volodijevska ji pride na pomoč.

«Zofija,» jo vpraša, «kdaj so zajeli gospoda Boskega?»

«Temu je že pet let, v sedeminšestdesetem letu,» odgovori Zofija s tankim glasom, ne da bi dvignila oči.

Nato jame pripovedovati vsa zasopla:

«Takrat še ni bilo slišati o nemirih, in očetov dom je stal pod Panovcami. Oče in gospod Bulajovski sta nadzirala družino, ki je pasla na livadah čredo, a v tem so se Tatarji zdajci od valaške strani polastili očeta in gospoda Bulajovskega; vendar se je Bulajovski vrnil že pred dvema letoma, oče pa se še ni vrnil.»

Dve drobni solzi se potočita Zofiji po licu. Zagloba, to videč, je bil globoko ginjen in je rekel:

«Ubožica! Ne boj se, dete, oče se vrne, in še plesali bomo na tvoji svatbi.»

«A hetman je pisal gospodu Zlotnickemu po posredovanju Petrovičevem?» vpraša Volodijevski.

«Hetman je pisal o očetu gospodu mečniku poznanskemu s posredovanjem Petrovičevim,» ponovi Zofija, «in gospod mečnik in Petrovič sta našla očeta pri agi Murzi-beju.»

«Za Boga! Tega Murzi-beja poznam. Z bratom sva bila celo pobratima,» zakliče Volodijevski. «Pa ni hotel oddati Boskega?»

«Kaj je sicer ukazal, naj odda očeta, toda Murza-bej, drzen in krut človek, ga je skril in dejal Petroviču, da ga je že davno prodal v Azijo. Toda drugi vojaki so povedali Petroviču, da to ni res, da Murza nalašč govori tako, da bi mučil očeta še dalje, zakaj on je izmed vseh Tatarjev najbolj krut z jetniki. Mogoče, da takrat očeta ni bilo tam, zakaj Murza ima ladje ter potrebuje ljudi za vesla, toda prodan oče še ni bil, zakaj vsi so dejali, da Murza jetnika rajši ubije, nego bi ga prodal.»

«Sveta resnica,» reče Mušalski. «Tega Murza-beja poznajo po vsem Krimu. To je kaj bogat Tatar, ki pa ima v srcu veliko sovraštvo do našega naroda, in to bržkone zato, ker so štirje njegovi bratje padli na pohodih proti nam.»

«A nima li pobratimov med našimi?» vpraša Volodijevski.

«Dvojim!» zakličejo od vseh strani.

«Pojasnite mi, prosim, kaj je to, pobratimstvo?» vpraša Barbka.

«To je tako,» reče Zagloba, «kadar se po vojni prično sklepati pogodbe, se vojaki vzajemno obiskujejo in sklepajo prijateljstvo. Takrat se pripeti, da se kateremu izmed naših prikupi Tatar in narobe. Znanca si obljubita dosmrtno prijateljstvo, ki se imenuje pobratimstvo. Čim bolj je kdo slaven — kakor na primer Mihael, jaz, ali gospod Rušič, ki je sedaj poveljnik v Raškovu, tem bolj zaželeno je njegovo prijateljstvo. Umeje se, da pobratimstva ne sklepamo z vsakršno golaznijo, nego da si poiščemo v ta namen najslavnejše Tatarje. Običajno je pri tem, da polivajo vodo na sablje ter si prisezajo prijateljstvo. Ali umeješ?»

«A kaj, če potem postane vojna?»

«V splošni vojni se že moreta bítí, toda ako se srečata sama ali trčita v dvoboju drug ob drugemu, se samo pozdravita ter se razideta v slogi. Kadar kogar izmed njiju zaslužnijo, mu je drugi dolžan olajšati sužnost in v najhujšem primeru celo plačati odkupnino zanj. Bili so nekateri, ki so celo razdelili premoženje. Kadar gre za prijatelje ali znance, ali kadar je treba, da koga poiščejo ter mu pridejo na pomoč, takrat se poiščejo pobratimi, in pravicoljubje mi veli priznati, da se noben narod ne drži dane besede tako kakor Tatarji. Mož-beseda je pri njih sveta stvar. Na takega prijatelja se lahko zanašal brez skrbi.»

«Ali ima Mihael mnogo takih?»

«Imam med Tatarji tri močne pobratime,» odgovori Volodijevski, «in sicer enega še izza ljuben-
skih časov. Odtegnil sem ga nekoč s prošnjo smrti
iz rok kneza Jeremije. Aga-bej mu je bilo ime —
in ta bi sedaj dal zame glavo, ako bi bilo treba.
Tudi druga dva sta takisto zanesljiva.»

«Oh,» reče Barbka, «hotela bi skleniti pobra-
timstvo s samim kanom ter oteti vse jetnike.»

«Kan tudi ne bi imel ničesar zoper to,» reče
Zagloba, «samo to še ni znano, kakšno premijo
bi zahteval od tebe.»

«Dovolite, gospodje,» reče Volodijevski, «da
se posvetujemo, kaj nam je treba storiti. Čujte
torej. Imam poročilo iz Kamenca, da najkeseje
v dveh tednih dospe semkaj Petrovič z znatnim
spremstvom. Na Krim potuje z odkupnino za ne-
koliko armenskih trgovcev, ki so jih opleni in
zajeli, ko je nastopil novi kan. To se je pripetilo
Seferotiču, Pretorovemu bratu. Vsi ti so kaj imoviti
ljudje, katerim ni žal za denar, in Petrovič pojde
tja dobro preskrben z vsem. Ni se mu tudi bati
nezgode, zakaj zima je blizu in čas ni primeren
za četovanje čambulov; vrhutega potujejo z njim
Naviragh, poslanec uzmiadzinskega patriarha, in dva
anandrata iz Kaffe, ki imata izprevodna pisma od
mladega kana. Dam torej Petroviču pisma za za-
stopnike ljudovlade in za svoje pobratime. Vrhutega
vam je znano, da ima gospod Rušič, raškovski
poveljnik, v ordi sorodnike, ki so se, zajeti še v

mladih letih, že popolnoma potatarili ter dosegli razna dostojanstva. Ti vsi se potrudijo na vso moč, stopijo v dogovor ter se, ako bi poknil upor, za- teko celo k samemu kanu, ali pa morda celo sa- memu Murza-beju kje skrivoma zavijejo vrat. Zato gojim nadejo, da gospoda Boskega, ako je še živ (kar Bog daj!) rešim črez nekoliko mesecev, kakor mi to zapovedujeta gospod hetman in moja bližnja poveljnica . . . »

Tu se Volodijevski prikloni svoji ženi, bližnja poveljnica pa plane kvišku, da bi novič objela malega viteza. Gospa in gospodična Boska sta samo sklepali roke in zahvaljali Boga, da jima je dal priti k tako postrežnim ljudem. Torej sta se obe jako razveselili.

«Da še živi stari kan,» reče gospod Nenašinec, «bi šlo to vse dokaj laže, zakaj ta gospod nam je bil naklonjen, toda o mladem pripovedujejo ravno nasprotno. Tudi te armenske kupce, po katere ima iti Zahar Petrovič, so že za vlade mladega kana zaprli v Bakčiseraju, kar se je izvestno zgo- dilo na kanovo povelje.»

«Izpreneni se mladi, kakor se je bil izpremenil tudi stari, ki je bil najbolj zaklet sovražnik poljskega imena, dokler se ni prepričal o naši poštenosti,» reče Zagloba; «to vem najbolje jaz, ker sem prebil pri njem sedem let v sužnosti.»

Po teh besedah sede takoj h gospe Boski.

«Pogled name naj vas pomiri in vas napolni z nadejo. Sedem let, to ni nikaka šala. Zato sem

tudi, ko sem se vrnil, pobil toliko teh pasjih bratov, da sem za vsak dan svoje sužnosti poslal vsaj dva v pekel. Dà, kdo vé, ali ne bi prišli še trije ali štirje na en dan, ha!»

«Sedem let!» zakliče gospa Boska.

«Naj umrem, ako sem dodal le en dan! Sedem let sem prebil v kanovi palači,» ponovi Zagloba, tajnostno pomežikujoč z očmi. «Treba vam je vedeti, da je ta mladi kan moj . . .»

Pri tem šepne gospe Boski nekaj na uho, nato se glasno zasmije: «Ha, ha, ha!» in se jame tepsti z rokami po kolenih, naposled potrka po kolenih tudi gospo Bosko in reče:

«To so bili dobri časi, kaj? V mladosti zdaj na vežbališču, zdaj ples s sovražnikom in vsak dan nova zabava.»

Vrta matrona je bila nekamo zbegana ter je začutila veliko zadrego, zato se je nekoliko odmeknila od veselega viteza. Mlade ženske povesejo oči, češ, da šale, ki jih zbija Zagloba, niso primerne njih prirojeni skromnosti, zlasti ker so se vojaki spustili pri tem v grozen smeh.

«Treba bo hitro poslati sla h gospodu Rušiču,» reče Barbka, «da dobi gospod Petrovič že pisma pripravljena.»

Gospod Boguš pa dé:

«Podvizajte se, gospodje, zakaj dokler je zima, je pot še varna; nikjer ni na njej čambulov, potem, na pomlad, pa kdo vé, kaj nastane.»

«Ali je dobil hetman kaj novic iz Carigrada?» vpraša Volodijevski.

«Dobil jih je, in o tem se moram posvetovati posebe. Gotovo je, da se bo treba z onimi konjiškimi stotniki kmalu pogoditi. Kdaj se vrne Melehovič? Od njega je zavisno marsikaj.»

«Naročeno mu je, naj pobije še ostale lopove in potem pokoplje mrliča. Mora pa se vrniti že danes ali jutri. Naročil sem mu, naj pokoplje samo naše, ne pa Azbovih, zakaj teh je preveč. Sicer pa se tudi že bliža zima, in kuge se nam ni bati. Vrhutega se pobrigajo volkovi zanje.»

«Gospod hetman prosi,» reče Boguš, «naj bi Melehovič pri svojem poslu tukaj ne imel nikakih ovir in naj zahaja v Raškov, kolikorkrat hoče. Gospod hetman pa tudi prosi, da mu docela zapupamo, zakaj prepričan je o njegovi veliki naklonjenosti do nas. To je odličen bojevnik, ki nam utegne izkazati mnogo dobrega.»

«Naj le zahaja v Raškov ali kamor hoče!» odgovori mali vitez. «Od tega trenutka, ko smo pobili Azbo, ga tukaj ne potrebujem nujno. Sedaj se ni bati večjega krdela, dokler se ne prikaže prva trava.»

«Torej je Azba-bej ubit?» vpraša gospod Novoveški.

«Pobili smo ga tako, da je komaj kakih petindvajset ljudi ušlo, in te polovimo posamezno, ako jih ni pobil Melehovič.»

«To me zelo veseli, zakaj sedaj nam bo mogoče brez strahu odpotovati v Raškov,» reče Novoveški.

Nato se obrne k Barbki:

«Lahko tudi vzamemo s seboj pisma, ki ste jih prej omenili, gospa.»

«Hvala!» odgovori Barbka; «tukaj se temu neprestano nudi prilika, ali pa pošljemo poslanca nalašč.»

«Poveljniki morajo biti med seboj neprestano v zvezi,» jim razloži Volodijevski. «Toda prosim, vi potujete s to lepo gospodično v Raškov?»

«To ni nikakršna lepota, nego navadno dekle,» odgovori Novoveški. «V Raškov pa potujemo zato, ker služi ondi moj sin, pridanič, pod praporom gospoda Rušiča. Pred desetimi leti je pobegnil z doma in me je le v pismu prosil oprostila.»

Volodijevski ploskne z rokami.

«Takoj sem si domislil, da ste vi oče Novoveškega ter sem vas hotel že davno vprašati, toda prošnja gospe Boske mi je preprečila vprašanje. Takoj sem si domislil, ker sta si po obrazu zelo podobna. Torej je vaš sin?»

«Tako me je zagotavljala pokojna njegova mati. Ker pa je bila poštena ženska, nimam vzroka, da bi dvojil o tem.»

«Takšen gost mi je dvojno dobro došel! Za Boga! Samo ne imenujte mi sina pridaniča, zakaj to je znamenit vojak, na katerega ste lahko ponosni.

Za Rušičem je prvi preganjalec lopovov v tem praporu, in bržkone še ne veste, da je zenica v hetmanovih očeh. Celo poveljništvo so mu že zapu-
 pali, in z vsakega pohoda se je vrnil proslavljen.»

Gospod Novoveški se zardi od zadovoljnosti.

«Gospod polkovnik,» reče, «večkrat graja oče
 svojega sina le zato, da bi kdo ovrigel njegove
 besede; domišljam si, da nič ne more bolj raz-
 veseliti očetovskega srca, nego če kdo ovrže takšno
 grajo. Čul sem že tudi jaz o hvalnih Adaškovih
 činih v službi, torej sem sedaj resnično potolažen,
 ko sem začul hvalo iz tako slavnih ust. Pravijo,
 da ni samo hraber, ampak tudi vrl, kar pa se mi
 zdi zelo čudno, ker je bil prej zmerom kakor vihar.
 Veselje do vojne je imel fant že izza mladih let.
 Najboljši dokaz temu je, da je še kot otrok po-
 begnil z doma. Priznam, da bi ga bil takrat
 pošteno našeškal, ko bi ga bil dobil. Toda sedaj je
 treba odsloviti jezo, sicer se mi zopet skrije za
 deset let, a meni starcu se že toži po njem.»

«Da toliko let ni pogledal domov?»

«Ker sem mu zabranil. Toda sedaj je tega
 dovolj. Sedaj prihajam sam k njemu, ker ne more
 pustiti službe. Hotel sem vas naprositi gostoljubja
 za svojo hčerko ter oditi sam v Raškov; ker pa
 pravite, da je vse varno, jo vzamem s seboj. Ra-
 dovedna je in mika jo svet; naj se ga torej na-
 gleda.»

«A ljudje naj se radujejo ob pogledu nanjo,»
 omeni Zagloba.

«Ne imeli bi vzroka za to!» odgovori gospodična, katere črne oči in usta, nabrana na poljub, so pričala vse kaj drugega.

«To je docela navadna ženska, nič drugega!» reče Novoveški. «Toda kadar vidi lepega častnika, se kar vsa zgane. Zato jo rajši vzamem s seboj, nego bi jo puščal doma, zlasti ker je za takšno dekle samota zmerom nevarna. — Ako bi pa le moral oditi v Raškov brez nje, jo držite vi, gospa, tukaj na vrvi, sicer vam kar odleti.»

«Jaz sama nisem bila boljša,» odgovori Barbka.

«Ko so ji dali v roke vreteno, naj bi predla,» se oglasi Zagloba, «je plesala z njim, ker ni imela drugega plesalca. Toda vi ste kaj živahen človek, gospod Novoveški! Barbka! Hotel bi se spreti z gospodom Novoveškim, zakaj časih se tudi jaz rad pošalim nekoliko.»

Preden so še prinesli večerjo, so se odprla vrata in v sobo je stopil Melehovič. Gospod Novoveški ga ni zapazil takoj, ker je govoril z Zaglobo, pač pa ga je ugledala Evica, ki se je vsa zardela in potem naglo obledela.

«Gospod poveljnik!» reče Melehovič Volo-dijevskemu. «Oni so že ujeti, kakor ste zapo-vedali.»

«Dobro! A kje so?»

«Po povelju sem jim dal obesiti.»

«Dobro! Ali so se že vrnili tvoji ljudje?»

«Nekaj jih je ostalo, da pokopljejo mrliča, drugi so prišli z menoj.»

V tem Novoveški dvigne glavo. Nenavadna osuplost se mu je čitala z obraza.

«Za Boga, kaj vidim?» reče.

Nato vstane, stopi pred Melehoviča in zakliče:

«Azija! Kaj delaš tukaj, postopač, lopov?»

Nato dvigne roko ter hoče prijeti Lipka za ovratnik, toda oni zahrumi, kakor bi usul perišče smodnika na ogenj, nato prebledi kakor mrlič, pograbi z železno roko Novoveškega in reče:

«Ne poznam vas! Kdo pa ste?»

Po teh besedah ga sune tako silno, da se Novoveški opoteče na sredo sobe. Od besnosti Novoveški ni mogel izpregovoriti nekaj časa; ko pa je zopet dobil sapo, je zakričal:

«Gospod poveljnik, to je moj človek in vrhutega ubežnik! Bil je od mladih let pri nas. Postopač, še taji to! To je moj človek! Eva, kdo je to? Kdo? Povej!»

«Azija!» odgovori Eva in vsa strepeta.

Melehovič je niti ne pogleda. Pač pa upre oči, iz katerih je žarelo nepopisno sovraštvo, v Novoveškega, stiskajoč z roko držalo svojega noža.

Pri tem se mu ustnice razširijo in brki mu jamejo migati, a izpod njih se mu zablisnejo beli zobje kakor razjarjeni zverini.

Častniki stopijo okrog njega. Barbka plane na sredo sobe med Melehoviča in Novoveškega.

«Kaj pomeni to?» vpraša, naježivši obrvi. Pogled nanjo nekoliko pomiri nasprotnika.

«Gospod poveljnik,» reče Novoveški, «to pomeni, da je to moj človek, Azija po imenu in — ubežnik. Ko sem služil kot vojak v mladih letih na Ukrajini, sem ga našel na pol živega na stepi in ga vzel s seboj. Tatar je po rodu. Vzrejal sem ga dvajset let v svoji hiši in učil se je obenem z mojim sinom. Ko mi je sin pobegnil, me je nadomeščal pri gospodarstvu, dokler se ni zaljubil v Evo. Ko sem to zapazil, sem ga dal preteptsti, on pa je zbežal nato. Kako se imenuje tukaj?»

«Melehovič.»

«To je izmišljeno ime. Njemu je ime Azija in nič drugače! Pravi, da me ne pozna, toda jaz ga poznam in Eva tudi.»

«Za Boga!» reče Barbka. «Torej ga je vaš sin pogostoma videl! Kako to, da ga ni spoznal?»

«Sin ga ni mogel spoznati, zakaj takrat, ko je pobegnil, je imel šele petnajst let; ta pa je bil potem še šest let pri nas, se v tem času močno izpremenil in tudi brki so mu zrastli. Toda Evica ga je takoj spoznala. Upam, da boste, gospodje, tukaj rajši verjeli domačinu nego temu pritepencu s Krima.»

«Gospod Melehovič je hetmanov častnik,» reče Barbka.

«Dovolite, gospod, da ga izprašam. Audiatur et altera pars!» se oglasi mali vitez.

Toda Novoveškega preoblada jeza.

«Gospod Melehovič! Kakšen gospod je to! Ta moj strežnik, ki se sedaj skriva pod tujim

imenom? Kar jutri mi pojde vodit pse na vrvici, a pojutrišnjem mu jih dam naštetih s palico, česar mi ne ubrani niti sam hetman, zakaj plemič sem ter poznam svojo pravico.»

Volodijevski pomigne z brki in reče že ostreje:

«Jaz pa nisem samo plemič, nego tudi polkovnik, ter takisto poznam svojo pravico. Postavnim potem že smete terjati nazaj svojega človeka ter se napotiti s pritožbo k hetmanu, toda tukaj zapovedujem jaz, ne pa kdo drug.»

Novoveški se takoj pomiri, ko se spomni, da ne govori samo s poveljnikom, nego tudi s prednikom svojega sina in vrhutega z najslavnejšim vitezom v ljudovladi.

«Gospod polkovnik,» de že z milejšim glasom. «Zoper vašo voljo ga ne vzamem, ampak dokažem svojo pravico ter vas prosim, da mi verjamete.»

«Melehovič, kaj praviš na to?» vpraša Volodijevski.

Tatar upre oči ob tla in molči.

«Zakaj to, da se imenuješ Azija, že vemo vsi!» dodá Volodijevski.

«Kakšnih dokazov je treba iskati,» reče Novoveški. «Ako je to moj človek, ima na prsih tetovirano ribo s sivo barvo.»

Ko Nenašinec to zasliši, odpre široko oči in usta; nato se prime za glavo in vzklikne:

«Azija-Tuhajbejevič!»

Vseh oči se obrnejo k njemu, on pa se je tresel, kakor bi se mu bile iznova odprle vse rane, in ponavljal:

«To je moj jetnik! To je Tuhaj-bejevič! Za Boga — to je on!»

Mladi Lipek pa ponosno dvigne glavo, premeri z ostrim pogledom vso družbo, si raztrga obleko na prsih in reče:

«Vidite tukaj ribo s sivo barvo! Jaz sem sin Tuhaj-beja! . . .»

VIII.

Vsi so umolknili, tako grozen vtisk je napravil nanje ime strašnega bojvnika. Zakaj on je bil, ki je s Hmelnickim vred potresal vso ljudovlado ter prelil morje krvi; on je bil poteptal Ukrajino, Volinj, Podolje in gališke pokrajine s konjskimi kopiti, porušil trdnjave in gradove, požgal vasi ter na stotine, dà, na tisoče ljudi odgnal v sužnost. Sin tega človeka je stal sedaj pred zbranimi častniki hreptovske posadke in dejal tem ljudem v oči: «Sivo ribo imam na prsih, Azija sem, kost od kosti Tuhaj-bejeve!» Toda v takratnih ljudeh je tičalo takšno spoštovanje do odličnikov, da se je Melehovič, navzlic vsej grozi, ki jo je zbudilo njegovo ime, visoko dvignil pri vseh, kakor bi bil vzel vso očetovo velikost nase.

In zrli so nanj strmeč, zlasti ženske, katerim je vsaka tajnost največja mičnost. On pa, kakor

bi bil zrastel sam pred seboj, je stal ponosno, držal glavo pokonci in rekel naposled:

«Onile plemič (pokazal je Novoveškega) pravi, da sem jaz njegov človek; jaz pa pravim, da je moj oče rabil boljše ljudi, nego je on, za podnožje svojih nog, ko je zasedal konja . . . Res je sicer, da sem bil pri njem in da se mi je pod njegovimi udarci hrbet zalival s krvjo, česar z božjo pomočjo ne pozabim nikdar . . . Melehovič sem se imenoval zato, da sem laže ušel njegovemu preganjanju. Toda sedaj, dasi mi je bilo mogoče pobegniti na Krim, služim tej domovini s krvjo in zdravjem, torej nisem čigav drugi, nego hetmanov. Moj oče je bil kanov sorodnik, na Krimu me je čakalo bogastvo in razkošje, jaz pa sem le ostal tukaj preziran, ker ljubim to domovino in ljubim tudi one, ki mi nikdar ne kažejo prijaznega obraza.»

Po teh besedah se prikloni Volodijevskemu, Barbki pa se prikloni tako nizko, da se skoro dotakne njenih kolen, potem pa, ne da bi koga pogledal, dene sabljo pod pazduho ter odide.

Nekaj časa so molčali vsi; prvi se je oglasil Zagloba.

«Aha, kje je gospod Snitko? Rekel sem mu, da zre temu Aziji volk iz oči, in res je to volkov sin!»

«Levov sin je!» odvrne Volodijevski, «in kdo vé, ali se ni potajil?»

«Za Boga! Ali ste opazili, gospodje, kako so se mu lesketali zobje, prav kakor staremu Tuhaju,

kadar je bil jezen!» reče Mušalski. «Že po tem edinem bi ga bil spoznal, ker sem starega Tuhaja videl pogostoma.»

«Ne tako pogostoma kakor jaz,» odgovori Zagloba.

«Sedaj umejem,» omeni Boguš, «zakaj so mu Lipki in Čeremisi tako naklonjeni. Saj je Tuhajevo ime med njimi nekako sveto. Za Boga živega! Da ta človek hoče, jih utegne do poslednjega odvesti v sultanovo službo in nam provzročiti veliko gorje!»

«Tega ne stori,» odgovori Volodijevski, «zakaj to, kar je dejal, da ljubi domovino in hetmana, je resnica. Sicer ne bi bil v naši službi, ker mu je lahko mogoče uiti na Krim ter ondi živeti v izobilju. Saj tega ni dosegel pri nas.»

«Tega ne stori,» ponovi Boguš, «zakaj ako bi hotel, bi bil storil kaj takega že prej. Nič ga ni oviralo.»

«Nasprotno,» dodá Nenašinec, «sedaj verjamem, da privede one izdajske stotnike nazaj v ljudovlado.»

«Gospod Novoveški,» reče zdajci Zagloba, «ako bi bili vedeli, da je to Tuhaj-bejevič, morda bi ga bili . . . nemara tako . . . kaj ne?»

«Naročil bi mu bil naštetí namesto tristo rajši tritisoč udarcev! Strela naj me udari, ako bi bil to opustil. Gospoda moja! Čudno se mi vidi, da ni kakor Tuhajev pes utekel na Krim. Morda je to zvedel šele nedavno, zakaj takrat, ko je bil pri

meni, tega še ni znal. Čudno se mi vidi in prosim vas, ne zaupajte mu. Poznam ga že dalje nego vi, gospodje, in vam pravim samo to: Zlodej ni tako nezanesljiv, stekel pes ni tako zdražljiv, volk ni tako krvoločen in okruten kakor ta človek. Zali je vam še slanina za kožo.»

«Kaj pravite, gospod!» reče Mušalski. «Videli smo ga pri delu pod Kalnikom, Humanom, Brac-lavom in ob stoterih drugih prilikah.»

«Pa ne pozablja ničesar, osveti se.»

«A kako je pobijal danes Azbove lopove! Kaj pravite k temu?»

Barbka je bila vsa razvnetá, tako se je zani-mala za te Melehovičeve dogodbe. Ker je pa hotela, da bi bil konec vreden začetka, je šepnila Evi Novoveški na uho:

«Evica, ti si ga ljubila? Priznaj in ne taji! Ljubila si ga in prepričana sem, da ga še ljubiš! Bodi odkritosrčna. Komu naj zaupaš, ako ne meni, ženski? V njem se pretaka skoro kraljevska kri. Gospod hetman mu podeli deset dostojanstev. Gospod Novoveški tudi ne bo nasprotoval. Bržkone te ima Azija še zmerom rad. Že vem, vem. Ne boj se! Zaupa mi. Takoj ga izprašam. Brez vseh muk mi prizna. Ali si ga zelo ljubila? Ali ga še ljubiš?»

Evica je bila kakor omračena. Ko ji je bil Azija razodel, da ji je naklonjen, je bila še skoro otrok; potem ga ni bila videla več let ter je nehala misliti nanj. Pač pa ji je ostal po njem spomin

na razdražnega dečka, ki je bil na pol tovariš njenega brata, na pol pa služabnik. Toda sedaj, ko ga je ugledala iznova, je stal pred njo lep junak, grozen kakor sokol, dostojnik in proslavljen četovalec in vrhutega sin sicer tujega, toda knežjega rodu. Torej se ji je tudi pojavil sedaj docela drugačen, in pogled nanj jo je ozaril in omamil. Spomini so se novič prebudili iz sanj. Njeno srce se ni moglo takoj zaljubiti v junaka, toda čutila je v sebi slast do ljubezni.

Ko Barbka ni mogla ničesar pozvedeti, je odšla z Zofijo Bosko in Evico v stransko sobo in jela tu iznova siliti vanjo.

«Evica, govori hitro, zelo hitro! Ali ga ljubiš?»

Gospodični Evici je gorelo lice. Bila je to črnolasa in črnooka gospodična ognjene krvi, in ta kri ji je vselej, kadar je kdo omenil ljubezen, udarila v obraz.

«Evica!» ponovi Barbka že desetič, «ali ga ljubiš?»

«Ne vem,» odgovori gospodična Novoveška po kratkem pomisleku.

«Ali ne tajiš? Oho! Že vem to. Samo ne obotavljaj se! Jaz sem tudi prva rekla Mihaelu, da ga ljubim — toda nič — in dobro! Imela sta se gotovo zelo rada. Aha, sedaj umejem. Zato je hodil mračen kakor volk, ker mu je bilo dolgčas po tebi. Toliko da ni usahnil. Kaj se je zgodilo med vama? Povej!»

«V kolarni mi je rekel, da me ljubi,» je šepnila gospodična Novoveška.

«V kolarni! . . . To je bilo prvič . . . ! A potem . . . Kaj?»

«Potem me je objel in me začel poljubljati . . . » je nadaljevala gospodična.

«Naj ga ne poznam tega Melehoviča! A ti kaj?»

«Jaz sem se bala kričati.»

«Bala se je kričati! Zofija, ali čuješ? A kdaj se je razkrila vajina ljubezen?»

«Oče je prišel ter ga udaril s čakunom, potem je pretepel tudi mene, njega pa je dal pretepti tako, da je siromak ležal štirinajst dni.»

Zdajci se je Novoveška razjokala nekoliko od žalosti, nekoliko od zadrege. Videča solze, se je razjokala tudi Zofija Boska in modre oči so se ji zalile s solzami. Barbka pa je jela tolažiti Evo:

«Vse se še izide dobro. To je moja skrb. Mihaela in Zaglobo zaprežem v delo. Pregovorim ju, ne boj se! Bistroumju gospoda Zaglobe se ne ubrani nihče. Niti ne poznaš ga. Ne jokaj se, Evica; čas je, da gremo k večerji.»

Melehovič ni prišel k večerji. Sedel je v svoji sobi, si grel na kominu žganjico s strdjo ter jo odlival v manjšo posodo, jo pil in pri tem grizel suhor. Gospod Boguš je prišel že pozno ponoči k njemu, da sta razpravljala novice.

Tatar ga posadi na stolec, prevlečen z ovčjo kožo, postavi predenj čašo tople pijače in ga vpraša:

«Ali me hoče gospod Novoveški še zmerom imeti za hlapca?»

«O tem ni treba niti govoriti,» odgovori Boguš. «Prej bi se utegnil oglasiti zate gospod Nenašinec, pa tudi ta nima pravice do tebe, zakaj njegova sestra je že davno umrla, ali pa si sama nikakor ne želi premeniti usodo. Gospod Novoveški ni vedel, kdo si, ko te je kaznoval zaradi dotike z njegovo hčerko. Sedaj pa hodi kakor omračen, zakaj dasi je njegov oče provzročil naši domovini dokaj zla, je bil vendar znamenit bojevnik in — najsi bo, kakor hoče — kri ni voda! Za Boga! Nihče ti tukaj ne skrivi lasu, dokler zvesto služiš domovini, zlasti ne zato, ker imaš mnogo prijateljev.»

«Zakaj naj ne bi ji služil zvesto?» odgovori Azija. «Moj oče vas je pobijal, toda bil je pogan, jaz pa spoznavam Kristusa.»

«To je to! To je to! Ne moreš se vrniti na Krim, kvečjemu, če se odpoveš veri. Ker pa s tem izgubiš tudi izveličanje, ne morejo niti zemeljske dobrote, niti dostojanstva nadomestiti te izgube. Res, še hvalo si dolžan gospodu Nenašincu in gospodu Novoveškemu, zakaj prvi te je oprostil iz poganskih rok, drugi pa te je odgojil v pravi veri.»

Azija odgovori:

«Vem, da sem jima dolžan hvalo, in hočem ju tudi nagraditi. Prav ste govorili, ko ste dejali, da sem tu užil toliko dobrot.»

«Govoriš tako, kakor bi imel grenčico v ustih; toda računaj sam, koliko prijateljev imaš.»

«Njegova milost, gospod hetman, mi je posebno naklonjen — to bom ponavljal do smrti — ali še kdo drug — ne vem.»

«A tukajšnji poveljnik? Ali misliš, da bi te izdal v čigave roke, najsi bi tudi ne bil sin Tuhajev? In ona! Gospa Volodijevska? Čul sem, kaj je govorila o tebi pri večerji . . . Dà, še preden te je Novoveški spoznal, se je potegnila zate! Gospod Volodijevski je pripravljen storiti zate vse, ker razen nje ne vidi sveta; sestra pa ne more brata ljubiti bolj, nego ljubi ona tebe. Ves večer je imela tvoje ime v ustih . . .»

Mladi Tatar je sklonil glavo ter jel pihati v čašo tople pijače; ob pihanju se mu je spodnja ustnica pomeknila nekoliko naprej, zato je bil videti kakor pravi Tatar. Gospod Boguš, to videč, mu reče:

«Bog vé, kako zelo si v tem hipu podoben staremu Tuhaj-beju! Dobro sem ga poznal, videl sem ga na kanovem dvoru in na bojišču; potoval sem v njegovo stolico vsaj dvajsetkrat.»

«Bog naj blagoslovi pravičnike, a kuga naj zadavi tlačitelje!» odgovori Azija. «Naj živi hetman!»

Gospod Boguš izpije ter reče:

«Naj živi zdrav še dokaj let! Sicer nas je le peščica, ki stojimo pri njem, toda vsi smo pravi vojaki. Bog daj, da se ne vdamo tem lakomnikom, ki samo zborujejo ter kujejo izdajstvo proti kralju. Lopovi! Mi stojimo tu podnevi in ponoči pred

sovražnikom, oni pa tam vozijo polne neške mesa in prosa ter bobnajo z žlicami po njih! To je njih delo. Gospod hetman pošilja poslanca za poslanecem, prosi pomoči za Kamenec in napoveduje njega prepast, kakor je Kasandra napovedovala prepast Ilije in rodu Prijamovega, a ti ne mislijo na nič, nego neprestano zasledujejo, kdo se je pregrešil zoper kralja.»

«O čem govorite, gospod?»

«Eh, nič! Samo primerjal sem naš Kamenec Troji, in o Troji si bržkone že slišal. Naj le nastanejo nekoliko mirnejši časi, pa ti hetman preskrbi domovinstvo. Že se bližajo časi, ko za tako priliko ne bo sile, samo če se hočeš pokriti s slavo.»

«Bodisi da se pokrijem s slavo, ali pa da mene pokrije črna zemlja. Še začujete o meni, kakor je Bog v nebesih.»

«Kaj pa oni? Kaj Kričinski? Ali se vrne ali ne? Kaj dela sedaj?»

«Oni stoje ondi ter se pripravljajo na prezmovanje. Nekateri so na Urijski stepi, drugi pa še dalje. Težko se jim je sporazumljati med seboj, ker so daleč vsaksebi. Pripravljani pa so, da se vrnejo na pomlad v Drenopolje ter vzamejo kar največ živeža s seboj.»

«Za Boga! To je nekaj važnega. Ako bo v Drenopolju velik vojaški kongres, pa je vojna z nami neizogibna. To je treba takoj poročiti hetmanu. Ta si tudi že domišlja, da se vname vojna, toda to bi bilo že docela zanesljivo znamenje.»

«Halim mi je dejal, da se celo sam sultan napravlja na pot v Drenopolje.»

«Hvaljeno bodi ime Gospodovo! Toda mi imamo le peščico vojakov. Vsa naša nadeja je kamenska trdnjava. Ali stavi Kričinski kaj pogojev?»

«Pritožb zapisujejo več nego pogojev. Splošna pomilostitev, vrnitev pravic in privilegij plemstvu, kakršne je imelo v prejšnjih časih, in ohranitev prejšnjih dostojanstev — to je vse, kar zahtevajo. Ker pa jim je sultan že priznal več, se še obotavljajo.»

«Kaj praviš? Kako jim more sultan priznati več nego ljudovlada? V Turčiji vlada absolutum dominum, a vse pravice so zavisne zgolj od sultanove dobre volje. Najsi bi tudi ta, ki živi in vlada sedaj, izvršil vse obljube, njegov naslednik jih lahko prelomi in potepta, kadarkoli se mu poljubi. Toda pri nas je privilegij sveta reč, in kogar poplemenitijo, temu sam kralj ne more vzeti ničesar.»

«Pravijo, da so bili plemiči; ker pa so ravnali z njimi kakor z dragonci, so jim staroste naročali opravljati časih dela, katerih je prosto ne le plemstvo, nego celo ubožno bojarstvo.»

«Ako jim hetman obljubi . . .»

«Nihče izmed njih ne dvoji o hetmanovi velikodušnosti, in vsi ga potihoma ljubijo v srcu, mislijo si pa takole: Hetmana smatra celó plemstvo samo za izdajico, na kraljevem dvoru ga sovražijo ter mu prete s sodbo — kaj more torej storiti?»

Gospod Boguš si jame drgniti čelo.

«Torej kaj?»

«Torej sami ne vedo, kaj naj store? Ter ostanejo pri sultanu?»

«Nikakor.»

«Tako? A kdo jim zapove, naj se vrnejo v ljudovlado?»

«Jaz!»

«Kako to?»

«Jaz sem sin Tuhaj-bejev.»

«Azija,» reče Boguš črez nekaj časa, «ne tajim, da se morejo zaljubiti v tvojo kri in tvojo slavo, dasi so to naši Tatarji in je bil Tuhaj-bej naš sovražnik. Umejem to, zakaj tudi pri nas je plemstvo, ki ponosno pripoveduje, da je bil Hmelnicki plemič in potomec ne kazaškega, nego našega naroda, namreč Mazur . . . No, in vendar je bil lopov, da dobiš v peklu iztežka hujšega — vendar pa je bil znamenit bojevnik in zato ga vsi radi priznavajo za svojega. Takšna je že človeška narav. Da bi ti pa vendar tvoja Tuhajeva kri dajala pravico zapovedovati vsem Tatarjem, temu ne vidim pravega vzroka.»

Azija je nekaj časa molčal, nato je oprl roke ob noge in dejal:

«Torej vam, gospod podtočaj, povem, zakaj me Kričinski sluša in zakaj me slušajo drugi. Zakaj razen tega, da so preprosti Tatarji, jaz pa knez, tiče v moji glavi še druge misli in druga moč . . .»

«Kakšne misli, kakšna moč?»

«Tega celo ne morem povedati,» odgovori Azija rusinski. «Zakaj sem pripravljen na reči, katerih se ne bi drznil kdo drug? Zakaj mislim na reči, na katere ne bi mislil kdo drug?»

«O čem govorite? Na kaj mislite?»

«Mislim na to, ako bi mi gospod hetman dal voljo in pravico, kako bi mu ne le vrnil one stotnike, nego privedel celo pol orde v hetmanovo službo. Kaj, ali je res malo praznega sveta na Ukrajini in na Divjih poljih? Hetman naj samo proglasi, da Tatarja, ki pride v ljudovlado, poplemenitijo, da ga ne bodo preganjali zaradi vere, da bo služil v svojih praporih in da bodo vsi imeli svojega hetmana, kakor ga imajo kazaki — pa zastavim glavo, da Tatarji zagomaze po Ukrajini kakor mravlje . . . Pridejo Lipki, Čeremisi, dobruški in belgrajski Tatarji, pridejo celo oni s Krima, priženo črede ter dospo z ženskami in otroki. Ne majajte, gospod, z glavo, zakaj pridejo, kakor so prišli nekdani, ki že dolga stoletja zvesto služijo ljudovladi. Na Krimu in tudi po drugod jih tlačijo kan in načelniki, tu pa postanejo plemiči, ki bodo imeli sablje ter pojdejo pod svojim hetmanom na bojišče. Prisezam vam, da pridejo, zakaj časih umirajo za lakoto. Kadar se razširi med njimi novica, da jih kličem jaz, pooblaščen po hetmanu, da jih kliče sin Tuhaj-bejev — pa jih pride sem na tisoče.»

Boguš se prime za glavo.

«Za Boga! Azija! Odkod ti prihajajo take misli v glavo? Kaj bi bilo to?»

(Str. 140.) Azija vzdigne glavo: «Prihodnji hetman tatarski!»

«Bil bi nastanjen na Ukrajini narod tatarski, kakor je sedaj kazaški! Kazakom ste priznali pravice, zakaj ne bi takih priznali nam? Vprašujete, gospod, kaj bi to bilo. Ne bilo bi drugega Hmelnickega, zakaj mi bi kazakom takoj stopili za vrat; ne bilo bi kmetiških uporov, niti klanja, niti pustošenja, dà, ne bilo bi Dorošenke, zakaj brž, ko bi se kje kdo dvignil, bi ga jaz prvi prignal na vrvi hetmanu pod noge. A ko bi vas hotela napasti turška moč, bi se borili s sultanom; ako bi se pridrevil na vas kan, bi se topli s kanom. Ni še davno temu, kar so Lipki in Čeremisi delali tako, najsi so bili še mohamedanske vere. Zakaj ne bi tega učinili tudi mi, Tatarji poljske ljudovlade? Mi plemiči? Sedaj, gospod, računajte: Ukrajina mirna, kazaki, držani na uzdi, varstvo pred Turkom, za mnogo tisoč vojakov več — to je, na kar sem mislil, kar mi je prišlo v glavo — to je, zaradi česar me slušajo Kričinski, Adurovič, Moravski in Tvorovski, to je, zaradi česar so pripravljeni, pol Krima sklicati na noge, brž ko zakličem.»

Boguša so te Azijeve besede tako osupnile, kakor da so se stene sobe, kjer sta sedela, zdajci razmeknile in kakor bi bil ugledal hipoma novo, neznano krajino. Dalje časa ni mogel izpregovoriti besedice, samo gledal je malega Tatarja, ki je jel hoditi s širokomi koraki po sobi ter naposled rekel:

«Brez mene bi se ta stvar ne dala izvesti, zakaj sin sem Tuhaj-bejev in od Dnepra do Dunava ni slavnnejšega imena med Tatarji.»

Črez nekaj časa dodá:

«Kaj je meni do Kričinskega, Tvorkovskega in drugih? Tu ne pojde le za nekoliko tisoč Lipkov in Čeremisov, nego za vso ljudovlado. Pravijo, da bo na pomlad velika vojna s sultanom; toda samo dovolite mi, in pripravim vam med Tatarji takšen krop, da si sam sultan opari roke v njem.»

«Za Boga! Kdo si ti, Azija?» vzklikne Boguš. Azija dvigne glavo:

«Prihodnji hetman tatarski!»

Svetloba s kamina je padla v tem hipu na Azijo ter osvetlila njegovo kruto, a obenem lepo lice. Gospodu Bogušu se je zdelo, da stoji nekakšen drug človek pred njim, takšna velikost in ponositost je odsevala s postave mladega Tatarja. Boguš je začutil, da govori Azija resnico. Ako bi bil podoben hetmanov poziv razglašen, bi se Lipki in Čeremisi brez dvojbe vsi vrnili in še drugih Tatarjev bi prišla velika množica. Stari plemič je dobro poznal Krim, kjer so ga bili dvakrat ujeli; ko ga je potem hetman odkupil, je hodil tja kot poslanec. Poznal je bakčisarajski dvor, poznal ordo, nastanjeno od Dona do Dobruča; vedel je, da celi rodovi pozimi umirajo za lakoto, da se Tatarjem gnusi despotizem in tiranstvo kanovih načelnikov, da se tudi na Krimu pogostoma vnema vstaja, in razumel je takoj, kako bi rodovitna zemlja in predprave gotovo privedle narod do tega, da zapusti svoje pretesne nasebine.

Prišli bi tem rajši, ker bi jih klical sin Tuhaj-bejev. On edini bi mogel storiti kaj takega, nihče

drug. On bi s slavo svojega očeta utegnil razburiti rodove, naščuvati polovico Krima na drugo polovico, sklicati divje belgrajske orde ter potresti vso moč kanovo, dà, tudi sultanovo!

Ko bi torej hetman hotel izkoristiti priliko, bi smel Tuhaj-bejevega sina smatrati za človeka, ki mu je ga poslal sam Bog.

Torej je gospod Boguš začel docela drugače zreti na Azijo ter se čimdalje bolj čuditi temu, da so mu prišle podobne misli v glavo. Kar znoj se je nabral vitezu na čelu, tako so se mu zdele ogromne. Vendar pa mu je še dokaj dvoma ostalo v duši, zato je dejal črez nekaj časa:

«Ali veš, da bi spričo tega nastala vojna s Turkom?»

«Vojna nastane tako ali tako. Zakaj bi sicer naročali ordi iti pod Drenopolje! Le ako nastanejo zapreke v sultanovi državi, morda ne pride do vojne; ako pa bo treba iti na bojišče, bi mogla polovica orde stati na naši strani.»

«Za vsak ugovor ima lopov razlog,» pomisli Boguš. «Glava se mi vrti,» de črez nekaj časa. «Glej, Azija, vsekakor je to težavna stvar. Kaj bi rekel kralj, kaj kancelar, kaj bi rekli stanovi, kaj plemstvo, ki večinoma hetmanu ni naklonjeno?»

«Meni je treba samo hetmanove dovolitve na papirju; ko bomo sedeli tukaj, naj se nam le rogajo. Kdo bi nas odrival in s čim? Radi bi dobili Zaporozce iz Siča, toda ne morete jih.»

«Gospod hetman se prestraši odgovornosti.»

«Za hetmana se potegne petdesettisoč tatarskih sabelj, razen one vojske, ki jo ima v rokah.»

«A kazaki? Kazake si pozabil. Ti se takoj upro.»

«Zato smo tukaj potrebni, da bo visel naš meč nad kazaškim vratom. Na koga se opira Dorošenko? Na Tatarje. Ako vzamem jaz Tatarje v roke — se bo moral Dorošenko zgruditi pred hetmanom v prah.»

Po teh besedah Azija iztegne roko, razprostre prste kakor orel kremplje, pograbi sabljo za ročnik in reče:

«Evo, mi pokažemo kazakom pravico! Naši hlapci bodo, mi pa bomo najemniki Ukrajine! Čujte, gospod Boguš, mislite si, da sem majhen človek, toda nisem tako majhen, kakor se zdi Novoveškemu, tukajšnjemu poveljniku, častnikom in vam, gospod Boguš! Razmišljal sem o tem podnevi in ponoči, da sem kar shujšal, da mi je lice upadlo — glejte, gospod — in zagorelo. Toda to, kar sem si izumil, sem dobro izumil, in zaraditega vam pravim, da tiči v meni moč in svet. Sami vidite, da so to velike reči. Pojdite torej k hetmanu, in sicer hitro! Pripravite ga, naj mi dá pismo; za stanove se jaz ne bom menil. Hetman je velikodušen človek, spoznal bo, da svetujem prav. Povejte hetmanu, da morem jaz, sin Tuhaj-bejev, učiniti kaj takega. Pripravite ga, naj mi pritegne. Samo za Boga, zgôdi se to hitro, dokler še na stepi leži sneg, pred pomladjo, zakaj na pomlad se vname vojna! Pojdite ter se vrnite kmalu, da bom vedel, kako in kaj.»

Gospod Boguš ni niti zapazil, da mu Azija govori z zapovedujočim glasom, kakor bi bil že hetman in bi svojemu častniku dajal naročila.

«Jutri hočem še počivati,» odgovori, «pojutrišnjem pa odidem. Daj Bog, da dobim hetmana v Javorovem! Z odlokom ne bo odlagal dolgo; takoj prejmete odgovor.»

«Kaj mislite, gospod? Ali hetman odobri moj predlog?»

«Mogoče, da te pozove k sebi, zato ne hodi sedaj v Raškov, zakaj odtod imate bliže v Javorov. Ali ti pritegne, ne vem, vendar pa bo resno preudarjal to stvar, ker je jako važna. Za Boga živega, tega nisem pričakoval od tebe; sedaj pa vidim, da si nenavaden človek in da te je Bog namenil še za kaj velikega. No, Azija! Azija! Namestnik v liptovskem praporu, in takšne reči mu rojijo po glavi, da človeka kar zona obhaja! Sedaj se ne bom čudil več, ako bi tudi ugledal čapljino pero na tvojem klobuku in bunčuk nad tvojo glavo. Verujem tudi, kar praviš, da so te te misli mučile ponoči . . . Takoj pojutrišnjem odidem, samo nekoliko se odpočijem prej, pa tudi sedaj grem, ker je že pozno in mi ropota v glavi kakor v mlinu. Z Bogom, Azija! . . . Po sencih me ščegače, kakor bi bil pijan . . . Z Bogom, Azija, sin Tuhaj-bejev!»

Po teh besedah stisne Boguš Tatarju shujšano roko in krene k vratom; toda na pragu še obstane in reče:

«Kako to . . . Nova vojna za ljudovlado . . . pripravljen meč nad kazaškim vratom . . . Doroš spokorjen . . . nemiri na Krimu . . . turška moč oslabljena . . . konec napadov na Rusijo . . . Za Boga!»

To rekši, odide. Azija je zrl nekaj časa za njim in šepetal:

«Dà, meni pripada bunčuk, bulava in hote ali nehote — ona! Sicer gorje vam!»

Potem je popil žganjico iz čutare in legel na ležišče, pokrito s kožami in stoječe v kotu sobane. Ogenj na ognjišču je gasnil in skozi okno je gledal blede mesec, ki se je bil povzpел že precej visoko na hladno, zimsko nebo. Azija je ležal nekaj časa mirno, toda očitno ni mogel zaspati. Naposled je vstal, se približal k oknu in se zagledal v luno, plavajočo kakor ladja po neizmernem nebeškem prostranstvu.

Mladi Tatar je dolgo ogledoval luno; naposled pa je pritisnil pesti tesno k prsim, dvignil oba palca, in iz njegovih ust, ki so še trenutek prej spoznavala Kristusa, je prišla na pol pesem, na pol zategla molitev:

«Laha i Lallah, Laha i Lallah — Mohamet Rossulah! . . .»

IX.

Barbka je takoj drugo jutro pozvala moža in gospoda Zaglobo na posvet, kako naj bi se združilo onih dvoje ljubečih in drugo po drugem koprnečih src. Oba sta se smejala njeni vnemi

Založba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

~~~~~ v Ljubljani ~~~~~

Kot darila trajne vrednosti priporočava na-
~~~~~ stopna literarna dela svoje zaloge: ~~~~~

Aškerc A., *Balade in romance*. 8°, 155 strani, 2 K.
Elegantno vezane 4 K.

— *Lirske in epske poezije*. 8°, 160 strani, 2 K 60 h.
Elegantno vezane 4 K.

— *Nove poezije*. 8°, 222 strani, 3 K. Elegantno
vezane 4 K.

— *Izmajlov v Red sv. Jurja v Tujka*. Tri drame.
8°, 113 strani, broširane 2 K.

Baumbach R., *Zlatorog*, Planinska pravljica, poslovenil
A. Funtek. 8°, 95 strani. Elegantno vezan 4 K.

Bedének Jakob, *Od pluga do krone*. Zgodovinski
roman iz minulega stoletja. 8°, 270 strani, 2 K; v
platno vezan 3 K.

Brezovnik Anton, *Šaljivi Slovenec*. Zbirka najboljših
kratkočasnic iz vseh stanov. Druga, povsem predelana
in za polovico pomnožena izdaja. 8°, 308 str., 1 K 50 h.

— *Zvončki*. Zbirka pesni za slovensko mladino. 8°,
356 strani, vezan 1 K 50 h.

Dimnik Jakob, *Avstrijski junaki*. 8°, 126 strani, s
17 podobami. Elegantno vezani 1 K 80 h.

Funtek Anton, *Godec*. Poleg narodne pravljice o
Vrbskem jezeru. 8°, 100 strani, elegantno vezan
2 K 50 h.

Gregorčič Simon, *Poezije I*. Druga, pomnožena izdaja.
8°, 160 strani, elegantno vezane 3 K.

Založba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

~~~~~ v Ljubljani ~~~~~

Haymerle dr. Frančišek, vitez, Životopisni obrazi
iz obsega obrta, umetnosti in industrije, preložil
Anton Funtek. 8°, 100 strani, vezani 1 K.

Kosi Anton, Zlate jagode. Zbirka basni za slovensko
mladino in preprosto ljudstvo. 8°, 148 strani, vezane
1 K.

Majar H., Odkritje Amerike. Poučno zabavna knjiga
v treh delih: I. Kolumbus, II. Kortes, III. Pisar, 8°,
440 strani, vezana 2 K.

Scheinigg J., Narodne pesmi koroških Slovencev.
16°, 463 strani, 2 K, elegantno vezane 3 K 30 h.

V nobeni knjižnici se ne bi smelo pogrešati:

Prešeren dr. France, Poezije. Druga, ilustrirana
izdaja. 4°, 5 K, v platno vezane 6 K 40 h, v ele-
gantnem usnju vezane 9 K.

— *Poezije.* Ljudska izdaja 1 K, v platno vezane
1 K 40 h.

Stritar Josip, Zbrani spisi. Sedem zvezkov 35 K, v
platno vezani 43 K 60 h, v pol francoski vezbi
48 K 40 h.

Tavčar dr. Ivan, Povesti. Pet zvezkov po 2 K 40 h,
v platno vezani po 3 K, v pol francoski vezbi po
4 K 20 h.

Levstikovi zbrani spisi, uredil Frančišek Levec.
Pet zvezkov 21 K, v platno vezani 27 K, v pol
francoski vezbi 29 K, v najfinejši vezbi 31 K.

Sešitek 11.

Mali vitez

Pan Volodijevski

Zgodovinski roman

Spisal H. Sienkiewicz

Po poljskem izvirniku poslovenil Podravski

V Ljubljani 1903

Natisnila in založila
Kleinmayr & Bamberg

Podpisana založna knjigarna se je odločila izdati slovenski prevod znamenitega romana «Pan Volodijevski» («Mali vitez»), ki ga je spisal Henrik **Sienkiewicz**, vsemu svetu znani poljski pisatelj romanov «Quo vadis?», «Z ognjem in mečem», «Križarji» i. t. d. Zanimiva zgodovinska snov polna življenja, izborna očrtani zgodovinski tipi, vseskozi dovršena tehnika, vse to je porok, da se točni prevod, ki ga je priredil **M. Podravski**, priljubi slovenskemu občinstvu tako, kakor je do cela vreden.

Roman izide, **bogato ilustriran**, v 25 sešitkih, obsežnih po 2 do 2½ pole; posamezni sešitki po 40 h se bodo izdajali na vsakih 14 dni.

V Ljubljani, meseca novembra 1902.

Založna knjigarna

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

ter je nista nehala dražiti; ker pa sta bila vajena, docela ustrezati temu razvajanemu detetu, sta ji jela naposled pomagati.

«Najbolje bi bilo,» reče Zagloba, «pregovoriti starega Novoveškega, naj ne jemlje dekleta s seboj v Raškov, zakaj že je napočil hlad in pot še ni popolnoma varna. Zaljubljenca se bosta tu večkrat videla; naposled pa se res zaljubita drug v drugega.»

«To je izvrstna misel!» zakliče Barbka.

«Ali je izvrstna ali ne,» odgovori Zagloba, «to ti pravim, da ju nikdar ne izpustiš izpred oči. Ženska si ter ju naposled zbližáš, zakaj ženska zmerom doseže svoj namen; pazi samo, da tudi zlodej pri tem ne izvrši svojega. Sramotno bi bilo, ko bi se to zgodilo pod tvojim nadzorstvom.»

Barbka skoči proti Zaglobi kakor mačka, nato pa reče:

«Hvalite se, da ste bili v mladosti Turek, pa si mislite, da je vsak Turek tak. Azija pa ni tak!...»

«Ta ni Turek, ampak Tatar! Ličen fant! Hotel bo biti za poroka svoji tatarski ljubezni!»

«Oba mislita prej na jok od prevelike žalosti... Eva je pri tem najvrlejša dekle!»

«Samo ličece ima tako, kakor bi ji bil kdo napisal na čelo: ‚Ná poljub!‘ Kavka je to! Včeraj sem zapazil: Kadar sedi pri mizi lepemu mladeniču naproti, diha tako urno, da mora držati celo krožnik, sicer bi ga ji odnesla sapa. To je kavka, ti pravim!»

«Ali hočete, da odidem?»

«Kadar gre za svatbo, ne odideš, poznam te. Sicer pa imaš še dovolj časa, zakaj snubiti ljudi je posel osivelih žensk. Gospa Boska mi je včeraj dejala, da te je imela za sina gospoda Volodijevskega, ko si se vračala v hlačah s pohoda. Ne ljubiš ugleda, pa tudi ugled ne ljubi tebe, kar se vidi že iz tvoje postave. Pravi dijak, kakor Boga ljubim! Sedaj so na svetu drugačne ženske. V mojih časih, ko je katera sedla na klop, je klop tako zaškripala, kakor bi bil kdo psu stopil na rep, ti pa bi mogla sesti na mačko ter jezdit na njej, ne da bi bila prenadležna tej živali . . . Pravijo tudi, da ženske, ki jamejo snubiti same, ostanejo brez potomcev.»

«Ali je to res?» vpraša mali vitez vznemirjen.

Zagloba se spusti v smeh, Barbka pa pritisne rožnato lice k moževemu in reče polglasno:

«Eh, Mihael! O prvi priliki pojdeva na božjo pot v Čenstohov; morda najsvetejša Gospa kaj izpremeni!»

«To je res najboljši pomoček,» pritrdi Zagloba.

Volodijevski in žena se objameta, potem pa povzame Barbka:

«A sedaj govorimo o Aziji in o Evi, kako bi jima bilo pomagati. Nam je dobro, bodi dobro i njima.»

«Brž, ko Novoveški odide, jima bo bolje,» reče mali vitez, «zakaj vpričo njega se ne bi mogla videti, zlasti ne zato, ker Azija starca sovraži.

Toda ko bi mu starec dal Evo, bi pozabil staro jezo in jela bi se vzajemno ljubiti kakor sorodnika. Po mojem mnenju mladih dveh ni treba zbliževati, ker se itak ljubita, nego najprej je treba pomiriti starca.»

«To je kaj trdovraten človek!» reče gospa Volodijevska.

Zagloba pa odgovori:

«Barbka, misli si, da imaš hčerko in da bi jo morala dati Tatarju.»

«Azija je knez!» odgovori Barbka.

«Ne tajim, da je bil Tuhaj-bej potomec velikega rodu — pa tudi Hasling je bil plemič, in vendar ne bi ga bila Kristina Drogojevska nikdar vzela, da ni imel našega domovinstva.»

«Torej se pobrinite, da ga Azija dobi.»

«To je lahko! Ako bi ga kdo pripustil h grbu, bi moral zbor to izvolitev potrditi; temu pa je treba časa in pokroviteljstva.»

«Mrzi mi, da je treba časa, zakaj pokroviteljstvo bi se že dobilo. Gospod hetman bi Aziji gotovo ne odtegnil pomoči, ker ima rad vojake. Mihael, piši gospodu hetmanu! Ali hočeš tinto, pero in papir? Takoj piši. O, vse ti prinesem, celo svečo in pečat, ti pa sedi ter piši nemudoma!»

Volodijevski se zasmije.

«Vsemogočni Bog!» reče, «prosil sem te vrle, razsodne žene, ti pa si mi dal vrtavko.»

«Le govori tako, le govori, pa ti umrem.»

Nekoliko preglasna si!» zakriči mali vitez.
«Preglasna! Fej! Fej! Od tega dobi pes uroke!»

Nato se obrne k Zaglobi:

«Ali ne poznate takih besed, s katerimi se odpravlja urok?»

«Poznam jih in tudi odpravljaj sem ga že!»

«Piši!» zakliče Barbka, «sicer skočim iz kože.»

«Celih dvajset pisem bi napisal, samo da ti ustrežem, dasi ne vem, komu naj to hasne, zakaj tu celo sam hetman ne opravi ničesar, a pokroviteljstvo utegne samo v ugodnem času ponuditi komu. Draga Barbka! Gospodična Novoveška ti je zaupala svojo tajnost. Toda z Azijo še nisi govorila ter niti ne veš, ali Novoveško še ljubi ali ne.»

«Ali! Ne ljubi! Kako je ne bi ljubil, ko je jo pa poljubil v kolarnici! Aha!»

«Dušica zlata!» reče Zagloba smehoma. «Taka je, kakršen je novorojenec, samo da suče jezik dokaj bolje. Draga moja, ako bi hotela jaz in Mihael poročati vse, ki so se slučajno kje poljubili, bi morala takoj sprejeti mohamedansko vero, jaz bi moral biti padišah, on pa krimski kan, kaj, Mihael! Kaj? Ali ni res?»

«Mihaela sem imela že enkrat na sumu, še tedaj, ko še nisem bila njegova!» reče Barbka.

In položivši prste na oči, je nadaljevala:

«Le vihaj si brčice, le vihaj jih! Tega ne utajiš! Vem, vem! Pa tudi ti veš... pri Ketlingu!...»

Mali vitez si res zaviše brke, da je bil videti pogumnejši in da je laže skril zadrego; naposled reče, da bi zasuknil razgovor drugam:

«Torej ne veš, ali Azija še ljubi Novoveško?»

«Počakajta, izprašam ga na štiri oči. Toda zaljubljen je! Mora biti zaljubljen! Sicer ga ne bi hotela niti videti!»

«Bog vé, da ga res še pripravi do tega!» reče Zagloba.

«In pripravim ga, ko bi morala tudi vsak dan na samem govoriti z njim!»

«Najprej ga izprašaj,» reče mali vitez. «Morda ti ne prizna takoj, ker je divjak. Ne bo škodovalo! Polagoma si pridobiš njegovo zaupnost, ga bolje spoznaš in razumeš in šele potem boš vedela, kaj je storiti.»

Rekši se mali vitez obrne k Zaglobi:

«Na videz je boječa, toda bistrournna.»

«Koze so vse bistrournne!» reče Zagloba resno.

Daljši razgovor jim ustavi Boguš, ki pade kakor bomba v sobo. Toliko da poljubi Barbki roke, zakriči:

«Zlodej vzemi tega Azijo! Vso noč nisem zatisnil očesa!»

«Kaj vam je storil Azija?» vpraša Barbka.

«Ali veste, gospoda, kaj sva delala včeraj?»

In gospod Boguš jame z izbuljenimi očmi gledati vse tri.

«Kaj?»

«Zgodovino, kakor Boga ljubim, zgodovino. Ne lažem — zgodovino!»

«Kakšno zgodovino?»

«Zgodovino poljske ljudovlade. To je, naravnost bodi rečeno, velik človek. Celo sam gospod Sobijeski se začudi, ko mu razkrijem Azijeve misli. Velik človek, vam ponavljam. Žal mi je, da ne morem povedati več. Prepričan sem, da bi se začudili prav tako, kakor sem se začudil jaz. Samo toliko morem reči, da dospe Bog vé kam, ako se mu posreči njegov načrt.»

«Na primer!» reče Zagloba, «morda ga postavijo celo za hetmana?»

Gospod Boguš se prime za bok.

«Dà! za hetmana! Žal, da ne morem reči več . . . za hetmana ga postavijo in basta!»

«A morda za pasjega hetmana? Ali pa bo poganjal vole? Čabanje imajo tudi svoje hetmane. Fej! Kaj pravite, gospod podtočaj? Da je sin Tuhaj-bejev — no, prav, toda ako bi ga postavili za hetmana, za kaj pa naj postavijo mene, zakaj Mihaela in za kaj vas samega? Kvečjemu da postanemo po Božiču Trije kralji, ko se Gašpar, Melihar in Baltazar zahvalijo za svojo čast. Mene je vsaj plemstvo izvolilo za regimentnika, samo da sem zaradi prijateljstva odstopil to čast Pavlu* — toda vaših napovedi res ne umejem!»

* Tu se govori o Pavlu Sapiehi, vojvodi vilenskemu in velikem hetmanu litevskem.

«A pravim vam, da je Azija velik človek!»

«Tudi jaz sem dejala tako!» reče Barbka in se obrne k vratom, skozi katera so jeli prihajati domači gostje.

Prišla je gospa Boska z modrooko Zofijo in gospod Novoveški z Evico, ki je bila še mičnejša nego sicer. Spala je bila slabo, ker so jo vznemirjale čudne sanje. Sanjalo se ji je o Aziji, samo da je bil še lepši in bolj usiljen nego kdaj prej.

Evici je kar kri silila v lice ob spominu na te sanje, zakaj zdelo se ji je, da jih vsakdo spozna na njej — na očeh.

Toda nihče se ni menil zanjo; vsi so pozdravljali le gospo poveljnikovo. Nato je jel Boguš novič govoriti o Azijski velikosti in o njegovem velikem poslanstvu, in Barbka je bila zelo vesela, da ga morata Evica in gospod Novoveški poslušati. Stari plemič se je bil od prvega sestanka s Tatarjem že precej potolažil in je bil dokaj mirnejši. Že ga ni več terjal zase kot svojega človeka. Spoznanje, da je Azija tatarski knez in sin Tuhaj-bejev, se je bilo močno prikupilo tudi njemu. Začuden je poslušal besede o njegovem nenavadnem junaštvu ter o tem, da mu je hetman zaupal tako znamenit posel: privabiti Lipke in Čeremise nazaj v ljudovlado. Časih se je Novoveškemu celo zdelo, da se pogovarjajo o kom drugem, tako je zrasel Azija kot nenavaden človek v njegovih mislih.

Gospod Boguš pa je ponavljal s tajnostnim izrazom neprestano:

«To vse pa ni nič proti temu, kar ga še čaka, samo da ne smem povedati vsega!»

Ko so pa drugi neverjetno zmajevali z glavo, je zaklical:

«Dva sta največja človeka v ljudovladi: gospod Sobijeski in ta Tuhaj-bejevič!»

«Za Boga!» reče naposled Novoveški nejevoljen, «najsi je že knez ali ne — kaj pa more biti v tej ljudovladi, ko še plemič ni? Saj niti domovinstva nima!»

«Gospod hetman mu jih pridobi deset!» zakliče Barbka.

Gospodična Evica je poslušala to pohvalo z zaprtimi očmi in z močno utripajočim srcem. Težko je povedati, ali bi ji bilo srce takisto utripalo za siromašnega, bednega Azijo, kakor je utripalo za Azijo viteza in človeka, ki ga je čakala velika prihodnost. Sedaj je bila vsa osvetljena; njeno srce so užigali nekdanji poljubi in nove sanje so ji z razkošjem pretresale deviško telo.

«Tako velik, tako znamenit!» si je mislila Eva. «Kaj čudo, da je nagel kakor ogenj!»

X.

Barbka je jela mladega Tatarja izpraševati še istega dne. Ker jo je bil Volodijeovski svaril Azijeve divjosti, je sklenila, da ga ne naskoči ob prvem koraku.

Ali toliko da je stal pred njo, mu je že rekla naravnost:

«Gospod Boguš trdi, da ste znamenit človek, toda mislim, da se celo najznamenitejši ne izogiblje ljubezni.»

Azija zapre oči ter povesi glavo.

«Prav govorite!» ji reče.

«Glejte, gospod, s srcem je tako: pec, in ljubezen je tukaj.» — Po teh besedah je potresla plave kodre ter pomežiknila z očmi, češ, da je sama najbolj izurjena v teh stvareh in da obenem ne govori neuku. Azija pa je dvignil glavo ter s pogledom premeril nje mično postavo. Nikdar se mu še ni bila zdela tako lepa kakor sedaj, ko so se ji oči lesketale od radovednosti in se je njeno rdeče, kar deključje lice nasmehoma obračalo k njemu. Toda čim več je bilo v njeni postavi nedolžnosti, tem več je videl Azija v njej mičnosti, tem huje ga obhajala ljubezen, tem bolj se je napajal z mislijo: vzeti jo možu, jo neprestano stiskati k sebi, ji neprestano poljubljeni usta, čutiti njeno roko na svojem vratu ter ljubiti in ljubiti, bodisi, da gre za življenje njiju obeh.

Ob teh mislih se je z njim vred sukal svet; neprestano nove želje so se plazile iz votline njegove duše kakor kače iz razvalin, toda Azija je bil človek, ki je znamenito vladal samega sebe. Rekel si je v duši: «Še ne!» in držal je divje srce kakor razbrzdanega konja na uzdi.

Stal je pred njo na videz hladen, dasi mu je plamen švigal iz oči ter so globoke njegove zenice javljale vse to, česar niso izpovedovala zaprta usta.

Barbka, ki je imela dušo čisto, kakor je voda v vrelcu, ter je premišljala v tem o nečem drugem, nikakor ni razumela te govorice; mislila si je v tem hipu, kaj naj še poreče Tatarju, a naposled je dvignila prst in dejala:

«Marsikdo nosi ljubezen v srcu ter si ne upa z nikomer govoriti o njej, toda ko bi jo odkritosrčno priznal, bi morda dosegel kaj dobrega.»

Azijevo lice se je zardelo; za trenutek mu je zblaznela nadeja kakor blisk izpreletela glavo, toda še se je zavedel in vprašal:

«O čem hočete govoriti, milost?»

Barbka mu odgovori:

«Druga ženska bi bila v svojem ravnanju nagla, kakor so navadno ženske nestrpne in nepremišljene, toda jaz nisem taka. Ako treba pomagati, bi vam pomagala kaj rada, ne da bi takoj zahtevala zaupljivost. Zato vam pravim: Ne zapirajte se ter prihajajte, če hočete, vsak dan — o tem sem že govorila z možem, polagoma se privadite ter izprevidite, da ne pozvedujem zgolj iz radovednosti, nego zato, ker moram biti tudi zagotovljena vaše ljubezni, ako naj še pomagam. Vi jo morate pokazati prvi, in ako mi zaupate, pa vam morda nekaj povem.»

Tuhaj-bejevič je takoj spoznal, kako prazna je bila njegova nadeja, ki mu je bila pred hipom

izpreletela glavo; domislil se je celo, da se vse besede tičejo Eve Novoveške, in preklinjanje vse rodbine, ki se mu je bilo v poslednjem času nabralo v duši, mu je že privrelo na ustnice. Sovraštvo je izbruhnilo v njem kakor plamen, a to tem silneje, ker so mu bili še trenutek prej docela drugačni občutki pretresali dušo. Toda kmalu se je spametoval. Ni se le znamenito premagal, nego je bil tako lokav, kakor so vsi bivalci na vzhodu. Hipoma je spoznal, da izgubi Barbkino prijaznost in da je ne bo mogel videti vsak dan, ako z jezno besedo razžali gospodično Novoveško; po drugi strani pa se temu ljubljenu bitju ni mogel lagati, da ljubi drugo.

Prisiljen od notranjega razdora in od bolesti, se torej zdajci zgrudi pred Barbko, ji poljubi noge in zakliče:

«V vaše roke izročam svojo dušo, v vaše roke izročam svojo usodo! Nečem storiti nič drugega nego to, kar mi zapoveste vi, nečem poznati druge volje! Milost, blagovolite storiti z menoj, kar vam je drago. V mukah in trpljenju živim ter sem nesrečen! Usmilite se me, milost! Bog, ko bi propadel in se pogubil!»

Po teh besedah je zastokal, zakaj čutil je neizmerno bolečino, in poželenje ga je mučilo kakor živ plamen. Barbka je smatrala to za izbruh dolgo in bolešno zatajevanje ljubezni do Evice. Torej jo je obšlo pomilovanje in dve svetli solzi sta se ji zalesketali v očeh.

«Vstani, Azija!» reče klečečemu Tatarju. «Zmem sem ti bila naklonjena in rada ti pomorem. Potomec si odlične krvi, in za tvoje zasluge ti gotovo ne odreko domovinstva; gospod Novoveški se dá preprosi, saj že z drugimi očmi zre nate, in Evica —.»

Barbka vstane s klopi, nasmehoma dvigne rdečkasto ličece, se vzpne na prste in šepne Aziji na uho:

«Evica te ljubi!»

Azija se zamračí kakor v najhujši jezi; nato se prime z obema rokama za glavo in ponovi nekolikokrat s hripavim glasom:

«Alla! Alla! Alla!»

Potem zbeži iz sobe.

Barbka je zrla nekaj časa za njim. Ta klic je ni osupnil preveč, ker so ga pogostoma rabili celo poljski vojaki; toda videč to silovitost mladega Lipka, si je rekla v duhu:

«To je pravi ogenj! Kar blazni za njo!»

Nato je stekla na vso sapo iz sobe, da bi čim prej obvestila moža, Evico in gospoda Zaglobo. Volodijevskega je našla v pisarni pri delu nad menikom tistih vojakov, ki so bili v hreptovski trdnjavi. Tu je sedel in pisal, toda ona je prihitela k njemu in zaklicala:

«Čuj! Že sem govorila z njim. Zgrudil se je predme. Kar blazni za njo.»

Mali vitez odloži pero ter pogleda ženo. Bila je jako lepa, da so se mu zableščale oči od veselja;

naposled je iztegnil roke proti njej, ali ona se je nekoliko branila in ponavljala:

«Azija kar blazni za Evico!»

«Kakor jaz za teboj!» odgovori mali vitez ter jo objame še močneje.

Tega večera sta Zagloba in Evica Novoveška do pičice zvedela ves njen razgovor z Azijo. Srce mlade gospodične se je popolnoma vdalo sladkim občutkom ter je utripalo kakor kladivo ob mislih na prvi sestanek, a še bolj ob spominu na to, kaj se zgodi, kadar se srečata na samem. In že je videla v duhu zagorelo lice Azijevo ob svojih kolenih, začutila vroče poljube na svojih rokah, začutila ono onemoglost, v kateri se dekličja glava nasloni na ljubljeno ramo in v kateri šepnejo usta: «Tudi jaz te ljubim!» Sedaj je globoko ginjena poljubljala Barbki roke in je vsak hip zrla proti vratom, ali ne ugleda ondi mračnega, toda lepega lica Tuhaj-bejeviča. Toda Azija se ni prikazal v onem bivališču, zakaj k njemu je bil dospel Halim, stari sluga njegovih roditeljev in sedaj sam odličnjak med dobruškimi Tatarji. Halim se ob prihodu niti ni skrival, zakaj v Hreptovem je bilo znano, da je posredovalec med Azijo in Lipki ter Čeremisi, ki so bili stopili v sultanovo službo. Azija in Halim sta se zaprla v Azijevem stanovanju, kjer je Halim, izkazavši mlademu Tuhaju dolžno čast, prekrizal roke na prsih ter s povešeno glavo čakal povelja.

«Ali imaš kaj pisem?» ga vpraša Azija.

«Nimam, effendi. Naročeno mi je, ustno povedati vse.»

«Torej govori!»

«Vojna je gotova. Na pomlad moramo vsi v Drenopolje. Seno in ječmen so zapovedali Bolgarom zvoziti tjakaj.»

«A kje bo kan?»

«Pojde čez Divje polje naravnost na Ukrajino k Dorošu.»

«Kaj si čul o kazakih?»

«Vesele se že vojne ter zdišejo po njej, zakaj že sedaj vlada med njimi beda, dasi se je zima šele začela.»

«Ali je beda velika?»

«Dokaj je pocepalo konj, effendi, zakaj jeseni je bilo malo trave na stepi . . . Solnce je požgalo vse.»

«Ali so slišali o Tuhaj-bejevem sinu?»

«Kolikor si dovolil povedati, to sem razglasil. Novica se je razširila od Lipkov in Čeremisov, toda resnice ne vé nihče prav. Govore tudi o tem, da jim hoče dati ljudovlada prostost in zemljo ter jih pod vodstvom Tuhaj-bejevim pozvati v svojo službo. Od te novice same so se že razburila vsa ubožnejša plemena. To hočejo, effendi, ali drugi jim govore, da vse to ni resnica, da ljudovlada pošlje nanje vojsko in da Tuhaj-bejeviča niti ni. Naši trgovci so prišli s Krima; tam nekateri baje verjamejo, da je Tuhaj-bejevič, in se tudi upirajo, drugi pa govore: ‚Ni ga!‘ ter pridržujejo še druge.

Toda ko bi se raznesla novica, da jih milost pozivljete k svobodi, k službi za zemljo, bi takoj zagomazelo vse mravljišče . . . Bodi mi samo dovoljeno govoriti . . .»

Azijevo lice se je zadovoljno razjasnilo in začel je s širokimi koraki hoditi po sobi; čez nekaj časa je dejal:

«Pozdravljen bodi, Halim, pod mojo streho! Sedi in jej!»

«Pes in tvoj služabnik sem, effendi!» odgovori stari Tatar.

Tuhaj-bejevič ploskne z rokami. Na to znamenje pride v sobo Lipek in ko zasliši naročilo, prinese čez malo časa žganjice, povojenega mesa, kruha, nekoliko slaščic in nekaj pesti posušenega zrnja solnčnic, ki so ga Tatarji luščili kaj radi.

«Priatelj si moj, ne pa služabnik,» odgovori Azija. «Bodi mi pozdravljen, ker mi prinašaš dobre novice; sedi in jej!»

Halim je začel jesti. Dokler se ni najedel, nista izpregovorila besedice. Toda nasitil se je hitro ter jel z očmi zasledovati Azijo, čakajoč, da izpregovori.

«Tukaj že vedo, kdo sem», reče naposled Tuhaj-bejevič.

«A kaj, effendi?»

«Nič. Odslej me spoštujejo še bolj. Ko bi prišlo do dela, bi moral povedati isto. Le odlagal sem še ter čakal poročila od orde; hotel sem, da bi bil hetman prvi pozvedel, kdo sem, toda dospel je Novoveški ter me spoznal.»

«Mladi?» vpraša Halim prestrašen.

«Stari. Alla mi je poslal vse semkaj, zakaj tudi dekle je tukaj. Vrag obsedi vse! Kadar pa postanem hetman, se poigram z njimi. To dekle mi tukaj snubijo. Dobro! V haremu so sužnje potrebne.»

«Ali snubi stari?»

«Ne. Ona! Ona si misli, da ljubim Evo, ne pa nje.»

«Effendi,» reče Halim in se prikloni, «suženj sem vaše hiše in nimam pravice govoriti pred vašim licem, toda spoznal sem vas med Lipki in od tedaj vas služim zvesto. Drugim sem tudi dejal, naj vas smatrajo za gospoda, a dasi vas ljubijo vsi, vas vendar nihče ne ljubi tako kakor jaz. Ali mi dovolite govoriti?»

«Govori!»

«Čuvajte se malega viteza, vam pravim. Strašen je in proslavljen na Krimu in na Dobruči.»

«Ali si čul, Halim, o Hmelnickem?»

«Čul sem in služil pod Tuhaj-bejem, ki je bil s Hmelnickim vred šel z vojsko na Vlahe, podiral gradove in jemal plen.»

«Ali pa veš, da je Hmelnicki Čaplinsko vzel Čaplinskemu ter imel otroke z njo? Kaj? Bila je vojna, in vsa hetmanska in kraljeva vojska poljske ljudovlade mu je ni izpulila. Pobil je hetmane in kralja in ljudovlado, ker mu je pomagal moj oče, a vrhutega je bil kazaški hetman. Kdo pa bom jaz? — Hetman tatarski. Zemlje mi morajo dati obilno

in nekako mesto za prestolnico, okrog gradu na rodovitni zemlji pa se nastanejo naša plemena, vrli Tatarji s sabljami, in tako bo mnogo sabelj, mnogo lokov. Takrat jo jaz ugrabim in otmem v svoj grad ter njo, krasotico, vzamem za ženo in jo naredim za hetmanovko. Kdo se neki potegne zanjo? Mali vitez! ... Če bo le živ! ... Ako bi bil pa tudi živ ter bi tulil kakor volk in se šel pritoževati celo h kralju samemu, ali misliš, da mi kralj zaradi ene ženske napove vojno? Imeli so že tako vojno, in polovica ljudovlade se je vnela od nje. Kdo bi mi bil neki kos? Hetman? Pa se združim s kazaki, sklenem pobratimstvo z Dorošem in oddam deželo sultanu. Drugi Hmelnicki sem, toda boljši nego Hmelnicki, zakaj v meni tiči lev. Naj mi dovolijo vzeti njo, in služil jim bom, se bojeval s kazaki, se boril s sultanom, boril s kanom; ako pa ne, poteptam s kopiti vso poljsko državo, ujamem hetmane na vrvi, razpršim vojsko, požgem gradove, pobijem ljudi. Jaz sem sin Tuhaj-bejev, jaz sem lev!»

Pri teh besedah se Aziji zaiskre oči in beli zobje se mu zasvetijo kakor nekoč Tuhaj-beju. Dvignil je roko ter jo grozeče potresel proti severu. Bil pa je tako velik, strašen in lep v tem trenutku, da se mu je jel Halim novič klanjati in da je ponavljal:

«Allah kerim! Allah kerim!»

Dalje časa je trajal molk. Tuhaj-bejevič se je polagoma umirjal, naposled pa je dejal:

«Boguš je došel semkaj. Temu sem odkril svojo moč in svoj svet, naj bi bil poleg kazaškega naroda na Ukrajini tudi narod tatarski, poleg hetmana kazaškega tudi hetman tatarski . . .»

«In ali se je strinjal s tem?»

«Prišel se je za glavo in toliko da se mi ni jel priklanjati, a precej drugega dne je zdirjal s toplo novico k hetmanu.»

«Effendi!» reče Halim boječe, «ako se pa veliki lev ne bo strinjal s tem?»

«Sobijeski?»

«Dà.»

Azijeve oči se novič zablisnejo, pa le za trenutek. Lice se mu takoj zopet pomiri, sede na klop, opre glavo ob lehti in se globoko zamisli.

«Premišljal sem že,» reče naposled, «kaj mi utegne povedati veliki hetman, kadar mu Boguš prinese to srečno novico. Hetman je pameten človek, ki odobri ta načrt. Hetman ve, da se na pomlad vname s sultanom vojna, za katero pa ljudovlada nima niti ljudi, niti denarja, in kadar še Dorošenko stopi s kazaki na sultanovo stran, pa mora priti poguba na ves Lehistan, a to tem bolj, ker niti kralj, niti stanovi ne verjamejo v vojno ter ne hite z bojnimi pripravami. Vse to opazujem pozorno in vem vse. Boguš mi ni tajil, kar se godi na hetmanovem dvoru. Gospod Sobijeski je velik človek; odobril bo mojo misel, ker ve, da se utegne, kadar Tatarji dosežejo tukaj svobodo in zemljo, celo na Krimu in na dobruških stepah

vneti domača vojna, da oslabi ordi moč in da bo sultan sam primoran misliti sosebno na pomiritev tega upora. Potem bo imel hetman časa dovolj za pripravo, a zvestoba kazakov in Dorošenkova v sultanovi službi bo omajana. V tem tiči rešitev ljudovlade, ki je tako slaba. Zanja ni brez pomena, ako se vrne nekoliko tisoč Lipkov. Hetman vé vse to, hetman je moder človek, hetman mi pritegne . . . »

«Klanjam se tvojemu razumu, effendi,» odgovori Halim; «toda kaj bo, ako Allah velikemu levu vzame svetlobo, ako ga satan tako oslepi z napuhom, da zavrže tvoje načrte?»

Azija pritisne divje lice k Halimovemu ušesu ter mu šepne:

«Ti pa ostani sedaj tukaj, dokler ne pride odgovor od hetmana, a tudi jaz ne odrinem prej v Raškov. Ako zavrže moje načrte, te pošljem h Kričinskemu in k drugim. Doneseš jim povelje, naj se pomaknejo na drugem obrežju reke k Hreptovu ter ondi pripravljeni čakajo; jaz pa v tej ali drugi noči udarim s svojimi Lipki na tukajšnje poveljnike. In pripravim jim kašo, kakršno hočem.»

Azija si potegne s prstom po vratu ter pristavi črez nekaj časa:

«Kensim, kensim, kensim!»

Halim skrči glavo med rame in na njegovem na pol živalskem licu se prikaže zel smeh.

«Alla! Tudi malemu sokolu? . . . Dà?»
 «Dà, njemu še prvemu,» odgovori Azija.
 «A potem v sultanovo deželo!»
 «Dà! Z njo! . . .»

XI.

Huda zima je z debelim srežem pokrila gozde in livade ter napolnila otlina in jarke z nasutim snegom, tako da se je zdel ves kraj podoben eni veliki ravnini. Zdajci so nastali grozni zameti, pod katerimi so ginili ljudje in njih črede; pota so bila nerabna in nevarna, vendar je gospod Boguš na vso moč hitel proti Javorovu, da ondi čim prej velikemu hetmanu razkrije Azijeve načrte. Plemič, vzgojen v večni nevarščini, ki je grozila Poljakom spričo neprestanih uporov kazaških in napadov vse turške sile, je videl v teh načrtih naravnost rešitev svoje domovine. Sveto je verjel, da hetman, ki ga je oboževal sam in oboževalo vse obmejno plemstvo, ne bo niti za trenutek omahoval, ko bo treba preudarjati, kako se poveleča moč poljske ljudovlade. Zato je potoval z veseljem v srcu, dasi so ga ovirali na poti zasipi, slaba cesta in meteži.

Končno je neko nedeljo ob groznem metežu dospel v Javorov. Po sreči je dobil hetmana doma. Dal se je takoj zglašiti, dasi so mu pravili, da ima hetman opravka čez glavo, da noč in dan piše pisma in se niti ne utegne najesti. Toda hetman

ga je dal poklicati nepričakovano brzo. Po kratkem čakanju med dvorniki se je stari vojak poklonil svojemu poveljniku.

Našel je Sobijeskega zelo izpremenjenega. Z lica so se mu čitale skrbi, zakaj v tem času so bila prišla nanj najtežja leta njegovega življenja. Njegovo ime se še ni glasilo po vseh pokrajinah krščanskega sveta, toda v poljski ljudovladi ga je že venčala slava znamenitega poveljnika in groznega zmagovalca turških čet. Zaradi te slave so mu bili njega dni zaupali hetmansko bulavo in obenem brambo vzhodne meje. Toda k naslovu hetmanskemu mu niso dali niti denarja, niti vojakov.

Zmaga ga je vendar zvesto spremljala povsod, kakor spremlja senca človeka. S periščem vojske je zmagal pod Podhajcami, s periščem vojske je prekoračil Ukrajino, kakor je bila dolga in široka, ugonablajoč tatarske čambule, jemajoč uporne gradove ter šireč strah in grozo poljskega imena. Toda sedaj je visela nad nesrečno poljsko ljudovlado vojna z najstrašnejšo takratno močjo, z vsem muzulmanskim svetom. Sobijeskemu že ni bilo več tajno, da dvigne sultan vso Turčijo, Malo Azijo, Arabijo, Egipet do sredine Afrike, da napove svetovno vojno ter pride zahtevati od poljske ljudovlade nov davek. Poguba je krilila kakor ujedna ptica nad vso Rusijo, a v tem je v ljudovladi vladal nered, plemstvo se je upiralo v borbi za svojega nesposobnega kralja, se delilo na tabore ter bilo pripravljeno celo na domačo vojno. Dežela

je zaradi nedavnih vojen in bojnih konferencij zelo obubožala, sovraštvo je vladalo v njej, in vzajemna nezaupnost je razjedala srca. V vojno s Turčijo ni hotel nihče verjeti, in velikega hetmana so celo sumničili, da nalašč trosi novice o tej vojni, da bi odvrnil pozornost domačinov od domačih stvari, dà, sumničili so ga še huje, češ, da je celo sam pripravljen pozvati na pomoč Turke, samo da zagotovi zmago svoji stranki; proglašali so ga celo za izdajico, in ako ne bi bilo vojakov, bi ga bili bržkone pritirali pred sodišče.

Ali pred pretečo vojno, v kateri bi kmalu na tisoče divjih ljudi napadlo ljudovlado, je imel tako malo vojakov, stal s tako majhno peščico vojske, da je sultanov dvor štel več služabnikov. Vrhutega je bil brez denarja, brez pomočkov, da bi utrdil podrté trdnjave, brez prepričanja, da bi njegova smrt, kakor nekoč smrt Žolkovskega, prebudila otrplo domovino in rodila maščevalca. Zato se je tudi nastanila skrb na njegovem čelu in lepo lice, podobno licem rimskih triumfatorjev, s čelom, ki ga je dičil lovor, je nosilo na sebi sledi pritajene bolečine in prečutih noči.

Ob pogledu na Boguša je hetmanu dobrodušen smeh razjasnil lice. Položil je prišlecuroko na ramo in dejal:

«Bodi mi pozdravljen, vojak! Nisem pričakoval, da te ugledam tako kmalu, zato pa si mi tem ljubši v Javorovu! Odkod prihajaš? Iz Kamenca?»

«Nikakor, jasni velmožni gospod hetman. Niti pomudil se nisem v Kamencu, nego naravnost iz Hreptova prihajam.»

«Kaj dela ondi moj mali vitez? Ali je zdrav? Ali je že dobro osnažil to puščavo?»

«Puščava je sedaj tako mirna, da celo dete lahko potuje po njej. Lopovi so obešeni, in v poslednjih dneh je bil Azba-bej s svojim velikim krdelom tako pobit, da niti živ človek ni odnesel petá. Dospel sem prav tistega dne, ko so ga po-teptali.»

«Poznam Volodijevskega. Edini Rušič v Raškovu se še more meriti z njim. A kaj pripovedujejo na stepi? Kakšne novice prihajajo z Dunava?»

«Novice so, toda slabe. V Drenopolju se pripravlja proti koncu zime velik bojni kongres.»

«To že vem. Ali ni nič drugih novic nego slabih; slabih iz domovine, slabih s Kríma in iz Stambula?»

«Niso še vse, milostni gospod hetman, zakaj prinašam tako srečno novico, da bi vas gotovo naprosil ustnika, ako bi bil Turek ali Tatar.»

«No, tedaj si mi pa res padel z neba! Govori hitro ter mi preženi žalost.»

«Ko sem pa tako premražen, velmožni gospod, da so mi kar možgani otrpnili v glavi.»

Hetman ploskne z rokami ter zapove služabniku, naj prinese medice. Črez nekaj časa je postavil na mizo veliko steklenico in svečnike z užganimi svečami. Ni bilo sicer še pozno, toda

sneženi oblaki so tako temnili ozračje, da je po sobanah vladal mrak.

Hetman naliže, napije gostu; ta se nizko prikloni, izprazni kupico in reče:

«Prva novica je, da se oni Azija, ki bi imel lipkovske in čeremiške stotnike zvabiti nazaj v našo službo, ne imenuje Melehovič, nego da je sin Tuhaj-bejev.»

«Tuhaj-bejev?» vpraša Sobijeski začuden.

«Tako je, milost. Pokazalo se je, da ga je bil gospod Nenašinec odnesel še kot otroka s Krima in ga izgubil na poti. Azija je dospel v roke gospodov Novoveških ter bil ondi izrejen, ne da bi bili vedeli, kdo je njegov oče.»

«Čudno se mi je zdelo, da je tolikanj priljubljen med Tatarji. A sedaj umejem. Saj smatrajo celo kazaki, ki so ostali domovini zvesti, Hmelnickega za nekako svetinjo ter se ponašajo z njim.»

«Tako je. Tako! Tako! To sem tudi dejal Aziji,» reče Boguš.

«Čudna so pota božja,» reče čez nekaj časa hetman; «stari Tuhaj je prelil reke krvi iz naše domovine, mladi pa ji služi, ali ji je zvesto služil vsaj doslej. Ne vem, ali se mu sedaj ne bo vzvidelo okušati krimsko velikost.»

«Sedaj? Sedaj je še zvestejši, nego je bil, in prav s tem se pričinja druga moja novica, v kateri morda tiči moč, vlada in rešitev izmučene ljudovlade. Tako mi pomagaj Bog, in prav tej novici na ljubo se nisem menil za nevarščine in

trud, samo da to novico kmalu izpustim iz ust ter vam z njo potolažim užaljeno srce.»

«Pozorno te poslušam,» reče Sobijeski.

Boguš je jel opisovati Tuhaj-bejevičeve načrte in jih je opisoval tako vneto, da je bil res jako zgovoren. Časih si je z roko, drhtečo od vnetosti, nalival v kupico medico, da mu je uhajala čez rob, ter je govoril in — govoril. Pred začudenimi očmi velikega hetmana so se pojavljale jasne slike prihodnosti: Na tisoče Tatarjev se seli z otroki in čredami na Ukrajino; osupli kazaki, videči to novo silo ljudovladino, se pokorno klanjajo kralju, in upori na Ukrajini prenehajo vselej. Tatarji ne širijo več pogube s svojimi napadi kakor požar ali povodenj, nego leže v taborih poleg poljskih in kazaških vojsk na neizmerni stepi. Črez leta pa se preselijo celi rodovi navzlic prepovedi kanovi in sultanovi; narod, ki visoko ceni pravo in svobodo, ima rodovitno Ukrajino za svojo domovino, ki mu daje kruha za živež. Krim se izprazni; kanu in sultanu izvijejo iz rok nekdanzo moč, in strah se ju polasti, zakaj iz Ukrajine jima grozno zre v oči hetman novega tatarskega plemstva, stražnik in zvest branitelj ljudovlade ter groznega očeta slavni sin — mladi Tuhaj-bejevič!

In Boguševo lice je pokrila rdečica; videti je bilo, kakor bi ga omamljale lastne besede. Naposled dvigne obe roki in zakliče:

«Evo, to vam prinašam! To je ono zmajevo ščene, ki se je rodilo v hreptovski puščavi! A

sedaj potrebuje samo pisma in dovolitve vaše milosti, da razglasi svoj namen po Krimu in ob Dunavu. Milost, ako ne bi tudi Tuhaj-bejevič storil nič drugega nego to, da provzroči nemir v Krimu in ob Dunavu, da zbudi hidro domače vojne, postavi en tatarski rod zoper drugega, a to na večer pred veliko vojno, ponavljam, da izkaže s tem poljski ljudovladi neumrljivo uslugo.»

Toda Sobijeski je hodil s širokimi koraki po sobi ter molčal. Lepo njegovo lice je bilo mračno, naravnost strašno; hodil je ter se očitó razgovarjal v duši — kdo ve, ali sam s seboj ali z Bogom.

Naposled se odloči in reče Bogušu s podarkom:

«Boguš, najsi bi imel pravico izdati tako pismo in tako dovolitev — ne dam ji, dokler sem živ!»

Te besede so padle tako težko, kakor bi bile ulite iz svinca ali iz železa, in so tako potrle Boguša, da je za trenutek onemel in povесil glavo. Šele čez nekaj časa zajeca:

«Zakaj ne, velmožni gospod? Zakaj ne?»

«Najprej ti odgovorim kot državlján. Ime Tuhaj-bejeviča bi bilo res sposobno privabiti certum quantum Tatarjev, ako bi jim obljubili zemljo, svobodo in plemstvo. Toda ne prišlo bi jih toliko, kolikor si domišljaš. Vrhutega bi bilo jako nespa-metno klicati Tatarje na Ukrajino in ondi nastaniti nov narod, ko si še s kazaki časih ne utegnem pomagati. Praviš, da bi med njimi takoj nastala prepír in vojna, toda kdo ti je porok, da se njih

meč ne bi namakal v poljsko kri? Tega Azije doslej nisem poznal, toda sedaj vidim, da mu tiči v prsih zmaj napuha in častihlepnosti, in zato vprašam: Kdo ti je porok, da ne tiči v njem drugi Hmelnicki? Pobiljal bo kazake! Toda kadar mu ljudovlada ne ustreže v čemersibodi, ali mu za kako nasilje pogrozi s kaznijo, pa se združi s kazaki ter pozove z vzhoda nove upore, privabi nove navale, kakor je Hmelnicki privabil Tuhaj-beja, se podá samemu sultanu, kakor se mu je vdal Dorošenko, in namesto pomnožitve naše moči nastane novo prelivanje krvi, nas zadenejo novi porazi.»

«Velmožni gospod! Tatarji bi, ko zadobe plemstvo, zvesto vztrajali pri ljudovladi.»

«Ali je bilo morda Lipkov in Čeremisov malo? Že davno so dosegli plemstvo — — zakaj so prestopili na sultanovo stran?»

«Država se ni držala predpravíc, danih Lipkom.»

«A kaj se zgodi, ako se plemstvo, kar je lahko verjetno, takoj upre vsakršnemu poizkusu, da bi se razširile predpravice? S kakšnim čelom, s kakšno vestjo hočeš divjim razbojniškim tolpom, ki so doslej neprestano ugonabliale našo domovino, dati moč in pravico, naj odslej odločujejo o njeni usodi, volijo kralje ter pošiljajo poslanca na zборе? Za kaj naj jim damo takšno nagrado? Kakšna blaznost je prišla temu Lipku v glavo in kakšen duh je obsedel tebe, stari vojak, ki si se dal tako omačiti in zavesti, da si verjel v tako nepoštenost in tako nemogočo reč?»

Boguš povesi oči ter odgovori z negotovim glasom:

«Velmožni gospod! Vedel sem, da se bodo stanovi branili, toda Azija pravi, da se nihče ne bo drznil izganjati Tatarjev, kadar se nastanijo v deželi.»

«Človek! Torej je že grozil in vihtil meč nad ljudovlado, ti pa še vedno nisi videl nevarnosti!»

«Velmožni gospod!» odgovori Boguš obupno, «saj ne bi bilo treba vsem Tatarjem dati plemstva, nego zgolj odličnjakom, druge pa bi utegnili proglasiti za svobodni narod. Tudi v tem primeru bi prišli na Tuhaj-bejevičev poziv.»

«Zakaj ne bi rajši proglasili vseh kazakov za svobodne ljudi? Prekrižaj se, stari vojak, zakaj pravim ti, da te je obsedel hudobec.»

«Velmožni gospod . . .»

«A še to ti povem (ob tem Sobijeski naguba čelo in oči se mu zalesketajo): Ako bi tudi bilo vse tako, kakor praviš, ako bi tudi naša moč narasla, ako bi bila tudi odvrnjena vojna s Turkom, ako bi tudi plemstvo samo zahtevalo kaj takega — dokler more ta roka držati sabljo in delati znamenje sv. križa — nikdar — nikdar! Tako mi Bog pomagaj, nikdar ne dopustim tega!»

«A zakaj ne, velmožni gospod?» ponovi Boguš, lomeč roke.

«Zato ne, ker sem hetman ne samo poljski, nego tudi krščanski, ker stojim na strani križa.

Ko bi kazaki tudi tem okrutneje trgali drobovje ljudovladi — glav sicer zaslepljenega, a vendar krščanskega naroda ne izročim pod poganski meč. Ako bi jih izročil, bi se močno pregrešil zoper naše očete in dede, zoper svoje dede, njih pepel, kri in solze vse stare naše ljudovlade. Za Boga, ako nas že čaka poguba, ako bodi naše ime ime mrličev, ne pa živih ljudi, naj ostane vsaj slava na naši strani in časten spomin na službo, ki nam jo je odločil Bog izvršiti; naj poreko naši potomci, zroči na križ in mogile: 'Ta križ in to krščanstvo so naši očetje branili zoper mohamedansko razbrzdanost, dokler se je pretakala poslednja kaplja krvi po njih žilah, do zadnjega diha ter so naposled umrli za druge narode!' To je naša služba, Boguš! Mi smo trdnjava, na katere obzidje je Kristus postavil svoj križ, ti pa praviš, naj bi jaz, vojak božji, dà, celo poveljnik, prvi odprl vrata in pogane kakor volkove spustil v ovčarno ter jim Jezusove ovce izročil v mesnico? Dokaj rajši prenašamo okrutnost tatarskih čambulov, rajši prenašamo upore, rajši prebijemo strašno vojno, rajši popadamo — jaz in ti in celo vsa ljudovlada naj pogine —, preden bi osramotili njeno ime, se odrekli slavi in onemu čuvanju in službi božji!»

Po teh besedah se je gospod Sobijeski zravnal v vsej velikosti in lice mu je tako žarelo, kakor je žarelo Bogomiru Bouillonskemu, ko je prodril na obzidje jeruzalemsko in zaklical: «Bog hoče tako!» In gospod Boguš se je zdel proti tem besedam

kakor prah, Azija se mu je zdel proti postavi gospoda Sobijeskega kakor prah, plamteči načrti mladega Tatarja pa so začrnili ter se izpremenili v Boguševih misih v nekaj nepoštenega, naravnost sramotnega. Kaj je mogel reči drugega na te hetmanove besede nego to, da je bolje pasti, nego izdati službo božjo! Kakšen razlog bi bil utegnil še navesti? Bedni vitez sam ni vedel, ali naj se zgrudi hetmanu pred noge, ali pa naj se potrka na prsi, kliče: «Mea culpa, mea maxima culpa!»

V tem se oglasi v stolpu dominikanske cerkvice zvon.

Gospod Sobijeski, zaslišavši zvonjenje, reče:

«K večernicam zvoní! Boguš, pojdiva se priporočat Bogu! —»

XII.

Kakor je iz Hreptova gospod Boguš hitel k hetmanu v Javorov, tako počasi se je vračal. V vsakem večjem mestu se je pomudil eden ali celo dva tedna. Božične praznike in novo leto je prebil v Levovu. Nosil je sicer s seboj hetmanova navodila za Tuhaj-bejeviča, toda ta niso obsezala nič drugega nego naročilo, naj kmalu dožene pogodbo z lipkovskimi stotniki, in suho in strogo povelje, naj opusti one velike načrte; zato vitezu ni bilo treba hiteti. Azija, ki ni imel pisma od hetmana, ni mogel ničesar započeti med Tatarji.

Gospod Boguš se je torej vlekel počasi, spotoma zahajal v cerkve in opravljal pokoro za svoj prestopok glede Azijevih načrtov. V tem so dospeli takoj po novem letu v Hreptov novi gostje. Dospel je iz Kamenca Naviragh, poslanec uzmiadzinskega patriarha, z njim vred pa dva Anardrata, bogoslovca iz Kaffe, in dokaj služabnikov. Vojaki so se zelo divili njih čudni opravi, njih vijoličasti in rdeči kožuhovini, dolgim šalom iz žameta in atlasa, začrnelim licem in oni resnobi, s katero so kakor čaplje ali droplje hodili po hreptovski stanici. Dospel je tudi gospod Zaharija Petrovič, ki se je bil proslavil z večkratnim potovanjem na Krim in v Carigrad ter je še bolj slovel po dobri volji, s katero se je trudil iskati jetnike na vzhodnih sejmihi. Ta je kot voditelj spremljal Naviragha in Anardrata. Volodijevski mu je takoj naštel denar, kolikor ga je bilo treba za odkup gospoda Boskega, in ker žena ni imela dovolj denarja, je primaknil še nekaj iz svojega. Barbka je dodala svoje uhane z biseri, da bi bilo tem gotoveje pomagano potrti gospe in hčerki. Dospel je tudi Seferovič, bogat Armenec, čigar brat je tičal v tatarski sužnosti, in dve še dokaj mladi in lepi ženski, Neresovičeva in Kieremovičeva, ki sta obe žalovali po zajetih soprogihi.

Bili so to večinoma potrti gostje, pa tudi veselih ni bilo pogrešati, zakaj duhovnik Kaminski je poslal na pustni čas v Hreptov pod Barbkino varstvo svojo netjakinjo, gospodično Kaminsko, hčer zvinograškega logarja, a vrhutega je dospel,

kakor bi bil padel z neba, mladi Novoveški. Ko je bil namreč zvedel, da biva njegov oče v Hreptovu, si je takoj izprosil pri Rušiču odpust ter prihitel očetu naproti.

Mladi Novoveški se je bil v poslednjih letih zelo izpremenil. Gorenja ustnica mu je bila že do dobra zasenčena s črnimi brčicami, ki so bile sicer še kratke, da niso zakrivale belih zob, vendar pa so bile lične in zakrivljene. Bil je vsekakor že prej leporasel, ali sedaj je bil pravi velikan. Zdelo se je, kakor bi tako gosti in volnati lasje mogli rasti le na tako ogromni glavi in kakor bi tolika glava le na takih ramah dobivala primerno podporo. Lice je imel zmerom črno, opaljeno od vetra, oči žareče kakor oglje. Precejšnje jabolko je izlahka skril v pesti in na kolenu je orehe z lupino vred drobil v prah. Njegove moči so neprestano rasle. Sicer pa je bil medel; trebuh je imel upadel in prsi so bile videti nad njim kakor kapelica.

Podkve je lomil brez posebnega napora in železno protje je zavezaval vojakom na vrat; zato se je zdel še večji, nego je bil. Kadar je hodil, so škripala tla pod njim; kadar je slučajno butnil ob klop, so letele treske od nje.

Izkratka, bil je to krepak mladenič, v katerem je kar vse kipelo od življenja, zdravja, srčnosti in moči. Videti je bilo, kakor bi nosil v prsih in v glavi plamen, in nehote mu je človek ogledal lase, ali se morda ne kadi iz glave. V bitko je šel s smehom, ki je spominjal na konjsko rezgetanje,

Založba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

~~~~~ v Ljubljani ~~~~~

Kot darila trajne vrednosti priporoča na-
stopna literarna dela svoje zaloge: ~~~~

Aškerc A., *Balade in romance*. 8°, 155 strani, 2 K.
Elegantno vezane 4 K.

— *Lirske in epske poezije*. 8°, 160 strani, 2 K 60 h.
Elegantno vezane 4 K.

— *Nove poezije*. 8°, 222 strani, 3 K. Elegantno
vezane 4 K.

— *Izmajlov v Red sv. Jurja v Tujka*. Tri drame.
8°, 113 strani, broširane 2 K.

Baumbach R., *Zlatorog*. Planinska pravljica, poslovenil
A. Funtek. 8°, 95 strani. Elegantno vezan 4 K.

Bedének Jakob, *Od pluga do krone*. Zgodovinski
roman iz minulega stoletja. 8°, 270 strani, 2 K; v
platno vezan 3 K.

Brezovnik Anton, *Šaljivi Slovenec*. Zbirka najboljših
kratkočasnic iz vseh stanov. Druga, povsem predelana
in za polovico pomnožena izdaja. 8°, 308 str., 1 K 50 h.

— *Zvončki*. Zbirka pesni za slovensko mladino. 8°,
356 strani, vezan 1 K 50 h.

Dimnik Jakob, *Avstrijski junaki*. 8°, 126 strani, s
17 podobami. Elegantno vezani 1 K 80 h.

Funtek Anton, *Godec*. Poleg narodne pravljice o
Vrbskem jezeru. 8°, 100 strani, elegantno vezan
2 K 50 h.

Gregorčič Simon, *Poezije I*. Druga, pomnožena izdaja.
8°, 160 strani, elegantno vezane 3 K.

Založba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

~~~~~ v Ljubljani ~~~~~

Haymerle dr. Frančišek, vitez, Životopisni obrazi
iz obsega obrta, umetnosti in industrije, preložil
Anton Funtek. 8°, 100 strani, vezani 1 K.

Kosi Anton, Zlate jagode. Zbirka basni za slovensko
mladino in preprosto ljudstvo. 8°, 148 strani, vezane
1 K.

Majar H., Odkritje Amerike. Poučno zabavna knjiga
v treh delih: I. Kolumbus, II. Kortes, III. Pisar, 8°,
440 strani, vezana 2 K.

Scheinigg J., Narodne pesmi koroških Slovencev.
16°, 463 strani, 2 K, elegantno vezane 3 K 30 h.

V nobeni knjižnici se ne bi smelo pogrešati:

Prešeren dr. France, Poezije. Druga, ilustrirana
izdaja. 4°, 5 K, v platno vezane 6 K 40 h, v ele-
gantnem ušnju vezane 9 K.

— *Poezije.* Ljudska izdaja 1 K, v platno vezane
1 K 40 h.

Stritar Josip, Zbrani spisi. Sedem zvezkov 35 K, v
platno vezani 43 K 60 h, v pol francoski vezbi
48 K 40 h.

Tavčar dr. Ivan, Povesti. Pet zvezkov po 2 K 40 h,
v platno vezani po 3 K, v pol francoski vezbi po
4 K 20 h.

Levstikovi zbrani spisi, uredil Frančišek Levec.
Pet zvezkov 21 K, v platno vezani 27 K, v pol
francoski vezbi 29 K, v najfinejši vezbi 31 K.

Sešitek 12.

Mali vitez

Pan Volodijevski

Zgodovinski roman

Spisal H. Sienkiewicz

Po poljskem izvirniku poslovenil Podravski

V Ljubljani 1903

Natisnila in založila
Kleinmayr & Bamberg

gromad župnik Vrhovnik

Podpisana založna knjigarna se je odločila izdati slovenski prevod znamenitega romana «Pan Volodijevski» («Mali vitez»), ki ga je spisal Henrik **Sienkiewicz**, vsemu svetu znani poljski pisatelj romanov «Quo vadis?», «Z ognjem in mečem», «Križarji» i. t. d. Zanimiva zgodovinska snov polna življenja, izborno očrtani zgodovinski tipi, vseskozi dovršena tehnika, vse to je porok, da se točni prevod, ki ga je priredil **M. Podravski**, priljubi slovenskemu občinstvu tako, kakor je do cela vreden.

Roman izide, **bogato ilustriran**, v 25 sešitkih, obsežnih po 2 do 2½ pole; posamezni sešitki po 40 h se bodo izdajali na vsakih 14 dni.

V Ljubljani, meseca novembra 1902.

Založna knjigarna

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

in je ondi podiral sovražnika tako, da so vojaki po vsakem spopadu ogledovali mrliča in se čudili njegovim udarcem. Sicer pa je bil, že izza mlada vaje stepe, čuvanja in vojne, navzlic svoji vročerkrvnosti čujoč in oprezen; znane so mu bile vse tatarske zvijače in za Volodijevskim in Rušičem je slovel kot najboljši četovalec.

Stari Novoveški, dasi se je bil grozil in obetal ostro kazni, ga vendar ni sprejel prestrogo, zakaj bal se je, da ne bi razžaljen odšel ter se iznova dolgih enajst let ne klatil po svetu. Pravzaprav pa je bil stari plemič docela zadovoljen s sinom, ki ni zahteval denarja z doma, ki si je sam pomagal po svetu, se proslavil med tovariši ter si pridobil ne le prijaznost hetmanovo, nego celo častniško čast, ki je marsikdo ni dosegel navzlic pokroviteljstva. Vrhutega si je oče domislil, da se mladenič, nekamo zdivjan na stepi in vzrejen na vojni, ne bi utegnil ukloniti očetovski veljavi in da je celo bolje, ako ga ne devlje na poizkušnjo. Saj mu je sin, dasi se je zgrudil predenj, kakor se spodobi, vendar drzno zrl v oči in mu dejal precej pri prvem objemu:

«Oče, v ustih imate besede graje, toda v srcu se me vendarle radujete, in to po pravici, ker vam nisem delal sramote. A da sem pobegnil k praporu? Saj sem plemič.»

Ali si morda Turek,» odgovori starec, «da se kar enajst let nisi pokazal v domači hiši?»

«Nisem se pokazal zato, ker sem se bal kazni, ki bi nasprotovala moji častniški časti in veljavi. Čakal sem samo pisma, da mi odpuščate krivdo. Ker pa ni bilo pisma, ni bilo tudi mene.»

«A sedaj se me ne bojiš?»

Mladenič mu nasmehoma pokaže zobe:

«Tukaj ima veljavo vojaška vlada, pred katero se mora ukloniti celo roditeljska oblast. No, torej, oče, najbolje bo, da me objamete, k čemur vas izpodbujata tudi duša.»

Po teh besedah je prostrl roke, in oče Novoveški ni vedel, kaj storiti. Saj se prepirati res ni mogel s sinom, ki je bil še kot fant odšel iz hiše in se je sedaj vrnil k njemu kot dozorel mož in častnik, ovenčan z bojno slavo. To pa je močno ugajalo ponosnemu očetu Novoveškemu. Rad bi bil pritisnil sina na prsi, samo z ozirom na ohranitev očetovske veljave se je še obotavljal.

Toda sin ga je že pograbil. V starem plemiču so kar zahreščale kosti ob tem medvedjem objemu, in to ga je genilo do dobra.

«Kaj mi je storiti?» je dejal hropeč, «lopov čuti, da sedi na konju, ter se ne meni za mojo jezo. Prosim! Ako bi bilo to pri nas doma, se gotovo ne bi tako omehčal, toda tukaj, kaj naj storim? Pojdi sem!»

In objela sta se drugič, nato pa je mladi Novoveški jel hitro vpraševati po sestri.

«Zapovedal sem ji, naj počaka na strani, dokler je ne pokličem,» odgovori oče; «toliko da ondi ne skoči iz kože.»

«Za Boga! Kje pa je?» zakriči sin.

In odprši duri, zakliče tako glasno, da kar jekne od sten:

«Evica! Evica!»

Evica je čakala v stranski sobi ter nemudoma prihitela; toda komaj je utegnila zaklicati: «Adam!», so jo že objele krepke roke in jo dvignile s tal. Brat je imel sestro zelo rad; pogostoma je bil jemal njene pogreške nase, da jo je obranil očetove jeze. Gospod Novoveški je bil doma naravnost okruten despot, in zato je sedaj deklica pozdravljala brata ne samo kot brata, ampak tudi kot bodočega branitelja. Poljubljal jo je po glavi, po čelu, po očeh in po rokah, jo časih potisnil od sebe, jo pogledal in zaklical oveseljen:

«Lepa deklica, kakor Boga ljubim!»

A potem novič:

«Ej, kako si zrasla!»

Ona ga je zrla nasmehoma. Nato sta se jela razgovarjati dokaj hitro o tej dolgi ločitvi, o domačih opravkih in o vojni. Stari Novoveški je hodil okrog njiju in mrmral. Sin mu je zelo ugajal, toda časih ga je obšel nemir in strah, kako bo odslej vzdrževal vlado na domu. Bili so to res časi velike roditeljske vlade, ki je bila kesneje zrasla do neomejenega prevesja; ali sin je bil četovalec, vojak iz divjih krajin, ki je že jezdaril na svojem konju, kakor je bil Novoveški zapazil takoj.

Gospod Novoveški je bil kaj ljubosumen na svojo vlado. Bil je prepričan, da ga bo sin zmerom

spoštoval, da se bo vedel proti njemu tako, kakor je dolžan, da pa vendar ne prebije vsega kakor tedaj, ko je bil še otrok, da se ne bo dal več gnesti kakor vosek. «Oh kaj,» si je mislil stari plemič, «ali pa naj se tudi drznem ravnati z njim tako kakor z dečkom? Poročnik je že, in prav res mi prija, kakor Boga ljubim!» Stari Novoveški je čutil, da rase očetovska ljubezen vsak hip v njem in da se res čuti slabega proti temu sinu velikanu.

V tem je Evica čebljala kakor ptičica. Obsipavala je brata z vprašanji, kdaj se vrne, kje se nastani in ali se oženi. Tega kajpada ne more vedeti, toda, kakor očeta ljubi, je bila tudi slišala, da so vojaki radi zaljubljeni. Da, spominja se, kako je celo gospa Volodijevska dejala nekaj takega. Kako je lepa in dobra ta gospa Volodijevska! Lepše in boljše ne najdeš v vsej Poljski, niti ne s svečo! Samo Zofija Boska bi se utegnila kosati z njo.

«Katera Zofija Boska?» vpraša Adam.

«Ona, ki biva tu z materjo; očeta so ji zajeli Tatarji. Ko jo ugledaš, se takoj zaljubiš vanjo.»

«Pošljite sem Zofijo Bosko!» zakliče mladi častnik.

Oče in Evica se nasmejeta tej odločitvi, toda sin jima reče:

«Ljubezen in smrt ne mine nikogar. Bil sem še golobradec in Volodijevska je bila še gospodična, ko sem se ljuto zaljubil vanjo. Ej, mili Bog, kako sem bil zaljubljen v to Barbko! Toda kaj, povedal sem ji to nekoč, pa mi je odgovorila, kakor bi mi

bil dal kdo po ustih. Pokazalo se je, da je že takrat imela rada Volodijevskega, in kaj bi govoril, prav je bilo, da ga je imela.»

«Zakaj?» ga vpraša stari Novoveški.

«Zakaj? Zato, ker bi bil jaz — ne da bi se hvalil — proti vsakomur vztrajal v dvoboju na sabljo, toda Volodijevski bi bil prej opravil z mano, nego bi bil izmolil dva očenaša. A pri tem je nedosežen uničevalec tatarskih tolp, da se mu mora odkriti celo sam Rušič. Oh, gospod Rušič! Tatarji sami ga imajo radi. To je največji bojevnik vse ljudovlade.»

«A kako se ljubita z ženo! Človeka kar oči bole, ko to gleda!» omeni Evica.

«Ali te že skomina? Aha, skomina! No, dobro. Saj je že čas!» zakliče Adam veselo.

In oprl je roke ob bok, kimal nad sestro s glavo ter se grohotal s smehom, podobnim konjskemu rezgetanju. Ona pa mu je odgovorila skromno:

«Tega še nimam v mislih.»

«Tu ne pogrešamo častnikov, in sicer še jako lepih!»

«Toda,» reče zdajci Evica, «ne vem, ali ti je že povedal oče, da je Azija tukaj?»

«Azija Melehovič, Lipek? Poznam ga, to je vrl vojak!»

«Samo ne veš,» odgovori stari Novoveški, «da to ni Melehovič, nego oni Azija, s katerim sta rasla skupaj.»

«Za Boga! Ali je mogoče! Poglejte! Meni se je časih zdelo, ali ni to morda naš Azija, toda rekli so mi, da se imenuje Melehovič, torej sem si mislil, da je to kdo drug, da je ime Azija med njimi nekamo splošno ime. Že toliko let ga nisem videl, ni čudo, da nisem bil gotov. Naš Azija je bil medel in okoren, ta pa je kaj lep mladenič!»

«Naš je, naš!» reče stari Novoveški, «toda bolje, sedaj že ni več naš, zakaj ugani, kaj se je pokazalo, čigav sin je?»

«Odkod naj bi vedel?»

«To je sin velikega Tuhaj-beja!»

Mladenič se udari z roko tako močno po kolenih, da kar jekne naokrog.

«Svojim ušesom ne verjamem. Sin velikega Tuhaj-beja? Tedaj je knez in kanov sorodnik! Na vsem Krimu ni odličnejše krvi od Tuhaj-bejeve!»

«To je sovražnikova kri.»

«Sovražnikova kri se je pretakala po očetu, toda sin nam služi. Sam sem ga videl v kakih dvajsetih primerih na vojni! Ha! Sedaj umejem, odkod se jemlje v njem ta zlodejski pogum! Gospod Sobijeski ga je pohvalil vpričo vse vojske ter ga povišal za stotnika. To je kaj vrl vojak! Zelo me veseli, da se snideva!»

«Samo ne spoprijatelji se z njim po nepotrebnem.»

«A zakaj ne? Ali je moj služabnik ali naš? Jaz sem vojak, on je vojak; jaz sem častnik, on je tudi častnik. Ha! Da je kaka mevža pri pešcih,

ki s trsom vodi svoj polk, ne bi rekel ničesar; toda če je Tuhaj-bejevič, pa se v njem ne pretaka vsakdanja kri! Knez je med svojci in celo sam hetman mu namerja omisliti plemstvo. Kako naj bi proti njemu vihal nos, ko sva si pobratima s Kolakom, z Bakčim in Sukimanom, a vsi ti se ne bi sramovali pasti ovac Tuhaj-bejevičeve črede!»

Evica je novič zakoprnela, da poljubi brata; tesno je sedla poleg njega in ga jela z lepo ročico božati po laseh.

To laskanje poneha, ko dojde Volodijevski.

Mladi Novoveški takoj vstane, da pozdravi starejšega dostojnika, ter se jame hitro opravičevati, zakaj se poveljniku ni bil poklonil že prej. Izgovarjal se je, da ni dospel v uradnih, nego v zasebnih stvareh. Volodijevski ga prijazno objame in mu reče:

«Kdo bi ti zameril, dragi tovariš, da si, ločen toliko let, pritekel najprej k očetu? Drugače bi bilo, dasi dospel v službeni stvari — toda izvestno nimaš naročil od Rušiča.»

«Samo poklon. Gospod Rušič je odrinil tja k Jahorliku, ko so mu bili povedali, da se je videl na snegu sled mnogih konjskih kopit. Vaše pismo, vrli gospod, je moj poveljnik prejel in ga takoj odposlal sorodnikom in pobratimom v ordi, naj iščejo in pozvedujejo; toda sam ni odpisal, ker pravi, da ima pretežko roko za to umetnost.»

Rušič ne piše rad, vem,» reče Volodijevski. «Sablja je bila pri njem zmerom poglavitna reč!»

Pri teh besedah si zaviše brke in reče ne brez ponosa:

«Ali za Azbo-bejem ste vendar dva meseca dirjali zaman.»

«Toda vi, milost, ste ga pogoltnili, kakor požre škuka beljugo!» zakliče Novoveški razvnet. «Bog mu je zmedel možgane, da je, ubegnivši gospodu Rušiču, dospel pod roko vaše milosti. Tu je naletel, ha!»

Malemu vitezu so zelo prijale te besede. Da bi pa poklon vrnil s poklonom, se obrne k Novoveškemu in reče:

«Bog mi doslej še ni dal sina; toda ako bi mi ga dal, bi hotel, da bi bil podoben temu plemiču.»

«To ni nič posebnega, nič posebnega!» odgovori stari Novoveški. «Nequam in dosti.» Toda navzlic temu se je zardel od radosti.

V tem je mali vitez jel božati Evico po licu in ji govoril:

«Glejte, gospodična, jaz nisem več mladenič, ali Barbka je v vaših letih; zato čutim potrebo, da ima tukaj veselje, primerno mladi dobi. Res, da jo tukaj vsi ljubijo; morda priznate tudi vi, da jo ljubijo po pravici.»

«Mili Bog!» zakliče Evica, «na svetu ni nobene, da bi ji bila podobna! Ravno kar sem rekla to.»

Mali vitez se tako neizmerno razveseli, da se mu kar lice razjasni, potem reče:

«Ali ste res rekli, gospodična?»

«Seveda je rekla!» zakličeta obenem oče in sin.

«Pripravite se, gospodična, kolikor vam je mogoče, ker sem dal tajno — da ne bi vedela Barbka — pozvati godce iz Kamenca. Zapovedal sem zaviti godbeno orodje v slamo, njej pa sem dejal, da so dospeli cigani, ki nam tukaj podkujejo konje. Nocoj priredimo velik ples. Rada pleše, dasi se drugače rada kaže za resno matrono.»

Po teh besedah si je Volodijevski od veselja pomel roke, tako zelo je bil zadovoljen sam s seboj.

XIII.

Sneg je padal tako gosto, da je popolnoma zasul jarek stanice in plot, narejen iz kolov. Zunaj sta vladala noč in metež, velika soba hreptovske trdnjave pa je bila vsa razsvetljena z brezštevilnimi svetilkami. Tu sta igrala dva godca na gosli, tretji je imel bas, dva sta imela klarinete, eden pa lovski rog. Glasovi gosli so kar rezali ušesa; klarinetista in trobec so tako napenjali lica, da so se jim kar oči zalivale s krvjo. Starejši častniki in plemiči so zasedli klopi ob steni kakor sivi golobi, sedeči na strešnih žlebovih. Pili so medico in vino ter gledali plesalce.

Ples je pričel gospod Mušalski, ki je bil, dasi že prileten, izvrsten plesalec. Plesal je z Barbko, ki je imela na sebi volneno obleko, jasno kakor

srebro, obrobljeno s kožuhovino; videti je bila v njej kakor roža sredi snega. Njeni lepoti se je čudilo staro in mlado. Dasi sta bili Novoveška in Boska zelo lepi in mlajši nego ona, ji je vendar presezala po lepoti. Iz oči ji je sijala radost in ljubezen do življenja. Zahvaljala se je malemu vitezu za zabavo, ki jo ji je bil pripravil, s smehom, pri čemer so ji skozi na pol odprta usta kukali beli zobki. V jasni obleki je bila podobna zvezdnim žarkom ter je osvetljevala obenem oči in srce s krasoto, kakršno ima dete in cvetoča ženska.

Njeni široki rokavi so vihrali kakor krila velikega metulja, in ko se je pred plesom priklonila ter mahala z rokami, se je zdelo, da se vznáša nad zemljo kakor nadzemeljski prikaz, kakor vešča, ki v jasni noči pleše nad močvirjem.

Zunaj so vojaki na razsvetljena okna pritiskali brkasta lica in ploščate nosove ter gledali v sobo. Zelo jim je ugajalo, da njih oboževana gospa vse druge preseza po lepoti; zato so jo vsekdar hrupno pozdravili, kadar se je približala k oknu. Volodijevski je rastel kakor na drožih ter z glavo nekamo dajal takt Barbkinemu gibanju; gospod Zagloba, stoječ s kupico poleg njega, je ceptal z noge v taktu ter vsak trenutek lil pijačo po tleh. Časih sta se z malim vitezom obrnila drug proti drugemu ter si molče razodevala svoje občutke.

Barbka pa se je vrtela in gibala po sobi čimdalje veselejša, čimdalje mičnejša. To je bila puščava, kakršno si je želela. Sedaj bitka, sedaj lov, pa zopet

zabava in ples ter godba, dokaj častnikov in mož, najznamenitejši izmed vseh njo ljubeč in obče ljubljen. Barbka je čutila, da jo vsi ljubijo, da jo občudujejo in poveljujejo in da prihaja mali vitez čimdalje srečnejši. Bila je pri tem tako srečna kakor ptice, ki spomladi, glasno in radostno kriče, letajo po ogretem zraku.

Za Barbko se je spustila v ples Novoveška z Azijo, v rdeči obleki. Mladi Tatar ni govoril z njo; mamila ga je ona bela prikazen, ki se je lesketala v prvem paru; toda ona si je mislila, da kroti svojo razvnetost in ga je hrabrila s tem, da mu je izpočetka lažno, nato pa čimdalje močnejše stiskala roko.

Azija ji je tudi stiskal roko, in sicer tako močno, da bi bila skoro zakričala od bolesti; toda stiskal jo je le nehote, zakaj na njo niti ni mislil, nego na Barbko ter se zaklinjal v duhu, da mora biti Barbka njegova, ako bi bilo tudi treba požgati pol Rusije.

Časih se je nekoliko spametoval in takrat bi bil najrajši prijel Evico za vrat in jo zadavil ter se ji osvetil, ker mu je tako stiskala roko ter ovirala njegovo ljubezen do Barbke. Pri tem pa je prodiral bedno gospodično s svojim sokolskim, krutim pogledom, in srce ji je močno utripalo, ker si je domišljala, da jo v strastni ljubezni gleda tako živo.

Mladi Novoveški je plesal z Zofijo Bosko. Ta je, nekamo podobna potočnici, poskakovala z zaprtimi očmi poleg njega. On pa je skakal

kakor splašen konjič na stepi. Izpod okovanih podpetnikov so mu kar letele treske, glava se mu je tresla, lice gorelo, širil je nosnice kakor turški žrebec ter vrtil Zofijo kakor listič in jo nosil po zraku. Duša se mu je neizmerno veselila, zakaj sedeč na Divjih poljih, po cele mesece ni videl ženske. Zofija se mu je prikupila na prvi pogled in hipoma se je na smrt zaljubil vanjo. Zdajpazdaj se ji je oziral v povešene oči, zardelo ličece in tem močnejše kresal s podkovami iskre, pritiskal deklico na široke prsi, se spuščal vsak hip v grmeč smeh in prihajal čimdalje bolj vesel, bolj zaljubljen.

Zofija je bila namreč prestrašena, ali ta strah ji ni bil zoprni, nego prijeten, kakor tudi ta vihar, ki jo je ugrabil in nosil. Pravi zmaj! Videla je bila razne mlade plemiče v Javorovu, toda tako ognjenega še ne, tako ni bil še nobeden plesal z njo, niti je tako stiskal nase. Res, prav zmaj! No, kaj naj počne s takim, ki se mu ni moči upirati...

V naslednjih parih so plesali gospodična Kaminska ter gospe Kieremičeva in Nereševičeva z dičnimi plemiči. Poslednji gospe sta bili sicer meščanki, vendar pa so ji bili pozvali v družbo, zakaj bili sta olikani ter obenem zelo imoviti. Resni Naviragh in oba Anardrata so očitno začudeni zrla na to poljsko zabavo; stari vitezi pa so pri kupici hrumeli čimdalje glasneje. Delali so hrup, podoben hrupu, kakršnega delajo kobilice poleti na polju. Godba pa je ogluševala vse druge glasove, in veselje je raslo vsak hip.

Barbka je odskočila od svojega plesalca, zasopla pritekla k možu in sklenila roke:

«Mihael!» je rekla, «vojake zebe zunaj na mrazu pod okni; zapovej jim dati sodček z medico!»

Volodijevski, nenavadno razveseljen, ji poljubi obe roki in zakliče:

«Niti svoje krvi mi ne bi bilo žal, samo da te razveselim!»

Nato steče sam na dvorišče, da pove vojakom, na čigavo priprošnjo dobe sodček, zakaj hotel je, naj bi bili Barbki hvaležni in bi jo ljubili še bolj.

A ko mu odgovore s tolikim krikom, da se je kar sneg sipal s streh, še zakliče:

«Ustrelite no iz pušk gospe na čast!»

Ko se je vrnil, je našel Barbko plešočo z Azijo. Pred Azijo je kar izginil ves svet, ko je objel to sladko bitje, ko je začutil njeno toploto in njen dih na svojem licu; v duhu se je odpovedal raju, večnosti, huriskam in vsemu razkošju... Hotel je samo njo edino.

Barbka, ugledavši obleko Novoveške in radovedna, ali je Lipek že priznal svojo ljubezen Evici, ga vpraša:

«Ali ste jo že zasnubili?»

«Ne!»

«Zakaj ne?»

«Ni še čas,» odgovori Tatar z divjim izrazom na licu.

«Ali ste močno zaljubljeni?»

«Na smrt, na smrt!» zakliče Tuhaj-bejevič s hripavim glasom, podobnim vranjemu krokanju.

In plesali so dalje takoj za Novoveškim, ki je bil v prvem paru. Tudi drugi so že premenili plesalke, ali on doslej še ni izpustil Zofije, nego jo je samo časih posadil na klop, da si je oddehnila in počila; nato pa se je novič spustil v ples.

Naposled stopi pred godce, objame z eno roko Zofijo, z drugo se opre ob bok in zakliče:

«Zaigrajte krakovčana! I no!»

Godci ustrežejo naročilu in zaigrajo krakovčana. Novoveški začne dajati takt z nogo ter zapoje z gromovitim glasom:

«Jasen vrelec teče,
potlej v Dnestru mine;
tako moje srce
v tebi, dekle, gine!

U-ha!»

In ta «U-ha!» je zaklical tako po kazaško, da je Zofija prestrašena sedla. Prestrašil se je takisto blizu stoječi resni Naviragh, prestrašila sta se oba učena Anardrata, Novoveški pa je plesal dalje, preplesal sobo dvakrat na okrog, obstal pred godci in zapel novič o srcu:

«Gine, pa ne mine,
spet uzre dan beli;
pa pri tem zajame
prstan si v globeli.

U-ha!»

«Kaj lepi stih!» zakliče Zagloba. «Tudi jaz nekoliko znam to reč, ker nisem zložil malo pesmic. Nalivaj, plemič, nalivaj! Ko pa prstan ujameš, vama zapojem takole:

Deklica je goba,
mož pa je kresilo;
če boš dobro kresal,
se bo vse isknilo.

U-ha!»

«Živel, živel gospod Zagloba!» zakriče z gromovitimi glasovi častniki in plemiči, da se prestrašijo resni Naviragh in oba učena Anardrata ter nenavadno začudeni pogledajo drug drugega.

Novoveški se zavrti še dvakrat, potem pa sede na klop z Zofijo, zasoplo in prestrašeno od drznosti svojega plesalca. Bil ji je zelo drag, presrčen, odkritosrčen, pravi plamen; toda prav zato, ker takšnih doslej še ni bila videla, jo je obšel velik nemir. Povesila je še bolj oči in sedela tiha kakor kokoš.

«Zakaj molčite, gospodična? Zakaj ste žalostni?» jo vpraša Novoveški.

«Zato, ker je oče v sužnosti,» odgovori Zofija s slabotnim glasom.

«To ni nič!» odgovori mladenič. «Zato že smemo plesati. Oglejte se nekoliko po sobi. Tukaj vidite precej plemičev — in naravne smrti gotovo izmed nas ne umre nihče — ampak umremo za paganskimi ranami ali za motvozi. Eden danes, drugi jutri. Vsakdo je v teh krajih že izgubil ne-

koga izmed svojcev, in zato se veselim, sicer bi si Bog mislil, da se dolgočasim v službi. Torej kaj — bolje je iti plesat. Nasmehnite se, gospodična! Pokažite očesca; naj si ne mislim, da me sovražite.» Zofija sicer ni dvignila oči, vendar pa sta se ji naredili dve jamici na licu.

«Ali me imate vsaj nekoliko radi?» jo vpraša mladenič novič.

A Zofija mu odgovori s še bolj tihim glasom:

«I . . . seveda . . .»

Novoveški skoči s sedeža, prime Zofijo za roko, jo jame poljubljati in govoriti:

«Prepadlo je! Kaj bi govoril! Zaljubil sem se v vas na smrt. Nečem nobene druge nego vas. Predraga, najljubša! Oh, kako vas imam rad! Jutri se zgrudim pred vašo mater. Kaj jutri — še danes, samo, ko imam zagotovilo, da ste mi naklonjeni!»

Strel iz pušk ogлуši Zofijin odgovor. Veseli vojaki so streljali Barbki na čast. Potresla se je stena, potresla so se okna. In prestrašil se je tretjič resni Naviragh z učenima Anardratoma vred, Zagloba pa, stoječ poleg njih, jih je miril z latinskimi besedami:

«Apud Polonos,» reče jim, «nunquam sine clamore et strepitu gaudia fiunt.»

Videti je bilo, kakor bi bili vsi čakali onega strela iz pušk, s čimer je prikipelo veselje do vrha. Navadna plemiška dvorljivost se je jela umikati stepni razbrdanosti. Godba je hrumela, ples se je pričel iznovo, divji kakor vihar. Iz

razvnetih oči so sršele iskre, a sopara se je kadila plesalcem iz glav. Celo priletni možje so se spustili v ples in gromovit krik se je razlegal kroginkrog. Pili so, vriskali ter si nazdravljali, pijoč iz Barbkinega čreveľjca, in streljali iz samokresov. Lahko se je reklo, da je ves Hreptov hrudel in prepeval do jutra, da se je zverina v puščavi skrila v najoddaljenejšo goščo.

Ker pa je bilo to na večer pred grozno vojno s tatarsko močjo, ko je nad vsemi temi ljudmi visela groza in poguba, se je resni Naviragh neizmerno čudil tem poljskim vojakom in nič manj se nista čudila oba učena Anardrata.

XIV.

D drugega dne so vsi dolgo spali razen vojakov, odločenih za stražo, in razen malega viteza, ki ni zanemarjal svoje službe zabavi na ljubo. Pa tudi mladi Novoveški je bil dokaj zarana na nogah, ker mu je bila Zofija Boska ljubša nego počitek. Čedno se je oblekel na vse zgodaj, odšel v ono sobano, kjer je bil plesal prejšnji večer, in poslušal, ali ne začuje gibanja v ženskih sobah.

V sobi, kjer je prebivala gospodična Boska, se je že slišal šum; nestrpnemu mladenču se je silno mudilo ugledati Zofijo. Torej vzame tatarski nož ter jame z njim dolbsti iz špranje v steni mah in glino, da bi skozi to razpoko vsaj z enim očesom zapazil Zofijo.

Pri tem delu ga zaloti Zagloba, ki je prišel z molkom v roki. Spoznavši, kaj se godi, se mu približa po prstih ter jame viteza s kokosovim molkom tepsti po hrbtu.

Ta je bežal, se zvijal in smejal ter bil ves zmeden, ali starec ga je preganjal brez prestanka in ponavljal:

«O ti Turek! Ti Tatar! Ná! Ná! Kje je tvoja nravnost? Za ženskami boš škilil skozi razpoke? Ná! Ná!»

«Vrli gospod! Nedostojno je rabiti molek za bič! Pustite me, nisem imel pregrešnih namenov.»

«Nedostojno je, praviš, tepsti koga z molkom? Ni res! Saj tudi palmo blagoslavlajo na cvetno nedeljo, a vendar se tepo z njo. Ha! To je bil nekoč poganski molek, svojina Supankazijeva, toda jaz sem mu ga izpulil pod Zbaražem, in potem mi ga je blagoslovil papežev nuncij. Glej, pravi kokos!»

«Če je pravi, pa diši.»

«Meni diši molek, tebi pa dekle. Moram ti še nekoliko podrgniti hrbet z njim, zakaj boljšega pomočka ni od molka, ako hočemo izgnati zlodeja.»

«Nisem imel grešnega namena . . . kakor sem zdrav! . . .»

«Zgolj iz pobožnosti si dolbel luknjo v steni, kaj?»

«Nikakor iz pobožnosti, ampak iz nenavadne ljubezni, o kateri še ne vem, ali me ne razžene kakor granato. Čemu tajiti, ko je pa res? Muhe poleti ne mučijo konja tako, kakor muči mene ljubezen.»

«Glej, da ne bi bila to grešna strast, zakaj ko sem vstopil, niti stati nisi mogel mirno, nego si tolkel s peto ob peto, kakor bi stal na žerjavici.»

«Ničesar nisem videl, kakor odkritosrčno ljubim Boga, ker sem šele dolbel luknjo.»

«Ha, mladost! . . . Kri ni voda! . . . Jaz se moram tudi časih še krotiti, zakaj še tiči v meni lev, qui querit, quem devoret! Ako imaš čist namen, pa misliš na ženitev.»

«Mislim na ženitev? Veliki Bog! Na kaj neki vse mislim? Ne samo da mislim, ampak tako se mi zdi, kakor bi me kdo drezal s šilom. Ali ne veste, gospod, da sem gospo Bosko že naprosil hčerke, od očeta pa imam tudi že dovolitev?»

«Iz smodnika in žvepla si ustvarjen. Krvnik te vzemi! Ako je temu tako, je to kaj drugega, toda povej mi, kako je bilo?»

«Gospa Boska je šla včeraj v stanico, da pri-
nese Zofiji nov robec, jaz pa za njo. Obrnila se je: ‚Kdo je?‘ Jaz pa se zgrudim prednjo! ‚Tepite me, mati, toda Zofijo mi dajte, mojo srečo, mojo ljubezen!‘ Gospa Boska se je spametovala in mi rekla: ‚Vsi vas hvalijo in vas imajo za vrlega plemiča; moj mož je v sužnosti in Zofija je brez varstva na svetu — toliko vam rečem, toda odgovoriti vam ne morem ne danes, ne jutri niti pozneje. Saj morate imeti, gospod, tudi dovolitev svojih staršev.‘ Po teh besedah je odšla, češ, da sem jo bil naprosil pijan. Pa sem ga tudi res imel v glavi . . .»

«Nič za to! Vsi smo ga imeli v glavi. Ali si zapazil, kako so Naviraghu in Anardratoma naposled zlezle kučme na ušesa?»

«Nisem opazil, ker sem premleval v duši, kako bi najlaže dobil očetovo dovolitev.»

«A to je bilo težavno?»

«Proti jutru sva šla oba v stanovanje in ker je najbolje kovati železo, dokler je še vroče, sem si domislil, da je treba vsaj od daleč zvedeti, kako je oče zadovoljen z mojo izvolitvijo. Torej mu rečem: ‚Čujte me, oče! Zofijo hočem dobiti na vsak način in potrebujem vaše dovolitve. Ako mi je pa ne daste, stopim pri Benečanih v službo in več me ne boste videli.‘ Oče mi pa jezen seže v besedo: ‚Vrl sin si! Kar vse opravi sam brez dovolitve! Pojdi k Benečanom, ali pa vzemi dekle, toda to ti povem, da ti ne dam groša, ne samo svojega, nego tudi ne materinega deleža, zakaj vse to je moje!‘»

Zagloba pomoli spodnjo ustnico naprej.

«O, to je pa slabo!»

«Počakajte, gospod. Ko sem to zaslišal, sem takoj dejal: ‚Prosim, ali morda kaj potrebujem? Samo blagoslova mi je treba, nič drugega, zakaj poganškega imetja je pripadlo toliko na mojo sabljo, da mi zadošča za najemščino, dà, celo manjša vasica bi se lahko kupila zanje. Kar se tiče materinega deleža, tega naj ima Evica za doto, in jaz ji dodam še eno ali dve perišči turkisov in atlasa in umetno predene volne, in ako bo slaba letina, pa še vas podprem z gotovino.‘»

(Str. 194.) Pri tem delu ga zaloti Zagloba.

Šele sedaj je očeta premagala radovednost.

«Torej si tako bogat?» me vpraša. »Za Boga odkod? Od plena? Saj si odšel z doma gol kakor turški svetnik.«

«Bojte se Boga, oče!» mu odgovorim. »Enajst let že maham s tole pestjo, in kakor drugi pravijo, ne maham slabo, pa naj bi si ne bil nabral premoženja? Bil sem vpričo pri napadu na gradove, v katerih so imeli Tatarji in lopovi nakopičene znamenite zaklade. Pobijali smo tatarske veljake in cela razbojniška krdela in plen se je množil, množil. Jemal sem samo to, kar so mi priznali; nikomur nisem delal krivice, ali imenje je raslo. Ako bi človek varčeval, bi ga bilo dovolj za dve taki gospodarstvi, kakršno je naše domače.«

«A kaj je dejal nato stari?» vpraša Zagloba razveseljen.

«Oče je bil osupel, zakaj tega ni bil pričakoval, ali takoj potem je pričel stokati in oštevati mojo zapravljenost. »Imenje,« je dejal, »bi se množilo, ako ne bi bil sin tak vihar, tak veseljak, ki se najrajši proglašja za magnata, ki vse zapravi ter ničesar ne prihrani.« Nato ga je premagala radovednost in jel je podrobno izpraševati, kaj imam. Znajoč, da bom hitreje vozil, ako namažem voz s tem kolomazom, nisem tajil ničesar, nego sem še nekoliko dodal, dasi se sicer lažem kaj nerad. Mislim pa si: Resnica je oves, laž je rž. Oče se je prijel za glavo ter se zamislil. »To in to bi se dokupilo, to bi se izvedlo, dobro bi se imeli, hranili bi se

z medico, in kadar bi tebe ne bilo, bi jaz nadziral vse'. In ob tem se je dobri oče razjokal ter dejal: 'Adam! Ta deklica mi je zelo všeč, izvrstno bi ti pristojala in ker je pod hetmanovim varstvom, bi imel tudi korist od vsega. Adam!' — je nadaljeval, 'samo to drugo hčerko mi spoštuj, ne ugonobi je, zakaj tega ti ne bi odpustil še na smrtni postelji.' In jaz, gospod, sem se tudi razjokal ob samem spominu na Zofijino krivico. In objela sva se z očetom in se jokala, dokler niso zapeli petelini!»

«To je pretkan starec!» zamrmra Zagloba.

Nato pristavi glasneje:

«Tedaj bomo imeli skoro svatbo in novo zabavo v Hreptovu; saj imamo predpust.»

«Ako bi bilo po mojem, bi jo imeli že jutri!» zakliče Novoveški razvnet. «Toda glejte, gospod, mojega dopusta bo kmalu konec, in služba je služba, moram se vrniti v Raškov. No! Gospod Rušič mi dá nov dopust, to vem. Ne vem pa, ali gospodična in gospa ne bosta hoteli odlašati! Kadar pridem k materi, mi reče: 'Mož je v sužnosti,' kadar pridem k hčerki, pa mi pravi: 'Oče je v sužnosti.' — A kaj, ali držim morda tega očeta na vrvi? Odlaganja se pa tudi zelo bojim in bi najrajši pograbil duhovnika Kaminskega za sutano in ga ne izpustil, dokler ne bi naju poročil z Zofijo. Vendar, ako si ženske kaj vtepo v glavo, jim tega ne izpuliš več niti s kleščami. Zadnji groš bi dal, sam bi šel po očeta, toda kam in kako? Nihče ne vé, kje je! Nihče ne vé, ali ni že mrtev.

Ako mi poreko, da moram čakati, dokler se ne vrne, pa utegnem čakati do sodnega dne.»

«Petrovič z Naviraghom in Anardratoma odrine že jutri; kmalu bomo imeli novice.»

«Bog pomagaj! Čakam naj šele novic! Pred pomladjo se to ne bi moglo zgoditi; do te dobe se pa posušim, kakor Boga ljubim. Vrli gospod! Vsi verujejo v vaš razum in v vašo izkušnost; izbijte vi ženskama to čakanje iz glave! Vrli gospod, na pomlad imamo vojno. Bog vé, kaj se zgodi! Saj se vendar hočem oženiti le s Zofijo, ne pa z njenim očetom; zakaj bi torej zdihal po njem?»

«Nagovori gospo in gospodično Bosko, naj odrineta v Raškov in se nastanita ondi. Tjakaj laže dojdejo novice, in ako Petrovič najde Boskega, bo imel bliže k vam. Potem storim tudi jaz, kar se bo dalo, ti pa naprosi gospo Barbko, naj se potegne zate.»

«Ne opustim, ne opustim! Naj me zlodej . . .»

V tem zaškripljejo vrata, gospa Boska vstopi.

Preden se Zagloba utegne ozreti, se mladi Novoveški, kakor je dolg in širok, zgrudi pred gospo Bosko, pokrivši z velikanskim telesom dokaj prostora v sobi, in zakliče:

«Oče mi je že dovolil. Dajte mi, mati, Zofijo! Dajte mi, mati, Zofijo! Dajte mi, mati, Zofijo!»

«Dajte mu, mati, Zofijo!» ponovi za njim Zagloba z debelim glasom.

Hrup, ki sta ga napravila oba, je privabil ljudi iz sosednjih stanic; došla je Barbka, dospel je iz pisarne Mihael in takoj za njim se je prikazala

tudi Zofija. Deklica si je kmalu domislila, česa se tiče vsa stvar; močno se je zardela, položila roke v krilo ter s povešenimi očmi stala poleg stene. Mihael steče takoj po starega Novoveškega. Ta pride, se nekoliko razjezi, da mu sin ni poveril te naloge, vendar pa se takoj pridruži sinovi prošnji.

Gospa Boska, ki res na svetu ni imela nobenega bližnjega varstva, se je razjokala ter naposled privolila v Adamovo prošnjo. Izrekla je tudi, da odide s Petrovičema v Raškov ter ondi počaka moža. Plakaje se obrne h hčerki.

«Zofija,» ji reče, «ali ti je po godu namen gospodov Novoveških?»

Vseh oči so se obrnile v Zofijo, ona pa, stoječa poleg stene, je, kakor običajno, gledala v tla in rekla šele čez nekaj časa vsa zardela do ušes s komaj slišnim glasom:

«Pojdem v Raškov! . . .»

«Krasotica moja!» zahrumi Adam, skoči k njej, jo objame ter razvnet pritisne nase.

Nato zakriči, da se kar stene potresejo:

«Zofija je že moja! Zofija je že moja!»

XV.

Mladi Novoveški je odšel takoj po snubitvi v Raškov, da ondi gospe Boski poišče stanovanje, in čez štirinajst dni po njegovem odhodu je odrinila iz Hreptova vsa karavana dosedanjih gostov. Odšli so Naviragh, oba Anardrata, Kieremovičeva, Nere-

sevičeva, Seferovič, gospa in gospodična Boska, oba Petroviča, stari Novoveški, nekoliko Armencev iz Kamenca, mnogoštevilni strežniki in oboroženi služabniki, ki so imeli paziti na vozove in na tovarno živino.

Petroviča in oba duhovna poslanca uzmiadzinskega patriarha so hoteli v Raškovu počiti, nabrati ondi novice o daljšem potovanju ter kreniti dalje na Krim. Ostala družba je sklenila, da se za dalje časa nastani v Raškovu in da do prvega diha toplega vetra počaka vrnitve jetnikov, zlasti Boskega, mladega Seferoviča in dveh trgovcev, katerih soprogi sta ju pričakovali že dolgo.

Pot je bila zelo nevarna, zakaj držala je črez široko puščavo in črez jarke, polne prepadov. Na srečo so smučale sani po visokem, a trdem snegu kaj dobro, in vojaške posadke v Mohilovu, Jampolu in Raškovu so kolikor toliko odvrčale nevarnost. Azba-bej je bil odpravljen, razbojnike so bili obesili ali razpršili, Tatarji pa se pozimi niso spuščali v puščavo, ker ni bilo dovolj trave za živino.

Vrhutega je Novoveški potnikom obljubil, da jim z nekaterimi jezdecii prihiti naproti, ako mu dovoli Rušič. Potovali so torej vztrajno in dobre volje. Zofija je bila pripravljena iti z Adamom, ako treba, na konec sveta. Gospa Boska in dve armenski ženi so se tolažile, da se ondi sestanejo s svojimi možmi. Raškov se je razprostrl na kraju krščanskega sveta, v grozni puščavi; toda saj niso potovali tja za vse življenje, nego le za malo časa.

Spomladi se prične vojna; pripovedovali so o njej povsod na meji. Bilo je treba drage osebe očuvati pogube. Evica je bila ostala v Hreptovu. Pridržala jo je gospa Volodijevska. Oče temu ni dosti ugovarjal, saj jo je pustil pri vrlih ljudeh.

«Pošljem jo vam varno, ali pa pridem z njo sama,» je dejala Barbka, «toda bržkone pridem z njo sama, zakaj rada bi kdaj v življenju videla ono grozno granico, o kateri sem slišala že toliko izza mlada. Na pomlad, ko na poti kar gomezi Tatarjev, bi mi mož tega ne dopustil, toda sedaj, ako ostane Evica, bom imela ugodno priliko. Črez dva tedna ga začnem prositi in črez tri tedne dobim dovolitev.»

«Brez izdatnega spremstva vas mož tudi pozimi ne bo puščal.»

«Ako utegne, pojde z nama sam, ako pa ne, naju s kakimi dvesto ali še več jezdecí pospremi Azija, zakaj čula sem, da ga namerjajo poslati v Raškov . . .»

Tako se je končal razgovor z Evico. Barbka pa je razen vzrokov, ki jih je naštela Novoveškemu, imela še drug načrt. Hotela je Aziji olajšati zblížatev z Evico, zakaj mladi Tatar jo je jel vznemirjati. Kadarkoli sta se sešla, je sicer govoril, da ljubi Evico, da stara ljubezen ni ugasnila v njem, toda kadar sta bila z Evico skupaj, je zmerom le molčal.

Deklica pa se je v tem pustem Hreptovu strastno zaljubila vanj. Njegova divja, toda lepa

rast, detinstvo, ki ga je prebil pod trdo roko gospoda Novoveškega, knežji rod in dolga tajnost, ki ga je bila zastirala, vse to jo je očaralo docela. In čakala je samo še trenutka, da bi mu odkrila srce, goreče kakor plamen — da bi mu rekla: «Azija! Ljubim te že izza mlada!» da bi mu omahnila v naročje in prisegla ljubezen do smrti. Toda on je stiskal zobe in molčal.

Evica je izpočetka mislila, da navzočnost očetova in bratova ovira Azijo. Pozneje pa jo je obšel nemir. Če bi bil oče ali brat oviral Azijo, zlasti dokler še ni imel domovinstva, bi ji smel odkriti srce vsaj sedaj ter ji reči, da jo ljubi; dà, bil je dolžan izreči to tem bolj, čim več ovir bi jima zastavljalo pot.

Toda molčal je.

Naposled se je prikradel deklici v srce dvom in jela se je Barbki pritoževati o svoji usodi. Ta pa jo je mirila, govoreč:

«Ne tajim, da je to kaj čuden in kruto skrivnostni človek; toda prepričana sem, da te ljubi. Rekel mi je to nekolikokrat, sicer pa zre tudi drugače na tebe nego na druge.»

Ali Evica je majala z glavo in ji je odgovorila otožna:

«Dà, drugače, je res, toda ne vem, ali me gleda tako iz ljubezni ali iz sovraštva.»

«Draga Evica, ne govori tako! Zakaj neki bi te sovražil!»

«A zakaj naj bi me ljubil?»

Barbka jo z drobno ročico pogladi po licu.

«Zakaj mene ljubi Mihael? Zakaj se je tvoj brat, komaj ugledavši Zofijo, takoj zaljubil vanjo?»

«Adam je bil zmerom vročekrven.»

«Azija pa je ponosen ter se boji, da od očeta ne dobi koška, zakaj brat, ki je sam zaljubljen, bi se prej strinjal z njim. To je, to. Ne bodi glupa, Evica, in ne boj se. Na dobro razvnamem Azijo, in videla boš, kako je odločen.»

Še tistega dne se je Barbka srečala z Azijo in takoj nato pritekla k Evici.

«Že!» zakliče na pragu.

«Kaj je?» vpraša Evica vsa zardela.

«Rekla sem mu: ,Kaj mislite, gospod? Ali res hočete biti nehvaležni? Nalašč sem pridržala tukaj Evico, da izkoristite to priliko, toda nečete e uporabiti. Ako ne storite tega, jo čez dva ali tri tedne odpošljem v Raškov in se morda celo sama z njo napotim tja.« Pri tem se je ves izpremenil v obraz in ko je začul ime Raškov, se mi je jel globoko priklanjati. Vprašala sem ga, kaj si misli, toda dejal je: ,Spotoma ji povem, kaj imam na srcu. Na poti bo najugodnejša prilika; na poti se zgodi, kar se ima zgoditi, kar je nama odločeno. Vse — je dejal — ji priznam, vse razkrijem, ker ne morem dalje prenašati teh muk.« In pri tem so mu drgetale ustnice. Bil je kaj slabe volje, ko je jel govoriti z menoj, zakaj prejel je bil iz Kamenca nekaj neprijetnih novic. Rekel mi je, da mora itak v Raškov in da ima moj mož že dolgo v rokah hetmanovo

povelje zaradi tega; samo dan odhoda še ni določen, ker je to zavisno od dogovora z lipkovskimi stotniki. 'Ali prav sedaj se je približal ta trenutek,' je dejal, 'in zato moram odriniti v Raškov. Torej pa na tej poti pospremim vas in gospodično Evico.' Rekla sem mu, da ne vem, ali pojdem tudi jaz tja, ker je to zavisno od Mihaela. Ko je to zaslišal, se je zelo prestrašil. Oh, ti glupa Evica! Pa še praviš, da te nima rad, ali on se je zgrudil predme in me jel prositi, naj grem tudi jaz; dà, kar ječal je, da bi se bila najrajša razjokala zaradi njega. Ali pa veš, zakaj je storil vse to? Takoj mi je povedal: 'Izpovem ji vse, kar imam na srcu, toda brez vaše priprošnje pri Novoveških ne dosežem ničesar, nego zbudim samo novo sovraštvo do sebe v njih. V rokah vaše milosti je moja usoda, moje trpljenje, moja rešitev! Ako ne pojedete vi, pa bi mi bilo ljubše, da me pogoltne zemlja, da me sežge živi ogenj!' Tako te ljubi! Strah me je misliti na to! Da si ga videla, kakšen je bil videti v tem trenutku, pa bi te bilo strah!»

«Nikakor, ne bojim se ga!» odgovori Evica ter jame Barbki poljubljati roko.

«Pojdite z nama! Pojdite z nama!» je ponavljala navdušena, «pojdite z nama! Vi edini naju morete ohraniti, vi edini se ne boste bali reči očetu, naj bi nama ne branil! Vi edini dosežete to! Pojdite z nama! Zgrudim se pred gospoda Volodijevskega, naj vam dovoli. Brez vas bi Azija in oče z noži napadla drug drugega. Pojdite z nama! Pojdite z nama!»

Po teh besedah se zgrudi pred Barbko in ji jame jokaje objemati noge.

«Ako Bog dá, pa pojdem!» odgovori Barbka. «Mihaelu povem vse in ga ne odneham prositi. Že sama bi lahko potovala varno, kaj šele v tako številni družbi. Mogoče, da pojde tudi Mihael, ako pa ne, no, saj je dobrega srca ter privoli. Izpočetka se sicer razsrdi, toda ako se užalostim, bo koj hodil okrog mene, mi zrl v oči in naposled mi privoli. Veselilo bi me, ako bi šel tudi on, ker mi bo grozno dolgčas po njem; toda kaj naj storim, ko hočem vama na ljubo storiti to žrtev . . . Sedaj se ne bo ravnalo več za moje izpodbujanje, nego za usodo vaju obeh. Mihael ima rad Azijo in tebe. Upam, da dovoli.»

Azija je po onem sestanku z Barbko stekel v svojo sobo ves radosten in zaupen, kakor da je po težki bolezni zdajci ozdravel in oživel.

Nedavno ga je bil še lomil obup, zakaj zarana je bil prejel od Boguša suhoparno pismo tele vsebine:

«Ljubljeni moj Azija! Ustavil sem se v Kamencu in v Hreptov sedaj niti ne pridem, nekaj zato ne, ker sem preveč utrujen, nekaj pa zato, ker nimam po kaj hoditi tja. Bil sem v Javorovu. Gospod hetman ne samo da ti ne daje dovolitve in pisma ter neče s svojo osebo braniti tvojih blaznih nakan, nego ti z grožnjo, da izgubiš njegovo milost, celo zapoveduje, da takoj opustiš vse te načrte. Tudi jaz sem premislil vse in vidim,

da to, kar si mi pravil, ni izvršljivo, zakaj za pošten krščanski narod bi bilo pregrešno in sramotno vpričo vsega sveta, skleniti zvezo s poganstvom. Bilo bi sramotno vpričo vsega sveta, dati plemiške predprave tatovom, lopovom in prelivalcem nedolžne krvi. Spoprijazni se s tem sam in ne misli na hetmanstvo; ti nisi ustvarjen za to, dasi si sin Tuhaj-bejev. Ako si hočeš ohraniti hetmanovo naklonjenost, bodi zadovoljen s svojo častjo in pospeši one dogovore s Kričinskim, Tvorovskim, Adurovičem in drugimi; s tem mu ustrežeš dokaj bolj. Hetmanovo naročilo, kaj imaš storiti, ti pošljem obenem s tem pismom kakor tudi naročilo gospodu Volodijevskemu, naj ti ne brani prihajati in odhajati s tvojimi ljudmi. Pospeši torej dogovore z onimi stotniki ter mi poroči v Kamenec, kaj je slišati na oni strani. Priporočam te božjemu varstvu in vztrajam v neomahljivem prijateljstvu Martin Boguš iz Zemblic, podtočaj novograjski.»

Ko je mladi Tatar prejel to pismo, se je grozno razsrdil. Raztrgal je list na drobne kosce, potem pa s kindžalom razbijal po mizi ter na posled grozil, da usmrti sebe in zvestega služabnika Halima, ki ga je kleče prosil, naj se v jezi in obupu ne loti ničesar, dokler se ne pomiri. To pismo je bil zanj ljut udarec. Gradovi, ki jih je bila sezidala v zraku njegova častiželjnost in prešernost, so se zdajci razrušili; vsi njegovi načrti so bili uničeni. Utegnil bi bil postati tretji hetman v

ljudovladi ter imeti do izvestne mere njeno usodo v rokah, a sedaj je spoznal, da mora ostati neznan častnik, ki bi mu bil sprejem v plemiški stan vljudovladi vrhunec častiželjnosti. V ognjeni domišljiji je bil že videl vsak dan, kako se mu klanjajo tolpe, a sedaj se bo moral še nadalje klanjati drugim. In nič mu ni pomagalo, da je bil sin Tuhaj-bejev, da je vladarska kri krožila po njegovih žilah, da so se bile tako velike misli porajale v njegovi duši — vse to je bilo ugonobljeno in uničeno. In živel bo nepoznan, dokler ne umre kje pozabljen v oddaljeni trdnjavi. Edina beseda mu je zlomila krila, edina beseda «Ne!» je povzročila, da odslej ne bo prosto letal kakor orel pod oblake, nego se bo moral kakor črv plaziti po zemlji.

Toda vse to še ni bilo nič proti sreči, ki jo je bil izgubil. Ta, za katero bi dal kri in celo večno življenje, za katero je kar plamtel kakor ogenj, ki jo je ljubil z očmi, s srcem, z dušo, s krvjo, ne bo nikdar njegova. Ono pismo mu jo je vzelo takisto kakor hetmanovo bulavo. Zakaj ako je mogel Hmelnicki odnesti Čaplinsko, bi bil utegnil enako močni Azija, Azija hetman, takisto odnesti tujo žensko in jo obraniti zoper vso ljudovlado, toda kako naj jo izpuli Azija, liptovski stotnik, ki je pod poveljništvom njenega moža? . . .

Ko je premišljal o tem, se mu je kar temnilo pred očmi. Svet mu je prihajal pust in mračen. In Tuhaj-bejevič ni vedel, ali bi bilo bolje živeti

ali umreti, brez življenskega namena, brez sreče, brez nadeje, brez ljubljene ženske. Mučilo ga je to tem huje, ker se ni bil nadejal tega udarca. Preudarjajočemu stanje v ljudovladi, se mu je vsakega dne bolj utrjevalo prepričanje, da hetman pritegne njegovemu predlogu. V tem pa se razprše vse njegove nadeje kakor megla pred vetrom. Kaj mu je še ostalo? Odreči se slavi, velikosti, sreči? Tega ni bil zmožen. V prvem hipu ga je obšel blazen obup. — Ogenj mu je prešinjal kosti ter ga bolešno palil. Tulil je, škripal z zobmi, a ognjene in osvetljive misli so mu švigale po glavi. Hotel se je osvetiti ljudovladi, hetmanu, Volodijevskemu, dà, celo Barbki. Hotel je sklicati pod orožje svoje Lipke, pobiti vso posadko, posekati vse častnike, ves Hreptov, umoriti Volodijevskega, odnesti Barbko na multansko obrežje in potem dalje tja na Dobruč, če treba, še dalje k Carigradu in — ako le ne bi bilo drugače — v azijske puščave.

Toda zvesti Halim je čul ob njem, in on sam je, ko ga je minil prvi naval velike obupnosti, spoznal, da ni zmožen izvesti te nakane. Azija je bil tudi v tem podoben Hmelnickemu, da sta v njem tičala lev in gad obenem. Ako udari s svojimi zvestimi Lipki na Hreptov — no, kaj potem? Ali se dá Volodijevski, čujoč kakor žerjav, napasti ne-nadoma? In če bi se tudi dal, ali se dá premagati ta bojevnik, ki ima pri roki več vojakov — in sicer boljših vojakov? Ako bi šel navzdol ob reki, bi trčil spotoma ob posadke v Mohîlovu, v Jampolu,

v Raškovu. Ako bi prestopil moldavsko obrežje, bi zadel ob Perkulabo, prijatelja Volodijevskega in na Habareskula hotimskega, njegovega pobratima. Ako bi šel k Dorošu, bi naletel pod Braclavo poljska poveljstva. Na stepi je celo pozimi vse polno oglednih čet. Proti vsemu temu je Tuhaj-bejevič spoznal svojo onemoglost, in njegova zlobna duša, izbruhnivši v prvem hipu s plamenom, se je potopila v topo obupnost kakor zver, ki spleza ranjena v skalnato duplino in ždi ondi brez glasu.

A kakor neizmerna bolest ubija sama sebe ter se izpremeni v otrplost, tako je naposled otrpnil tudi on.

V takšnem stanju mu je bilo naznanjeno, da hoče gospa poveljnikova govoriti z njim.

Halim ni spoznal Azije, ko se je vrnil od tega razgovora. Otrplost je bila Tatarju izginila z lica, oči so se mu svetile kakor ujedi, beli zobje so se mu lesketali izpod brkov, in v tej divji svoji lepoti je bil docela podoben strašnemu svojemu očetu Tuhaj-beju.

«Gospod,» ga vpraša Halim, «kako je Bog potolažil dušo tvojo?» — Azija pa mu reče:

«Halim! Po temni noči dá Bog dan ter naroči solncu, naj vstane iz morja! Halim (tu objame starega Tatarja) za mesec dni bo moja na veke!»

In kar žarelo mu je zagorelo lice. Halim se mu jame priklanjati in klicati navdušeno:

«Sin Tuhaj-bejev! Ti si velik, močan, in zloba nejevernikov te ne premaga!»

«Čuj!» reče Azija. — «Čujem, sin Tuhaj-bejev!»

(Str. 209.) . . . grozil, da usmrti sebe in zvestega
služabnika Halima.

«Pojdeva k sinjemu morju, kjer leži sneg le na gorah, in ako se kdaj vrnem v ta kraj, se vrnem le na čelu čambulov, številnih kakor pesek ob morju, kakor listje v tej puščavi — nesoč meč in ogenj v deželo. Ti, Halim, sin Kurdlukov, se še danes odpraviš na pot. Poiščeš Kričinskega ter mu porečeš, naj se pomakne s svojimi ljudmi proti Raškovu. Ali Adurovič, Moravski, Aleksandrovič, Groholski, Tvorovski in kjer sploh je kak Lipek ali Čeremis, vsakdo naj dospe tjakaj s svojo vojsko. Čambulom, ki prezimujejo pri Dorošenku, kakor tudi ljudem na Humani pa naj naznani, da nemudoma provzroče nemir, a naši iz Mohilova, Jampola in Raškova naj odidejo na daljno stepo. Na poti, po kateri pojdem, ne bo bojnih krdel, a takrat, ko odidem iz Raškova, ostani za menoj samo pepel in pogorišče.»

«Bog ti pomaga, gospod!» odgovori Halim.

In iznova se mu jame priklanjati, pa tudi Tuhaj-bejevič se skloni nadenj in ponovi še nekolikokrat: «Razpošlji glasnike, razpošlji glasnike, zakaj samo še mesec dni imamo časa.»

Ko je Azija odpravil Halima ter ostal sam, je jel moliti, zakaj prsi so mu bile prepolne sreče in hvaležnosti do Boga.

Pri tem opravljanju pa je nehote pogledal skozi okno po svojih Lipkih, ki so ravnokar izganjali konje, da jih napoje pri vodnjaku. Vse dvorišče se je polnilo s temi ljudmi. Lipki so potihoma popevali svoje enolične pesmi, zajemali s čebri vodo in jo vlivali v korito. Sopara je prihajala

vsakemu konju iz nosnic ter zakrivala sliko. Zdajci pa stopi iz vélike stavbe Volodijevski, ogrnjen s kožuhom in v škornjih, ter jame Lipkom nekaj govoriti. Poslušali so ga, se zravnali ter po vzhodnem običaju snemali kučme z glave. Ob pogledu nanj je Azija nehal moliti in je zamrmral:

«Sokol si, toda ne priletiš tja, kamor priletim jaz, nego ostaneš v Hreptovu, žalosten in otožen.»

Ko se je gospod Volodijevski domenil z vojaki, se je vrnil v sobo, a na dvorišču so iznova enolično peli Lipki, rezgetali konji, vmes pa je žalostno škripal vodnjak na vreteno.

XVI.

Mali vitez, kakor je bila prav napovedala Barbka, se je izpočetka res razsrdil, ko je zvedel o njeni nameri; rekel je, da ji nikakor ne privoli oditi, zakaj on sam ne more tja, nje same pa tudi ne pusti. Toda sedaj so se pričele prošnje in prigovori od vseh strani; oboje je kaj skoro omajalo njegov sklep.

Barbka je sicer silila vanj dokaj manj, nego je pričakoval, zakaj koprnela je najbolj potovati z možem, ker je brez njega izgubilo to potovanje zanj vso mičnost, toda Evica je poklekala predenj, mu poljubljala roke in ga rotila, naj privoli.

«Nihče se ne drzne stopiti pred mojega očeta,» je dejala, »in mu povedati kaj takega, ne jaz, ne Azija, ne moj brat; samo gosa Barbka mu lahko pove, zakaj njej ne odreče ničesar.»

Volodijevski odgovori: «Barbka se ne more ukvarjati s snubitvijo. Vrhutega se mora Novoveški vrniti semkaj. Ako le mora biti, pa se zgôdi tukaj.»

Evica mu odgovori z jokom: «Bog vé, kaj se zgodi, preden se vrnejo; gotovo je, da umrem za togo; toda za tako siroto, s katero nima nihče usmiljenja, je to itak najboljše.»

Mali vitez je bil neizmerno občutljivega srca, torej je jel migati z brki in korakati po sobi. Ni hotel ločiti od svoje Barbke niti za en dan, kaj li za nekaj tednov!

Toda one prošnje so ga izvestno genile, zakaj črez nekaj dni po teh napadih je dejal nekega večera:

«Ako bi mogel sam tja, ne bi rekel. Toda to je nemogoče, ker me zadržuje služba.»

Barbka skoči k njemu, ga poljubi z rdečimi ustnicami in ponovi: «Pojdi, Mihael, pojdi, pojdi!»

«Ni mogoče, nikakor ne!» odgovori Volodijevski odločno.

In iznova je minilo nekaj dni. V tem se je mali vitez posvetoval z Zaglobo, kaj mu je storiti. Toda Zagloba to pot ni hotel svetovati.

«Ako ni drugih ovir, nego so tvoji občutki,» je dejal, «pa nimam kaj reči. Tu se odloči sam. Seveda bo tukaj pusto brez hajdučka. Ako ne bi bil sam tako prileten in ne bi bilo potovanje tako težavno, bi šel sam z njo, zakaj tukaj bo človeku dolgčas brez nje.»

«Glejte, prav to je, to. Ovir res ni, samo vreme je nekoliko mrzlo, ali to je tudi vse. Sicer

pa je pokrajina mirna, ob cesti so povsod naše stanice, samo da nam bo dolgčas po njej.»

«Zato tudi pravim: Odloči se sam.»

Po tem razgovoru je Mihael novič začel omahovati in premišljati. Za Evico mu je bilo žal. Premišljal pa je tudi o tem, ali bi bilo primerno poslati Evico z Azijo samo na tako dolgo pot, a še bolj o tem, ali bi bilo prilično, da ne bi pomagal tem dobrim ljudem in prijateljem, ko je vendar pomoč tako lahka. Za kaj se je ravnalo pravzaprav? Za Barbkin odhod, trajajoč dva ali tri tedne. Ako bi bilo treba ustreči samo Barbkini želji, da bi videla Mohilov, Jampol in Raškov, zakaj ne bi ji ustregel? Azija mora itak s svojim praporom v Raškov, varstvo je bilo torej zagotovljeno, dasi je bilo nepotrebno v krajini, očiščeni razbojnikov. Tatarji iz orde pozimi ne morejo vznemirjati krajine.

Mali vitez je torej omahoval v svojem sklepu čimdalje bolj; ženski sta to zapazili ter sta obnovili nadlegovanje; ena je predstavljala to stvar kot dobro delo, kot nekako dolžnost, druga pa se je le jokala in tarnala. Naposled se je poklonil poveljniku tudi Tuhaj-bejevič. Rekel je, da sicer ni vreden te ljubezni; ali vendar je že izkazal toliko vdanosti in zvestobe gospodi Volodijejskih, da sme po svojih mislih prositi te milosti. Rekel je, da je dolžan gospodu in gospe veliko hvaležnost, zakaj nista ga prezirala niti tedaj, ko še ni bilo znano, da je sin Tuhaj-bejev. «Nikdar ne pozabim,» je dejal, «da je gospa poveljnikova obezala moje rane, da

mi ni bila zgolj ljubezniva gospa, ampak prava mati.» Svojo hvaležnost je že izpričal v bitki z Azbo-bejem, pa tudi v prihodnje, ako Bog dá, vesel položi glavo za svojo gospo, prelije zanjo poslednjo kapljo krvi.

Nato je jel pripovedovati o svoji nekdanji nesrečni ljubezni do Evice. Brez te deklice niti ne more živeti. Ljubil jo je ves čas, ko je bil ločen od nje, ljubil jo je brez nadeje in nikdar je ne preneha ljubiti. Toda med njim in med starim gospodom Novoveškim vlada staro sovraštvo; bivša razmera gospodova proti služabniku ju loči kakor širok prepad. Samo če bi posredovala gospa poveljnika, bi se utegnila doseči sprava; ona bi utegnila ubraniti deklico očetovega tiranstva, zapora in pretepanja.

Volodijevskemu bi bilo najljubše, ko bi se Barbka ne vtikala v to stvar; ker pa je tudi sam rad izkazoval dobrote, se ni čudil ženinemu dobremu srcu. Vendar pa Aziji še ni obljubil ničesar; upiral se je novim solzam Evičnim, se zapiral v svojo pisarno ter se zamišljal.

Naposled dospe nekega večera k večerji radostnega lica in po večerji zdajci vpraša Tuhaj-bejeviča:

«Kdaj namerjaš oditi, Azija?»

«Črez teden dni, velmožni gospod!» odgovori Tatar nemiren. «Halim je izvestno že končal dogovor s Kričinskim.»

«Ukaži pripraviti velike sani, ker popelješ dve ženski s seboj v Raškov.»

Barbka, zaslišavši te besede, skoči k možu. Za njo je pritekla Evica, in v blaznem izbruhu radosti se mu je zgrudil Azija pred noge. Mali vitez se je moral braniti nadležnežem.

«Mirujte!» je dejal, «kaj pa delate! Ako se dá pomagati ljudem, zakaj ne bi jim pomagali? Saj vendar nisem trdosrčen človek, nisem tiran. Ti, Barbka, moja najdražja, pa se mi vrni kmalu, a ti Azija, bodi njen skrbni varuh. S tem se mi oba zahvalita najbolj. No, no, mirujte vendar!»

Jel je močno migati z brki, nato pa, da bi se ojačil, je dodal že veseleje:

«Najslabše je s temi ženskimi solzami. Kadar vidim solze, pa je po meni. A ti, Azija, se nimaš zahvaljati samo meni, nego tudi moji ženi in tejle gospodični, ki je neprestano hodila za menoj kakor senca ter mi neprestano postavljalja svojo žalost pred oči. To ljubezen ji moraš primerno nagraditi.»

«Nagradim jo, nagradim!» odgovori Tuhajbejevič s čudnim glasom. Nato prime Evico za roko in jo jame poljubljati tako strastno, kakor bi jo hotel odgrizniti.

«Mihael!» zakliče zdajci Zagloba, pokazavši na Barbko. «Kaj bomo počeli tukaj brez te ljubljenske?»

«Dà, dolgočasili se bomo!» odgovori mali vitez, «Bog vé, da nam bo dolgčas!»

Potem dodá potihoma: «Toda mogoče, da nama to dobro delo Bog nagradi pozneje . . . Ali me umejete, gospod?»

V tem se Barbka vrine med njiju:

«Kaj pravite, kaj?»

«I . . . nič!» odgovori Zagloba; «rekla sva samo, da na pomlad gotovo prilete štoklje . . .»

Nato se jame Barbka drgniti z licem ob možovo lice kakor mačica. «Mihael! Ondi ne bom sedela dolgo,» reče potihoma.

Po tem razgovoru se je pričelo iznova nekoliko dni trajajoče posvetovanje, toda že samo o potovanju. Mihael je vse nadziral sam; sani je dal obložiti z lisičjimi kožami, uplenjenimi jeseni. Zagloba je znašal kožuhovino, da bi si imeli s čim pokriti noge, in je pazil, kako so nakladali vozove, na katerih naj bi vozili pernice, živež in krmo. Pripravljen je bil tudi konjiček za Barbko, da bi na varnem kraju mogla s sani presesti nanj. Zlasti se je bal Mihael potovanja v Mohilov, kjer je bila pot zelo strma. Ondi si je bilo lahko mogoče zlomiti vrat. Dasi se ni bilo bati, da bi se primeril napad, je vendar mali vitez zapovedal Aziji, naj bo vsestransko oprezen. Pošilja naj ljudi za nekoliko vrst naprej, da pripravijo vse za prenočišče, a to le tam, kjer so posadke. Naročil je, naj vselej odpočujejo ob svitu in se ustavljajo še pred nočjo ter se ne mude predolgo na potu. Tako močno je skrbel za vse, da je svojeročno nabil samokrese, ki jih je zataknil za Barbkino sedlo.

Naposled je prišel trenutek odhoda. Bilo je še temno, ko je že dvesto Lipkov, pripravljenih za pot, stalo na dvorišču. V veliki sobi poveljnikovega

poslopja je tudi že vladalo živahno gibanje. Na ognjišču so gorela smolnata polena z jasnim plamenom. Vsi častniki: mali vitez, Zagloba, Mušalski, Nenašinec, Hromika, Motovilo in z njimi vred plemiči iz odličnejših praporov so prišli k slovesu. Barbka in Evica, razgreti in rdeči od spanja, sta pred odhodom popivali vinsko juho. Volodijevski je sedel poleg žene ter jo objemal okrog pasu. Zagloba jima je nalival juho ter pri vsakem nalivu ponavljal: «Le še, le, zakaj mraz je!» Barbka in Evica sta imeli na sebi moško opravo, zakaj to je bila navadna obleka potujočih žensk v tem kraju. Barbka je imela ob pasu sabljo; odeta je bila v kožuh iz risje kože, s podlasicami obšit; na glavi je imela hermelinov klobuček; hlače je imela zelo široke, spodnjicam podobne, in črevlje, sezajoče do kolen, takisto podšite s kožuhovino. Vrh vsega je imela še topel plašč s kapuco, s katero si je varovala lice. Toda sedaj njeno ličece še ni bilo zakrito, in častniki so se čudili njeni lepoti kakor vselej. Nekateri so koprneče zrlí na Evico, katere vlažne ustnice so bile naravnane na poljub; drugi zopet niso vedeli, na katero naj gledajo prej, zakaj obe sta jim bili tako všeč, da so od koprnjenja zdihali ter šepetali drug drugemu na uho:

«Težavno je človeku živeti v taki puščavi . . . Srečen poveljnik, srečen Azija! . . . Uh! . . .»

Ogenj na ognjišču je veselo plapolal in po kočah so se že oglašali petelini. Polagoma se je daniło, in nastal je dan, dokaj mrzel, toda prijeten.

Strehe na poslopjih in kolarnah so bile pokrite z debelo snežno plastjo ter so se rdele od jutranjih žarkov.

Zunaj so hrskali konji in škripali črevlji pehotnih vojakov izpod plemenitaških praporov in dragoncev, ki so bili prišli iz stanovanj in krčem, da se poslove od Barbke in Lipkov.

Naposled zakliče Volodijevski: «Čas je!»

Barbka šine pokonci ter se zgrudi možu v naročje. On jo poljubi na usta, na čelo, na oči ter jo vneto pritisne k sebi; nato jo jame poljubljati iznova. Ločitev je trajala precej dolgo.

Za malim vitezom je prišel na vrsto Zagloba, in za njim so ostali častniki pristopali k Barbki, da ji poljubijo roke; ona pa je ponavljala s svojim srebrnozvenečim otroškim glasom:

«Zdravi, gospodje! Ostanite zdravi!»

Nato sta si jeli Barbka in Evica oblačiti velike plašče s kapucami in sta čez malo časa docela izginili v tej zimski obleki. Potem so jima odprli vrata na stežaj; mrzla sapa je zapihala po sobi in vsa družba je odšla iz sobe na dvorišče.

Od zore in snega se je jasnilo čimdalje bolj. Lipkovskim konjem se je na dlako in vojakom na kožuhe obešalo ivje. Videti je bilo, kakor da ima ves prapor na sebi belo obleko in kakor bi sedeli na belih konjih.

Barbka in Evica sedeta na sani, obložene s kožami. Dragonci in vojaki izpod plemenaških praporov jima zakličejo na pot:

«Srečno pot! Da dospejeta zdravi!»

Ob tem klicu je tolpa vran in vranov, ki jih je kruta bila zima prignala k človeškim stanovanjem, zletela s streh in jela odurno krokaje krožiti v rudastem ozračju.

Mali vitez se skloni nad sani ter zarije glavo v kožuhovino, pokrivajočo Barbkino glavo.

Stal je tako dalje časa, potem je odstopil od Barbke, jo prekrižal in zaklical: «V imenu božjem!»

Azija se zravnava v stremenih. Divje njegovo lice se je žarilo od veselja. Mahnil je s čakunom, pri čemer se mu je dvignil plašč kakor krila mogočne ujede, ter zaklical s prodirnim glasom:

«Stopaj!»

Sneg je zaškripal konjem pod kopiti, sopara se jim je v klobčičih usipala iz nosnic. Prve vrste Lipkov so polagoma odrinile, za njimi druge, tretje, četrte; sedaj so odrinile sani in za njimi daljše vrste vojakov. Ves oddelek je jel odhajati po neravnem dvorišču proti vratom.

Mali vitez je blagoslavljal odhajajoče s križem in naposled, ko so sani že smuknile skozi vrata, nastavlil otlo pest na usta ter zaklical:

«Ostani zdrava, Barbka!»

Toda odgovoril mu je samo glas piščalk in odurno krokanje črnih vranov.

(Konec drugega zvezka.)

Založba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

~~~~~ v Ljubljani ~~~~~

Kot darila trajne vrednosti priporočava na-
stopna literarna dela svoje zaloge:

Aškerc A., *Balade in romance*. 8°, 155 strani, 2 K.
Elegantno vezane 4 K.

— *Lirske in epske poezije*. 8°, 160 strani, 2 K 60 h.
Elegantno vezane 4 K.

— *Nove poezije*. 8°, 222 strani, 3 K. Elegantno
vezane 4 K.

— *Izmajlov @ Red sv. Jurja @ Tujka*. Tri drame.
8°, 113 strani, broširane 2 K.

Baumbach R., *Zlatorog*, Planinska pravljica, poslovenil
A. Funtek. 8°, 95 strani. Elegantno vezan 4 K.

Bedének Jakob, *Od pluga do krone*. Zgodovinski
roman iz minulega stoletja. 8°, 270 strani, 2 K; v
platno vezan 3 K.

Brezovnik Anton, *Šaljivi Slovenec*. Zbirka najboljših
kratkočasnic iz vseh stanov. Druga, povsem predelana
in za polovico pomnožena izdaja. 8°, 308 str., 1 K 50 h.

— *Zvončki*. Zbirka pesni za slovensko mladino. 8°,
356 strani, vezan 1 K 50 h.

Dimnik Jakob, *Avstrijski junaki*. 8°, 126 strani, s
17 podobami. Elegantno vezani 1 K 80 h.

Funtek Anton, *Godec*. Poleg narodne pravljice o
Vrbskem jezeru. 8°, 100 strani, elegantno vezan
2 K 50 h.

Gregorčič Simon, *Poezije I*. Druga, pomnožena izdaja.
8°, 160 strani, elegantno vezane 3 K.

Založba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

~~~~~ v Ljubljani ~~~~~

Haymerle dr. Frančišek, vitez, Životopisni obrazi iz obsega obrta, umetnosti in industrije, preložil Anton Funtek. 8°, 100 strani, vezani 1 K.

Kosi Anton, Zlate jagode. Zbirka basni za slovensko mladino in preprosto ljudstvo. 8°, 148 strani, vezane 1 K.

Majar H., Odkritje Amerike. Poučno zabavna knjiga v treh delih: I. Kolumbus, II. Kortes, III. Pizar, 8°, 440 strani, vezana 2 K.

Scheinigg J., Narodne pesmi koroških Slovencev. 16°, 463 strani, 2 K, elegantno vezane 3 K 30 h.

V nobeni knjižnici se ne bi smelo pogrešati:

Prešeren dr. France, Poezije. Druga, ilustrirana izdaja. 4°, 5 K, v platno vezane 6 K 40 h, v elegantnem usnju vezane 9 K.

— *Poezije.* Ljudska izdaja 1 K, v platno vezane 1 K 40 h.

Stritar Josip, Zbrani spisi. Sedem zvezkov 35 K, v platno vezani 43 K 60 h, v pol francoski vezbi 48 K 40 h.

Tavčar dr. Ivan, Povesti. Pet zvezkov po 2 K 40 h, v platno vezani po 3 K, v pol francoski vezbi po 4 K 20 h.

Levstikovi zbrani spisi, uredil Frančišek Levec. Pet zvezkov 21 K, v platno vezani 27 K, v pol francoski vezbi 29 K, v najfinejši vezbi 31 K.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIILNICA

00000482553

